

ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ἤΤΟΙ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΖΟΜΕΝΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΑΡΙΣΤΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,

Ἡ ἀρὰ τῶν Κυρίων

ΑΡΓΥΡΙΑΔΟΥ Ν. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Π. ΒΕΛΛΙΟΥ Γ. ΔΟΣΙΟΥ Κ.
ΔΡΟΣΟΥ Δ. ΖΕΖΟΥ Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΑΛΛΙΓΑ Π.
ΚΟΝΤΟΓΟΝΟΥ Κ. ΔΑΝΔΕΡΕΡ Ξ. ΛΕΒΑΔΕΩΣ Ν. ΛΕΒΙΔΟΥ Κ.
ΜΑΝΟΥ Ν. ΜΑΝΟΥΣΟΥ Θ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΟΥ Κ. ΜΑΥΡΟΚΟΡ-
ΔΑΤΟΥ Γ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ Ν. ΠΙΤΣΙΠΙΟΥ Κ. ΡΑΓΚΑΒΗ Α.
ΡΕΝΙΕΡΟΥ Μ. ΣΙΜΟΥ Ε. ΣΤΡΟΥΜΠΟΥ Δ. κλπ.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Β. ΤΟΜΟΣ Α.

ΤΟΥ Β. ΕΤΟΥΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΑΣ,

1842.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ.

ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ.

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΚΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ. (1)

Ἐάν ξένος, διατρέξας τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀνεγίνωσκε κατὰ τύχην κἀνὲν τῶν πολιτευμάτων, τὰ ὅποια ἡ ἐπανάστασις ἐγέννησεν, ἤθελε βεβαίως θαυμάσει πῶς οἱ χθῆς ὑποκύπτοντες εἰς τὴν ῥάβδον τοῦ Ἰθωμανοῦ καὶ ὑποφέροντες τὸν πλέον ἐπαχθῆ ζυγόν· διότι ἔθνος ὁλόκληρον ἐδεδεπόζετο παρ' ὁλοκλήρου ἔθνους· σήμερον διακηρύττουν θαρράλεως τὰ δικαιώματά των καὶ ζητοῦσι κυριαρχικῶς νὰ κυβερνηθῶσιν. Ἡ μετάβασις εἶναι ἀνκντιρρήτως τολμηρά· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνεξήγητος· ὁ ζυγὸς μὲν ἦτον βαρὺς· ἀλλὰ δὲν κατέπνιξεν ὅλα τὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων ἡ λαθραία ἀνάπτυξις ἔφερε τοὺς Ἕλληνας εἰς ἀπελευθέρωσιν.

Ποῖα τὰ στοιχεῖα ταῦτα; ἁ. ἡ θρησκεία, ἣτις συμμαγνύουσα

(1) Ἡ διατριβὴ αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τῆς περὶ Δήμων γενικῆς πραγματείας τοῦ κυρίου Π. Ἀργυροπούλου, ἣτις εὐρίσκεται ἔρη εἰς τὰ πιεστήρια· ἐνομίσαμεν δὲ ὅτι θέλομεν εὐχαριστήσαι τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν παρέχοντες εἰς αὐτοὺς ἰδίᾳ, τὸ περὶ ἀρχῆς καὶ μορφώσεως τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν θεσμῶν, τὸ ὅποιον ὁ συγγραφεὺς συνήνεσε νὰ μᾶς δόσῃ.

τάς ἐλπίδας τοῦ Οὐρανοῦ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἐστῆριζε περισσότερον· β'. ἡ γλῶσσα, μὴ ἀφήσασα νὰ σεσθῶσιν αἱ ἐνθυμήσεις τῆς ἑλληνικῆς δόξης, καὶ ἐπιτρέπουσα νὰ συνωμοτῶμεν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἐν ἀγνοίᾳ των· γ'. μερικοὶ δημοτικοὶ καὶ ἐπαρχιακοὶ θεσμοὶ, *vestigia morientis libertatis*, ἔχνη ἀποθανούσης ἐλευθερίας, ἢ μᾶλλον ἔθιμα γεννηθέντα πρὸς ἄμυναν ἐναντίον τῶν συμφορῶν τῆς τυραννίας.

Σκοπεύοντες νὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῶν, νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ προλάβωμεν ἰδεῶν τινα σύγχισιν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲν ὑπῆρχον ἔγγραφοι θεσμοὶ, ἐφαρμοζόμενοι οἱ αὐτοὶ καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καθιερωμένοι διὰ νόμου καὶ στηριζόμενοι δι' ἐγγυήσεων· διότι τὸ ὁμοίμορφον ἐπὶ θεσμοθεσιῶν τότε μόνον ὑπάρχει, ὅταν αὐταὶ ἀπορρέουν ἀπὸ μίαν καὶ μόνην ἀρχὴν ἐγγεγραμμένην ἐντὸς νομοθετηθέντος κανόνος· ἀλλὰ τὰ σποράδιον ἀναφαινόμενα συμβεβηκότα, καὶ ὅταν γεννῶνται ἀπὸ ὁμοίας αἰτίας, ποικιλλόμενα κατὰ τοὺς τόπους καὶ τὰς περιστάσεις εἶναι ἀναγκαίως ἀνόμοια. Ἐπιθυμοῦντες ὅμως νὰ χαρακτηρίσωμεν κεφαλαϊκῶς τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὡς πρὸς τοὺς ἐπαρχιακοὺς καὶ δημοτικούς θεσμούς, θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ ὑπαγάγωμεν αὐτοὺς, ὅσον ἤμποροῦμεν, εἰς γενικοὺς τινὰς τύπους.

Ἐπὶ ἐξιστορήσεως θεσμῶν, ἡ κυριωτέρα ἔρευνα εἶναι, πόθεν οὗτοι ἐγεννήθησαν, καὶ ποῖος ὁ ἐσωτερικὸς των σχηματισμὸς. Δὲν ἤμποροῦμεν βεβαίως ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, μήτε εἰς τὴν ἀρχαίαν Ῥώμην, ὅπου ὁ δημοτικὸς καὶ ἐπαρχιακὸς ὄργανισμὸς συνεδέετο μὲ αὐτὸν τὸν ὄργανισμὸν τοῦ Κράτους. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ῥώμη τότε ἐνισχυθεῖσαι ὤρμησαν ἐπὶ τὰ μέγала πράγματα, ὅταν τῶν μὲν ἡ κυβέρνησις ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαιρέσεως εἰς φυλὰς καὶ εἰς δήμους (α), τῆς δὲ, ὅταν ἐπὶ

(α) Δὲν ἐνοῶ μὲ τοῦτο, ὅτι εἰς Ἀθήνας ἐκτὸς τοῦ Κράτους δὲν ὑπῆρχον ἄλλαι διαιρέσεις διοικητικαί, καὶ ὅτι ἡ φυλὴ καὶ ὁ δήμος δὲν ἀπετέλουν αὐτοτελεῆ τινα ὄντα, χρησιμεύοντα εἰς τὴν τμηματικὴν διαί-

Σερβίου Τουλλίου ἐστηρίχθη ἡ ἐξουσία εἰς τὴν διανομὴν εἰς ἕξ κλάσεις ὑποδικριθεύσας καὶ αὐτὰς εἰς 192 κεντουρίας περιεχοῦσας τὸν πληθυσμὸν τῆς Ῥώμης κατὰ γεωμετρικὴν ἰσότητα, καὶ ἰσοψήφους εἰς τὰς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἡ Ῥώμη καὶ αἱ Ἀθῆναι τί ἄλλο ἦσαν, παρὰ δύο μεγάλοι δῆμοι, ἐντὸς τῶν ὁποίων καθημέραν συνεπλέκετο ἡ δραματικωτέρα μάχη μεταξὺ τῶν ἀρίστων καὶ τῶν πολλῶν. Ἡ Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς δὲν εὗρεν ἐκεῖ βεβαίως τὰ πρῶτα σπέρματα τῶν δημοτικῶν τῆς ὀργανισμῶν.

Ἀλλὰ μήπως ἡ Ῥώμη, ἐπέθεσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν τύπον τῆς ἀποικιακῆς ἢ κοινοτικῆς διοικήσεως, ἐπιζήσαντα μετὰ τὴν ἀποξένωσιν τῆς Ῥώμης ἀπὸ τὴν ἕω καὶ μετ' αὐτὴν τὴν καταστροφὴν τοῦ Βυζαντίου; Τὸ ζήτημα εἶναι ἄξιον σπουδῆς· διότι κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην, ἡ σημερινὴ κοινότης θεωρεῖται ὡς τελευταῖος ἀπόγονος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀποικίας ἢ κοινότητος *municipes*.

Ἄς ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον πῶθεν ἐγεννήθησαν αὐταὶ καὶ ποῖος ὁ σχηματισμὸς τῶν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὁ πόλεμος δὲν ἐχρησίμευε μόνον εἰς ἐπίθεσιν καὶ εἰς ἀμυναν μεταξὺ δύο ἔθνων καὶ δύο κυβερνήσεων, ἀλλ' ἐνομιμοποιεῖ τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τῶν ἠττωμένων καὶ τὸν τέλειον ἀνδραποδισμόν τῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι, δυνάμει τοῦ στυγεροῦ τούτου δικαίωματος, ἐρημοῦντες τοὺς κατὰ κτηθέντας τόπους καὶ δημοπρατοῦντες τοὺς κατοίκους τῶν, ἐπροσπάθουν διὰ τῶν ἀποικισμῶν νὰ θεραπεύσωσι τὴν ἐρήμωσιν τοῦ πολέμου, ἢ νὰ θέσωσι μονίμους φυλακὰς εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν. Διὰ ταῦτα ποτὲ μὲν προσκαλοῦντες τοὺς πτωχοτέρους τῶν πολιτῶν καὶ ἀναθέτοντες αὐτοὺς εἰς ἄρχοντας οἰκιστὰς, τοὺς ἔπειπον νὰ κατασταθῶσι κύριοι τῶν ἐκδηωθέντων τόπων, ποτὲ δὲ κατῳκίζον αὐτοὺς διὰ τῶν ἀπομάχων τῶν λεγεῶνων, εἰς τοὺς ὁποίους

κησιν τοῦ δήμου καὶ τῆς φυλῆς. Ὁ Παιρεὺς π. χ. εἶχε καὶ ἰδιαίτερον περιουσίαν καὶ κτήματα, τὰ ὅποια χωριστὰ ἐνοικίαζεν. Ἴδε Παλ. Οἶκον. τῶν Ἀθηναίων παρὰ τοῦ Bœschh. τόμ. 6. κεφ. 6.

διένεμον τὴν γῆν (α). Ἄλλ' οἱ ἄποικοι, εἰς μακρυνὴν γῆν οἰκίζόμενοι, δὲν ἐστεροῦντο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, καὶ ἡ ἀποικία μιμουμένη τὴν οἰκίζουσαν πόλιν, ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν, ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα καὶ ὡς πρὸς τὸν κυβερνητικὸν σχηματισμὸν, ἀπεικόνιζε τὸ προσφιλὲς εἶδωλον τῆς πατρίδος Ῥώμης *urbs romana*. Αὐτὴ ἦτον ἡ ῥωμαϊκὴ ἀποικία.

Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν μετεχειρίσθησαν τόσον ἀποικίως ὅλας τὰς κατακτηθείσας πόλεις, ἀλλὰ πολλῶν ὄχι μόνον ἐφείσθησαν, ἀλλὰ καὶ υἰοθετήσαντες ἐσυγχώρησαν εἰς αὐτάς νὰ ἀποδεχθῶσι τὸν κυβερνητικὸν τῆς Ῥώμης ὄργανισμὸν, ἀφοῦ καταλύσωσι τοὺς τοπικοὺς θεσμοὺς διὰ τῶν ὁποίων μέχρι τοῦδε ἐδιοικοῦντο. Αἱ πόλεις αὗται οὕτω ῥωμαῖσθεισαι ἀπετέλουν τὰς *municipes*.

Ἡ ῥωμαϊκὴ κοινότης ἐνισχύθη τόσον, ὥστε ἀντέστησεν ἐναντίον ὄλων τῶν βροτολοιγῶν ἐπιρροῶν τῆς κατακτήσεως τῶν Γότθων, Βιζιγότθων, Φράγκων Ὀστρογότθων κλπ. τοὺς ὁποίους ἡ Ἄρκτος, ἐξέμεσεν ἐναντίον τοῦ ῥωμαϊκοῦ κόσμου. Περὶ τὸν ἕνατον καὶ δέκατον αἰῶνα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σαβιγνῦ, διεσώζοντο ἔχνη τινα τῶν ῥωμαϊκῶν θεσμῶν, οἷον δημαιρεσίαι καὶ πράξεις τινες ἀστυκαὶ ὡς διαθῆκαι, γινόμεναι ἐνώπιον τῆς κουρίας. (6).

Ἀφοῦ ἡ κατάκτησις τῶν βαρβάρων αὐτῶν φυλῶν, μετεβλήθη εἰς τὴν σύστασιν τοῦ φεουδαλισμοῦ, αἱ πόλεις, δυνάμει τοῦ ἀρχαίου τῶν ὄργανισμοῦ, καὶ τῆς προστασίας τοῦ κλήρου, διετήρησαν ζωὴν ἰδιαιτέραν, διέσωσαν τὰς τέχνας, τὰ γράμματα καὶ τὰ πλούτη, καὶ συχνὰ πολεμήσασαι ἐναντίον τῶν Τιμαριωτῶν κατοικούντων εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐπέτυχον προνόμια ἐγγεγραμμένα ἐντὸς χάριτος, καὶ ἐβोधήθησαν τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν νὰ διασεισῇ πρότερον καὶ νὰ καταλύσῃ τελευταῖον τὸν φεουδαλισμὸν (γ).

(α) Ἰδὲ *Histoire du Droit Municipal en France* par M. Raynonard t. I. p. 5.

(6) Ἰδὲ Cuizot *histoire de la civilisation en Europe*.

(γ) Ἰπάρχουσι δύο ἱστορικὰ δόγματα, ὡς πρὸς τὴν μὲρφεσιν

Ἡ κοινότης αὕτη διωκεῖτο ἀπὸ σῶμα ἀρχόντων ὀνομαζόμενον curia, καὶ curiales ἢ decuriones οἱ συγκροτοῦντες αὐτὴν, οἱ ὅποιοι παρελάμβανον τὴν ἀρχὴν ταύτην διαδοχικῶς ἀπὸ τοὺς πατέρας των, ἢ ἐξελέγοντο κατ' ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν, ὅταν εἰκοσιπενταετείς τὴν ἡλικίαν ἐπέκτινον 25 ζευγαρίων γῆν. Ἡ κούρια αὕτη, καθὼς καὶ ἡ γερουσία τῆς Ῥώμης, ἐσκέπτετο περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ ἐξετέλει. Ἐπομένως ἐπέβαλε φόρους, διεχειρίζε τὴν περιουσίαν τοῦ δήμου, ἐξεποιεὶ καὶ παρεχώρει γῆν πρὸς ἀνέγερσιν δημοσίων οἰκοδομῶν, ἀπέστελλεν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ εἰς τοὺς διοικητὰς ἀντιπροσώπους πρὸς διεξαγωγὴν ὑποθέσεων, καὶ διώριζε τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ δήμου ἀρχοντας, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ ἐξῆς.

Duumvires, μονοετείς, κινουῦντες ἀγωγὰς, ἢ ὑποχρεούμενοι διὰ τὸν δῆμον· ὅμοιοι τοῖς ἐν Ῥώμῃ ὑπάτοις.

Principales, διανέμοντες καὶ εἰσπράττοντες τοὺς φόρους, ἐπιτηροῦντες τὰ θέατρα, ὀχυρώματα κτλ. ἀντιστοιχοῦντες εἰς τοὺς Ἐδίλας τῆς Ῥώμης.

τῶν Εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπέκειτο ἡ Ῥωμαϊκὴ κατάκτησις, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς Γαλλίας. Τὸ μὲν διατείνεται ὅτι τὸ Ῥωμαϊκὸν στοιχεῖον ἐπικρατῆσαν ἐνετύπωσεν εἰς αὐτὰς, τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰς γενικὰς βροπὰς τοῦ κοινωνισμοῦ· τὸ δὲ, ὅτι αἱ ἐπιβροπὰι καὶ αἱ παραδόσεις τῶν βαρβάρων ὑπερίσχυσαν περὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Ὁ Κόμης Βουλενβιλλιέ καὶ ὁ Μοντεσκιού ἦσαν οἱ κυριώτεροι ὑπέρμαχοι τοῦ πρώτου δόγματος· ὁ Ἀββᾶς Δουδὸς τοῦ δευτέρου. Τὸ ζήτημὰ εἶναι σπουδαῖον, διότι πρόκειται νὰ βεβαιωθῇ ποία ἐπιβροπὴ πολιτικὴ ἐπεκράτησε· τῶν νικητῶν ἢ τῶν νικημένων· ἢ τῶν νικητῶν, παριστάνουσα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀτομικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν κατακτητῶν· ἢ ἡ ἐπιβροπὴ τῶν νικημένων εἰσάγουσα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὀργανισμοῦ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν ἐνότητά.

Ὁ Κ. Cuizot, διὰ τῶν ἐμβριθῶν περὶ τῆς ἱστορίας συγγραμμάτων του, συνείτειν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ δόγμα τὸ θεωροῦν τὰς σημερινὰς κοινωνίας, ὡς περιλαμβανούσας περισσότερα Ῥωμαϊκὰ στοιχεῖα κοινωνισμοῦ παρά Γερμανικά

Curatores civitatis, ενεργοῦντες τινὰ χρέη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν principales.

Defensor civitatis, ἐκλεγόμενος ἀφ' ὅλους τοὺς πολίτας, ὅστις παρευρισκόμενος εἰς τὴν διανομὴν τῶν δημοσίων φόρων, ἐπροστάτευε τοὺς πολίτας κατὰ τῶν ἀρχόντων, ἐδίκαζέ τινὰ ἀδικήματα, κατεδίωκε τοὺς ληστές κτλ. αὐτὸς ἦτον ὁ δήμαρχος τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὁ παρὰ Συρακουσίοις προστάτης πόλεως, ἔχοντες ἀμφοτέρωι ἔργον τὸ δημαγωγεῖν (α).

Παραλλήλως τῆς κοινοτικῆς ταύτης ἀρχῆς, εὐρίσκετο ἡ ἐξουσία τοῦ Πρεφέτου ἐκλεγομένου ἐνίοτε ἀπὸ τὰς πόλεις. Αὐτὸς περιβελημένος τῆς γενικῆς διοικήσεως καθήκοντα, ἐπέβλεπεν ὅλας τὰς πράξεις, προέδρευε τῶν ἐκλογῶν, ἀλλ' οὐδέποτε ἀνεμίγνυτο κατ' εὐθεΐαν εἰς δημοτικά καθήκοντα.

Ἐκθῆσας καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ὀργανισμὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς κοινότητος, δὲν ἐσκόπευσα ἄλλο, παρὰ νὰ καταστήσω πασιφανές, ὅτι δὲν ἔχει τι κοινὸν ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας κοινοτήτων, μὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν ἢ κοινότητα punicipes.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν Ῥωμαίων εἰς Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνες ὕστερον ἀπὸ τινὰς ἀντιστάσεις ἔκυψαν τὸν ἀγχένα· ἀλλὰ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἀετοῦ, διεφύλαξαν ὅλας τὰς μορφὰς τῶν ἀρχαίων θεσμῶν καὶ πολιτευμάτων, ἀνισχύρων, διότι δὲν ἐφύσα πλέον ἐπ' αὐτὰ ἡ εὐεργετικὴ πνοὴ τῆς ἐλευθερίας. Αἱ σκιαί αὗται ἐξηλείφθησαν μὲν ὅτε τὸ κέντρον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου μετετέθη εἰς Βυζάντιον, ἀλλὰ τότε οἱ κοινοτικοὶ θεσμοί, τοὺς ὁποίους διεγράψαμεν, ἐμαρζίνοντο ἀπὸ τὸν ἀπόλυτον δεσπο-

(α) Εἰς τὰ ἀρχαῖα πολιτεύματα βλέπομεν ἀρχὰς νομίμους, ἐχούσας ἔργον τὸ δημαγωγεῖν, δηλ. τὸ ἀντιπολιτεύεσθαι ἐπὶ σκοπῶ καταστολῆς τῆς ἀδικίας. Ἀρχὴ τώρα ἐπὶ τούτῳ συστημένη δὲν ὑπάρχει· ἀλλ' ἡ ἐλευθεροτυπία καὶ ἡ δημοσιότης τοῦ λόγου, θεραπεύουσι ταύτης ἀρχῆς τὴν στέρησιν.

τισμὸν τῶν αὐτοκρατόρων, καταξηραίνοντα πᾶν ἐλεύθερον κατασκευάσμα. Οἱ δημοτικοὶ τότε ἄρχοντες κατέστησαν ἅπλοι φορολόγοι, καὶ τὸ γελιωδέστερον, ἐγγυηταὶ καὶ πληρωταὶ τῶν καθυστερούντων φόρων *servi reipublicæ*. Ἐκ τούτου αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ ἐφεύγοντο ὡς ἀποτρόπαιαι, μὲ ὄλον ὅτι περιήπτεντο παρὰ τῶν νόμων πλεῖστα ὠφελήματα, ἐν οἷς ἡ κατὰ κληρονομίαν διαμομὴ τῆς ἀρχῆς εἰς τὰς οἰκογενείας, καὶ ἡ νομιμοποιήσις τῶν νόθων διὰ τῆς πολιτογραφήσεως εἰς τὴν κοινότητα *oblation à la curie*.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ κεντρικὴ ἀρχὴ ἐνέκρωνε τοὺς θεσμοὺς αὐτοῦς παντοῦ ὅπου ὑπῆρχον, δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ τοὺς ἐπιθέσῃ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, μήτε ἡ Ἑλλάς αὐτὴ νὰ τοὺς πολιτογραφήσῃ ἀσμένως, ἀφοῦ δὲν ἦσαν παρὰ ὄργανα δεσποτισμοῦ.

Πρὸς τούτοις ἐὰν οἱ ἐπὶ Τουρκοκρατίας θεσμοὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν κοινότητα, δὲν ἤθελον διατηρήσει κατὰ τι τοῦλάχιστον τὸν τύπον τοῦ ἐσωτερικοῦ σχηματισμοῦ τῆς; ἀλλ' αὐτοὶ ἦσαν ἀπλούστατοι, καθὼς θέλομεν ἰδῆ ἐντὸς ὀλίγου, περιοριζόμενοι εἰς μίαν ἀρχὴν, ἐνῶ ἡ ῥωμαϊκὴ κοινότης περιελάμβανε σχηματισμὸν ἔντεχρον, μὲ πολλὰς ἀρχὰς ἀμοιβαίως σταθμιζόμενας.

Τὸ σκότος ἐπαυξάνει καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Φράγκοι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ φυλαὶ αὐταὶ ἤλθον κ' ἔφυγον μεταξὺ τῆς σιωπῆς τῆς ἱστορίας, καθὼς λησταὶ λεηλατοῦν τοὺς ναοὺς καὶ φεύγουν, βοηθούμενοι ἀπὸ τὴν σιωπὴν καὶ τὸ σκότος τῆς νυκτός.

Μεταξὺ λοιπὸν τῆς ἀβεβαιότητος ταύτης καὶ τῆς στερήσεως θετικῶν πληροφοριῶν, ζητοῦντες νὰ μαντεύσωμεν τὴν γένεσιν τῶν δημοτικῶν θεσμῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, δὲν ἐπέχομεν ν' ἀνατρέξωμεν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κατακτήσεως.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατεξουσιάσαντες τοὺς τόπους τοὺς προσλαβόντας ὑστερον τὸνομα *Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας*, ἦσαν βάρβαροι μέχρις ἀπλοϊκότητος, ἀμαθεῖς τῆς γλώσσης τῶν κατακτηθέντων ὑπικόνων, ἀδεεῖς περὶ τὰ κυβερνητικὰ πράγματα καὶ καθίσταντο μεταξὺ λαῶν πολυπληθῶν καὶ εὐμαθεστέρων. Πρῶτον ἔργον τῆς κατακτήσεως ἦτο, νὰ δη-

μεύση ὅλην τὴν ἀφύτευτον καὶ ἀνοικοδόμητον γῆν καὶ ὅσα κτήματα ἐθεώρησεν ὡς δημόσια. Συγκεντρώσασα τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτῶν εἰς τὸν Σουλτάνον, διένειμε τὴν ἐπικαρπίαν μεταξύ τῶν στρατιωτῶν τῆς κατακτήσεως· β. τὸ νὰ διανεῖμη τὴν κατακτηθεῖσαν ἐπικρατείαν εἰς διοικήσεις στρατιωτικὰς περιλαμβανούσας καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, καὶ νὰ διασπείρη τοὺς στρατιώτας ὡς φύλακας καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν της· γ. ἐπειδὴ ἦτο δύσκολον νὰ ἔλθῃ εἰς προσαφὴν ἄμεσον μὲ τοὺς νικηθέντας, νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὰ καθέκαστα τῆς διοικήσεώς των καὶ νὰ τοὺς φορολογῇ, ἄφησεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τὴν φροντίδα τῆς ἰδίας διοικήσεως καὶ τῆς φορολογίας.

Τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἐνεδύθη ὁ κλῆρος καὶ οἱ ἔγκριτοι. Τοῦ κλήρου ἡ ἰσχὺς, ὁ διορισμὸς καὶ ὁ σύνδεσμος πρὸς τὴν κεντρικὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἰδιαίτερον ἀντικείμενον συζητήσεως. Περιοριζόμενοι εἰς τὴν λαϊκὴν τῶν προσεστώτων ἐξουσίαν, διατεινόμεθα ὅτι εἶναι πολλὰ λογικὸν τὸ νὰ μετεχειρίσθησαν οἱ κατακτηθέντες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐκλογὴν, ὡς μέσον διορισμοῦ τῶν προσεστώτων.

Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν δὲν ὑπῆρχεν ἀληθῆς ἀριστοκρατία, εὐρισκομένη μάλιστα εἰς τὰς κεκραμέναις κυβερνήσεις, καθ' ὅς ἡ μοναρχία ἤμπορεῖ νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν ὑπαρξίν ἀνεξαρτήτων τινῶν σωμάτων· ἐνῶ ὁ δεσποτισμὸς ἐξισάζει τὰ πάντα ὑπὸ τὸ δρέπανόν του. Ὑφίσταντο μὲν ὑπεροχαί, βαθμολογία μεγιστάνων καὶ ὀγκῶδεις τίτλοι εἰς τὸ Βυζάντιον· ἀλλ' αὐτὰ ἐδημιουργοῦντο καὶ κατεδαφίζοντο ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀποθεωμένου ἱμπεράτορος, ὁ ὁποῖος προεικόνιζε, κατὰ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν κομπορρημοσύνην, τοὺς τωρινούς Σουλτάνους τῆς ἀγωνιώσης Τουρκίας.

Μὴ ὑπαρχουσῶν δὲ ἰθαγενῶν ὑπεροχῶν ἀναγνωρισμένων, καὶ ἀριστοκρατίας ἐμφυτευμένης εἰς τὴν γῆν, ἡ ὁποία ἤθελεν εὐθὺς ἀναλάβῃ τὰς ἡνίας τῆς διοικήσεως ὑπὸ τὴν ἀλλοθρησκίαν καὶ ἀλλόθρησκον κυβέρνησιν, ἡ ἐκλογὴ, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἐδύνατο ν' ἀναδείξῃ τοὺς ἰκανωτέρους νὰ ἐξοικονομήσωσι τὴν δυστυχῆ τῶν πραγμάτων

κατάστασιν. Τί ἔμελλεν εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, ποῖον ἦν τὸ μέσον τοῦ διορισμοῦ ἢ ποῖοι οἱ διοριζόμενοι; ἢ μᾶλλον ὅσον διὰ τῆς ἐκλογῆς ἀνεφαίνετο ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν πολλῶν εἰς τινὰς προὔχοντας, τόσον αὐτοὶ ἦσαν τελειότερα ὄργανα φορολογίας καὶ ἐρμηνεῖς πιστότεροι τῶν τυραννικῶν προσταγμάτων εἰς τοὺς κατακτηθέντας.

Ἄλλ' οἱ νικημένοι λαοὶ ὠφελήθεντες ἀπὸ τὰς περιστάσεις ταύτας, ἔπραξαν ὅτι πάντοτε πράττουσιν οἱ διὰ τῆς κατακτήσεως στερούμενοι κυβερνήσεως ἐθνικῆς καὶ πολιτικῶν ἐγγυήσεων, δηλαδή ἐπροσπάθησαν διὰ τῆς στενῆς συνενώσεως πρὸς ἀλλήλους εἰς κοινοτικὴν συγκοινωνίαν, νὰ συμβοηθῶνται κατὰ τῆς τυραννίας, καὶ νὰ διασώσωσι τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γενεὰν ἀπὸ τὸ ναυάγιον τῆς δουλείας.

Αὐτοὶ, δούλοι ἐντὸς τῆς γενικῆς κοινωρίας, ἦσαν ἐλεύθεροι ἐντὸς τῆς κοινότητος· συνδεδεμένοι διὰ τῆς ἀλληλεγγύης τῆς κοινῆς συμφορᾶς, παραπονούμενοι καὶ κραυγάζοντες ὡσάκις κἀνεὶς τῶν δημοτῶν ἠδικεῖτο ἀπὸ τοὺς δεσπότας, καὶ θεωροῦντες τὴν καθ' ἑνὸς προσβολὴν ὡς ἐπίθεσιν καθ' ὅλης τῆς κοινότητος, ἔζων ἰδίαν τινα ζωὴν, σχηματίζοντες ἐκ κοινῆς συναινέσεως καὶ ἐξ ἀνοχῆς τῶν δεσποτῶν, ἰδίας δικαιοδοσίας, πειθόμενοι εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον καὶ συγκερῶντες τὴν πικρίαν τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως διὰ τῶν παραμυθιῶν τῆς θρησκείας.

Οἱ ἄρχοντες λοιπὸν αὐτοὶ δὲν περιορίζοντο εἰς τὴν δασμολογίαν, ἀλλ' ἐδίκαζον, καὶ διώκουν, ἐμποδίζοντας, ὅσον τὸ δυνατόν, τὴν ἐπέμβασιν τῆς γενικῆς κυβερνήσεως εἰς τὰ πράγματα τῆς κοινότητος, διὰ μέσων συμβιβαστικῶν.

Τοιοῦτῳ πρόπῳ ἡ ἀμάθεια τῶν κατακτητῶν, ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας καὶ ἡ ἐπίθεσις φόρων εἰς τοὺς κατακτιθέντας, ἐγέννησε τοὺς δημοτικούς θεσμούς, οἱ ὅποιοι πρὸς μὲν τοὺς κατακτητὰς ἐχρησίμευον ὡς ὄργανα φορολογίας, πρὸς δὲ τοὺς δουλωμένους λαοὺς ὡς ἄμυνα ἐναντίον τῶν δεινῶν τῆς τυραννίας.

Πρακτικῆς αἰτίας εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον ἡ φορολογία· ἀλλὰ

καὶ ἡ φύσις τῶν φόρων συνετέλει εἰς τοῦτο. Εἰς τὴν Τουρκίαν, περὶ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τῆς κατακτῆσεως, ὁ ἔμμεσος φόρος, ὁ φόρος ὁ ἐπίπτων ἐπὶ τὸν φορολογούμενον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς του εἰς τὸ πρᾶγμα, ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος.

Ἐὰν οἱ ἔμμεσοι φόροι ἦσαν ἐν χρήσει κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἤθελε πώποτε λάβει ἀνάγκην τοιούτων ὀργάνων φορολογίας, διότι χωρὶς τῆς βοηθείας των ἤθελε δασμολογῆ τὰ κατακτηθέντα πλήθη. Ἀλλ' ἡ ἄμεσος φύσις τοῦ φόρου κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν μεσάζουσαν ὁμοεθνῆ ἐξουσίαν. Ὁ ἄμεσος φόρος ἔχει ἀνάγκην νὰ διανεμηθῆ ἡ διανομὴ προϋποθέτει γνῶσιν ἀκριβοῦς τῆς περιουσίας αἰωνίως μεταβαλλομένης τοῦ φορολογουμένου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ τοπικὴ διοίκησις ἦτον ἀναγκαία.

Ὁ διανεμητικὸς φόρος ἔχει καὶ τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸ ποσὸν ἐφ' ὅλην τινα κοινότητα ἢ ἐπαρχίαν ἐπιβαλλόμενον εἶναι προσδιωρισμένον. Ἐπομένως εἰάν τινες τῶν φορολογουμένων ἐραθῶν περὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ φόρου, ἢ ἀπεδήμουν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ὁ φόρος ἐπέπιπτε βαρύτερος εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κοινότητος. Ἐκ τούτου ἡ διανομὴ ἐντὸς τῆς κοινότητος ἐγένετο ἀναγκαστικὴ ἐγενῆτο δὲ ἀμοιβαία τις ἐπίβλεψις καὶ ἀλληλεγγύη, αἱ ὁποῖαι συνέδδον ἔτι μᾶλλον τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτῆς κοινότητος.

Ἰπῆρχον καὶ ἄμεσοι φόροι μὴ χρήζοντες διανομῆς καθὼς ὁ προσωπικὸς, τὸ χαράτζι, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ φόρος οὗτος ἐξηγοράζετο ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας ἢ ἀπὸ τὰς κοινότητας, πληρωνόμενος δι' ἀποκοπῆς (α), καὶ τοιούτῳ τρόπῳ ὁ προσωπικὸς φόρος διενέμετο εἰς τοὺς φορολογουμένους ἀπὸ τὴν τοπικὴν ἀρχὴν, κατὰ τὴν περιουσίαν καὶ τὰς παραγωγὰς δυνάμεις ἐκάστου.

(α) Κεσίμι ἢ μακτού· ἐθεωρεῖτο ὡς μέσον φορολογικῆς ἀνακουφίσεως· διότι οἱ Ὀθωμανοὶ δὲν ἀνεμιγνύοντο εἰς τὴν εἰσπραξίν του. Ἐν τῶν κυριωτέρων προνομίων τὰ ὁποῖα ἀπήτησαν οἱ Σέρβοι περὶ τὴν πρώτην κατάστασιν τῆς ἀτελοῦς αὐτονομίας των, ἦτον τὸ μακτού.

Ἄλλος φόρος καὶ ὁ σημαντικώτερος ἦτον ὁ ἔγγειος δεκατισμός. Ἐφοῦ ἡ ἀφύτευτος καὶ ἀνοικοδόμητος γῆ, καὶ ἡ ἀνήκουσα εἰς τὸ Βυζαντινὸν δημόσιον ἐδημεύθη ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, διενεμήθη καθὼς εἶπομεν ὡς στρατιωτικὴ ἀμοιβή, καὶ ὡς τίμημα διαρκούς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς κατακτήσεως. Αὐτοὶ δὲν ἐσυνδύαζον, καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται, τὸ φιλοπόλεμον μὲ τὴν ἀγάπην τῆς γεωργίας· μὴ γεωργοῦντες δὲ, παρεχώρουν τὴν γῆν εἰς τοὺς κατακτηθέντας, ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ ὅτι καλλιεργοῦντες θέλουσι ἀποδίδει δέκατον ὄλων τῶν προϊόντων.

Τὸ δέκατον ἀπλούστατα εἰσπραττόμενον δὲν εἶχεν ἀνάγκην διανομῆς καὶ τῆς μεσολαβήσεως τῶν τοπικῶν ἀρχῶν· καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τοιαύτη φορολογία ἀπετέλει περιττὴν τὴν ὑπαρξίν δημοτικῶν ἀρχῶν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ φόρος δὲν ἦτο μόνος, καὶ συχνὰ ἐξαγοραζόμενος ἀπὸ τὰς κοινότητας μετεβάλλετο εἰς διανεμητικόν. Παράδειγμα προβάλλομεν τὴν μόνιμον περὶ τούτου συνθήκειαν τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἀγραφῶν.

* Ἄλλη πηγὴ τῆς συστάσεως τῶν δημοτικῶν θεσμῶν εἶναι βεβαίως καὶ αἱ συνομολογηθεῖσαι εἰς πολλὰ μέρη συνθήκαι μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν κατακτητῶν. Τὸ Αἰγαῖον ἦτον ὀλόκληρον προικισμένον ἀπὸ κοινοτικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ αὗται συνέστησαν τὸ πλεῖστον διὰ συνθήκης τινός, γενομένης μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου Ἰμπραχίμη περὶ τὸ Τουρκικὸν ἔτος 1036, καὶ τῶν νήσων Νάξου, Ἄνδρου, Μήλου, Πάρου, Σαντορίνης καὶ λοιπῶν. Οἱ κατακτητῆται δὲν συνέθεντο ἴσοι πρὸς ἴσους, ἀλλὰ τινὰς πληθυσμοὺς ὀρεινοὺς ἢ νησιωτικοὺς, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν ἤθελαν νὰ κατασταθῶσι, καὶ τοὺς ὁποίους δὲν ἐδύναντο νὰ ἔχωσιν ὑποχειρίους, ἐνέδυσαν μὲ προνόμια, ἐπιδαψιλευόμενα ἐντὸς ἐπιστήμων διαταγμάτων.

Τοῦ Μεγάλου Βασιλέως καὶ Αὐτοκράτορος Σουλτάν
 Ἰμπραήμ ὁ Ἀκτιναμές ὅπου ἔδωκεν εἰς τὰ νησιά (α).

Ἀπὸ τὸ νησί τῆς Ἀζιάς, καὶ τῆς Ἄντρος, καὶ τῆς Μῆλος, καὶ
 τῆς Πάρος, καὶ τῆς Σαντορίνης, καὶ Σύφνου καὶ τῶν λοιπῶν νησιῶν,
 οἱ ἄνθρωποι, Χρήσωμος Ῥώκας, Κανέλλος, Κάϊος καὶ Μηκέλης,
 καὶ Δαμιανός, καὶ Χρηστοδούλος, καὶ Μηχάλης ὁ Μπερλής, καὶ
 οἱ ἐπίλοιποι ἦλθον εἰς τὴν ἀνικτὴν μου Πόρτα, καὶ εἶπαν, ὅτι ὁ
 μακαρίτης παππούς μου ὁ Σουλτάν Σουλεϊμάνης (ὁ θεὸς νὰ τοῦ
 συγχωρήσῃ εἰς τὸν παράδεισον) εἰς τὸν λογισμένον αὐτοῦ καιρὸν,
 ἦτον ὁ Χαφεντώκης Καπετάν Πασσᾶς καὶ ἐδιάβει εἰς αὐτὰ τὰ
 νησιά, καὶ οὕτως δὲν ἐστρεψοκεφαλιάσανε μόνον ἐπροσκύνησαν τὴν
 ἀκίνητόν μου Βασιλείαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τότε καὶ ἐδῶθεν ἕναν
 Ῥωμαῖον Μπέι ἔκαμαν, καὶ ἀπεράσσοντας καιρὸς, ἕνας Ἑβραῖος
 Μπέις ἐπάνω εἰς τὰ νησιά τὸ ὄνομά του Ἰωσήφ ἀπὸ τὴν Βασιλείαν
 μου ἐστάθηκε, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωσήφ μερικὸν τοὺς ἔκαμεν Ζάπτι, καὶ
 κατὰ πῶς ἦτον ἡ τάξις τους, καὶ τὸ κανόνι τους, ἕως τὴν σήμερον
 ἡμέραν εἰς τὸν ἴσκιον τῆς Βασιλείας μου, ἐτοῦτα ὅλα τὰ νησιά
 δίχως καμμίαν πῆραξιν ἀπέρασαν.

Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ῥηθέντος Ἰωσήφ ἀπὸ τὴν ἀνίκητόν μου
 Βασιλείαν Μπέις Φλαμπουριάρης, καὶ Καδῆς Κριτῆς ἐβάλθηκε νὰ
 κρίνωνται ὁμοῦ μὲ τέτοιαν ἀπόφασιν, κατὰ τὸ κανόνι καὶ Νόμον
 ὅπου ἐχάρισεν τῶν Χιοτῶν, ὅτι εἰς τὰ νησιά καὶ ἐχαρίσθη τὸ
 αὐτὸ καὶ ὅμοιον Κανόνι, καὶ νὰ περνοῦσιν εἰς ὅλα παρόμοια,
 καὶ τῶν Χιοτῶν ὁ νόμος καὶ τὸ κανόνι, καὶ νόμον ὅπου τοὺς ἔδω-
 κε νὰ μὴ πληρώνωσι, καὶ ὅπου τοὺς ἐχάρισεν εἶναι, νὰ πληρώνουν
 ὅπως ἐπλήρωναν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὰ χαράτσιά τους, καὶ περισ-

(α) Τὸ πρωτότυπον τοῦ Διατάγματος τούτου ἀπωλέσθη περὶ τὰς
 ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐναποτεθὲν εἰς χεῖρας τοῦ Ν. Μουρούζη
 ἀτυχῶς ὑποκύψαντος εἰς θάνατον καὶ εἰς δήμευσιν. Ἀντίγραφον με-
 ταφράσεως κοινοποιηθὲν μοι διὰ τῆς φιλοκάλου φροντίδος τοῦ διοικη-
 τοῦ κυρίου Οἰκονομίδου ἐκδίδω ἀπαράλλακτον.

σότερον νά μὴ πληρώνωσι, καὶ ὅποιος δὲν εἶναι διὰ χαράτσι νά μὴ πληρώνῃ, καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ χαράτσι τοὺς οὔτε Σπέζα, οὔτε Ἐβαρίζη, οὔτε Ἀγγιμογλανῶ, οὔτε Καλέτι, οὔτε Μααντικάσι (α), οὔτε ἀπ' ὅ,τι ἄλλα τεκλιφια ὅπου ἔχει ἡ ἀνίκητήμου Βασιλεία νά μὴ δίδουν, καὶ ὅπως εἶνε ὁ λανθασμένος τῶν Νόμος νά πηγαίνουν εἰς ταῖς ἐκκλησίαις τῶν, καὶ ἀπ' ὅταν θέλουν ν' ἀνοίγουν τὰ μνήματα τους, οὔτε Καδῆς, οὔτε Μπέεις νά τοὺς πειράζουν. Μιρὶ διὰ τοὺς ἀποθαμένους τῶν νά μὴ γυρεύουν, οὔτε νά πέρνουν ὅτι οὔτε εἰς τοῦ θεοῦ τὴν κρίσιν, οὔτε εἰς τὸ κανόνι μας εἶνε ἐτοῦτα καὶ νά θάπτουν τοὺς νεκροὺς ὑπ' ἐκκλησίας. Ἀπὸ δουλιαῖς ὅπου δὲν εἶνε τῆς κρίσης, οἱ Καδῆδες δυνατὰ νά φυλάγονται χωρὶς κρίσιν κανένα νά μὴ πειράζουνε. Καὶ ἡ ἐκκλησίας τῶν, ὅταν χαλάσουν νά ταῖς φτιάνουν, καθὼς ἦτον πρῶτα, καὶ κανένας εἰς τοῦτο νά μὴ τοὺς πηράζῃ. Ἀπὸ τὰ ἀμπέλιά τους, καὶ χωράφιά τους ἡ δεκατῆς καθὼς ἐπέρνονταν πρῶτα, ἔτσι πάλιν νά πέρνωνται, καὶ περισσότερον τίποτε κανεὶς νά μὴ πέρνῃ, καὶ ἀπὸ τ' ἄλλα τοὺς μούλκια κανεὶς στανικῶς νά μὴ τοὺς ἐβγάλλῃ, οὔτε ἀπὸ τὰ χέργια τους κανεὶς στανικῶς νά τὰ πέρνῃ. Καὶ ἀναμεσόντας ὅποιος ἤθελεν ἀφίσει διὰ τὰ βούχα του ἡ διατάξει ὅτινος ἤθελε θελήσει, ἢ ὅτινος ἤθελε τὰ χαρίσει νά πιάνεται καὶ ἀπὸ τοὺς Καλίκιδες, καὶ Κασίμηδες νά μὴν ἀπλώνουν, καὶ πειράζουσι τίποτες. Καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἕως τὴν σήμερον κατὰ τὸν λανθασμένον τοὺς νόμον ὅ,τι κρίσιν ἐχωρίσανε, καὶ ἔχουν ἀπόδειξιν εἰς τὰ χερίά τους, κατὰ ὅπου τὴν ἐκρίνασι πρῶτα κατὰ τὸν λανθασμένον τῶν νόμον κανένας πλέον νά μὴ χαλάσῃ τὴν κρίσιν τους, καὶ οἱ Καδῆδες διὰ Χοτσέτι, καὶ διὰ Σιτσιλι, καὶ διὰ Ἄρζι ἔξω ἀπὸ τὸ κανόνι νά μὴν πέρνουν περισσότερον. Καὶ διὰ καμμίαν ὑπόθεσιν, ἐὰν μαλώσουν ἀναμεσόν

(α) Ἡ μετάφρασις μετέφερε λανθασμένα πολλὰ ὀνόματα. Σπέζα σημαίνει προσωπικόν τινα φόρον ὑποδεέστερον τοῦ χαρατζίου. Ἐβαρίζη τυχηρά. Ἀγγιμογλανῶ, Καλέπι, εἶναι δύο λέξεις διεφθαρμένα κατ' ἀκατάληπται.

τους, και βάλοιν κανένα άγρικιμένον άνθρωπον, και τούς εισάσει να ηνε στεργόμενον, και οι Καδῆδες να μην ἔχουν να κάμουν εις τέτοιαν λογιῆς σύμβασιν. Και από ψευδομάρτυρας δυνατά να φυλάγωνται, και διά τούτο περισσότερο από πεντακόσια άσπρα δίχως Χοτσέτι και Συγκιλάτι, αν μαρτυρήσουν οι αὐτοὶ μάρτυρες οι Καδῆδες να μη τούς άφηκράζωνται. Και από κρασι και άλλα φαγοπότια τῆς Κουμπανίας τῶν σπιτιῶν των Κουμέρκι να μη δίδουνε, και από τούς Νησιώτας ἐτούτους όπόταν ἤθελαν υπάγει εις πραγματείαν τους, αποθανόντας κανέναν αναμεσον τους οι σύντροφοί τους να περιλαμβάνουν τὰ ρούχα του, και οι Ἐμίνιδες, και οι Μπεϊτουлмаλτζίδες χέρι εις ταῦτα τὰ ρούχα νη μην απλώσωσιν.

Και από ἐτούτα τὰ Νησία όποιος ἤθελεν να ἔμπη εις τὴν πίστιν τοῦ θεοῦ, να ἔλθῃ ἐμπροστὰ εις τὴν κρίσιν τοῦ θεοῦ και μαρτύρησιν, ἄς ἐμπαίνει κανείς στατικῶς Μουσουλμάνον να μη κάμνη.

Και από τὰς γυναϊκας των όποία ἤθελε θελήσει να πάρῃ Τουρκον άνδρα να ἔρχεται ἀτήτης εις τοῦ θεοῦ τὴν παστρικὴν στραταν, ἐμπροσθε να δίδῃ τὸν λόγον της, ἀμὴ κανείς να μη τῆς κόπτῃ Καπίνη, ἔξω αν ἐτούρκισε πρώτα. Και από αναμεσον τους αν ηνε και κανέναν άτυχος άνθρωπος, και ἤθελε κάμει κανένα κακόν, ἐκεῖνος ὁ ἴδιος να παιδεύεται, και ὄχι άλλος κανέναν δι αὐτόν. Και όποιος άλλος από αὐτούς ἤθελεν ἔβγει τὴν νύκτα από τὸ σπίτι του με φοτία, με λυχάρι, ἢ καιρι διά καμμίαν του δουλιαν κανείς να μη τούς πειράζῃ, και εις τὰ χωριά του Ναϊπῆς να μην ἐβγαίνῃ, όποιος ἔχει Νταβὰ να πηγαίνῃ εις τὴν κρίσιν, και τινὰς να μη τούς ἐμποδίζῃ, και αὐτοὶ ὅπου μαζόνουν τὰ Χαράτσια του και άλλα τους χρέη ὅ,τι εἶνε από τῆς αρχῆς νομοθετημένον ἐκεῖνο να πέρνουνε, και περισσότερο ένα Μαγκίρι να μη πέρνουν και τοῦ αλόγου τους τὴν ταγῆν, και φαγοπότιτους να αγοράζουν από τὸ πουγκί τους. Και τούς χρεώστας ὁ Μαυχζούρης εις σίδερα, και σκοτεινόν τόπον αν ηνε τῆς γνώμης τῶν γερόντων να μη τούς βάνῃ, και ἦτε θέλημα τούς πέσει ὁ Καδῆς τους, και ὁ Μπέις τους να τὸ βλέπουν με τὴν κρίσιν, και ὄχι άλλος κανέναν, και Δραγουμάνον να βάλου*

αίτιοτους ὁποῖος τῶν ἀρέσει, καὶ ταῖς βύγλαις ὅπου βάνουσι, ὡς καθὼς ἦτον πρῶτα, ὁποῖον θέλουν νὰ βάλουν αἰτιοτους νὰ φυλάγουν, καὶ ἄλλος κανένας εἰς τοῦτο νὰ μὴ ἀνακατώνεται. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νησιά Γιανήσαρης, οὔτε Γιαζαζῆς μὲ τὸ νὰ μὴ χρειάζονται νὰ μὴν ἐμπαίνῃ. Καὶ ἀπὸ ἐτούτους ὁποῖος ἤθελεν πειραχθῆ, καὶ νὰ τοῦ κάμουν ζουλούμι, ἢ ἀπὸ Μπέιν, ἢ ἀπὸ Καδῆν, ἢ ἀπὸ ἄλλον τινα καὶ ἤθελεν θελήσει νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀνίκητόν μου Πόρταν νὰ ἔμπῃ εἰς κάτεργον, ἢ εἰς ὁποῖον ξύλον ἤθελεν καὶ κανένας νὰ μὴ γίνεται ἐναντίος, κανεὶς νὰ μὴ τοῦ λέγῃ ποῦ ὑπάγει, καὶ διὰ ποῦ ὑπάγει, οὔτε Πασσᾶς οὔτε Καδῆς. Καὶ ἀνάμεσόν τους τὰ χωράφιά τους, ὅπου δίδουν μὲ ἀποκοπὴν ἕνας τοῦ ἄλλου ὅ,τι λόγον ἔχουν λαλημένον, κανεὶς ἄλλος νὰ μὴ τὸν χαλᾶ, μόνον καθὼς εἶνε εἰς τὸν λαθασμένον τῶν Νόμον νὰ πιάνεται· περισσὸν, ὀλίγον, κανεὶς νὰ μὴ τοὺς πιάνῃ. Καὶ ἐτούτα ὅλα ὅπου ἐγράφθησαν εἰς τὴν ἀνίκητον Βασιλείαν ὅλα νὰ πιάνωνται, καὶ ὁποῖος δὲν πιάσει τὸ Κανόνι μου νὰ τὸν κάμουν γνωστὸν εἰς ἀνίκητὴν μου Πόρταν, τὸ ὄνομά του ζέχωρα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ δίκαιόν του. Ἔστι γράφω, καὶ ἔστι ὀρίζω. Καὶ τοῦ παποῦ μου, καὶ τοῦ πατέρα μου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου, τὸν Ἀκτιναμὲ ἔγραψα, καὶ ἐγὼ καὶ τὸν ἐκαινούργισσα, καὶ τὸν ἔδωσα αὐτουνῶν τῶν νησιωτῶν νὰ περνοῦν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν μεγαλώτατόν μου ἴσκιον. Ἔστι ὠρίσα πῶς ὁ Ἀκτιναμὲς μου διὰ νὰ τὸν πιάνετε, καὶ ἀπ' ὅ,τι ἔγραψα, ὁποῖος ἤθελεν ἐβῆγῃ ἕνα περισσότερον, ἢ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸ δίκαιόν του δυνατὰ ἔρχομεν. Καμμιάς λογιῆς ἔλεος μὴ γένηται, ἔστι εἰξεύρετε, καὶ μὲ τὸν ὀρισμὸν μου δουλιὰ νὰ κάμετε.

Ἔτος Τουρκικὸν Ἀλλῆ 1036.

Ἠσχολήθημεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν γένεσιν τῶν κοινοτήτων, ἃς ἐγκύψωμεν μικρὸν καὶ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κοινοτήτων, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ἴδομεν διατὶ οἱ δημοτικοὶ θεσμοὶ δὲν ἦσαν ὅμοιοι καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Τουρκικῆς ἐπικράτειας· ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ μέγα μέρος ὅμοιοι περιστάσεις ἐπέ-

νήργησαν εἰς τὴν σύστασίν των, θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ ἐλθέσωμεν ὄρους τινὰς ἐφαρμοζομένους εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς θεσμοὺς τούτους.

α. Ἐκτὸς τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν τόπων ἐκείνων ὅπου ἐπεχορηγήθησαν προνόμια δι' ἀκτιναμέδων ἢ χάρτων αὐτοκρατορικῶν, παντοῦ ἄλλοῦ οἱ κοινοτικοὶ θεσμοὶ ἦσαν ἄγραφοι.

β. Ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ ἦτον ἡ ἐκλογή, ἔμμεσος ἢ ἄμεσος.

γ. Οἱ διοριζόμενοι ἄρχοντες ποτὲ μὲν ἦσαν εἰς μόνος, ποτὲ δὲ δύο, τρεῖς, καὶ πέντε πολλάκις, ἀλλ' ὅλοι τῆς αὐτῆς φύσεως, ἔχοντες τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, συνάπτοντες τὴν σκέψιν μὲ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ μὴ διηρημένοι εἰς ἐκτελεστικὸν καὶ βουλευτικὸν σῶμα.

δ. Ἡ διάρκεια τῶν ἐκλεγομένων ἀρχόντων περιορίζετο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς ἓν ἔτος· ἀλλ' ἡ ἐκλογή ἦτον ἐλευθέρα νὰ φέρῃ τοὺς αὐτοὺς εἰς τὰ πράγματα, καὶ πολλάκις ἡ δοθεῖσα ἐντολή ἀνεκαλεῖτο πρὸ τοῦ ἔτους, ὅταν ἀνεκαλύπτοντο σφετερισμοὶ καὶ βιαιοπραγίαι. Συνέβαινε δὲ πολλάκις οἱ ἐκλογεῖς νὰ παραβιάζωνται εἰς τὰς ἀποφάσεις των, διὰ τῆς βίας ἐκλεγομένων τῶν δημογερόντων, καὶ διὰ τῶν σχέσεών των μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

ε. Τὰ καθήκοντα τῶν ἀρχόντων ἦσαν γενικὰ καὶ ἀόριστα, παντοῦ σχεδὸν ὑπερπηδοῦντα τὸν κύκλον τῆς δημοτικῆς καὶ ἐπαρχιακῆς διαχειρίσεως· ἀλλὰ τὰ κυριώτερα ἦσαν, ἡ διανομὴ καὶ εἰσπραξίς τῶν γενικῶν καὶ τοπικῶν φόρων· ἡ ἐξοικονόμησις τῶν χρῶν μὲ τὰ ὅποια ἦσαν βεβαρυμένα ὅλα σχεδὸν αἱ κοινότητες ἐπὶ Τουρκίας· διάλυσις δικαστικῶν διενέξεων μὲ τὴν σύμπραξιν τοῦ κλήρου, συμβιβαστικῶ τῷ τρόπῳ· ἀστυνομία, ἡ ὅποια ἦτον τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀναγκαία, καθόσον ὑπῆρχεν ἀλληλεγγύη τις μετὰ τῶν μελῶν ὅλης τῆς κοινότητος, καὶ ἐπεβάλετο πρόστιμον (τζερμεξ) ἐφ' ὅλην τὴν κοινότητα δι' ἀδικήματα ἰδιωτικά.

Ἡμπορεῖ τις ν' ἀπαριθμῆσῃ πολλὰ ἄλλα καθήκοντα· διότι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀπὸ ἀμάθειαν ἢ ἀπὸ ἀφροντισίαν ἀνείχετο τὴν ἐπασχόλησιν τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν εἰς πλεῖστα ἀντικείμενα. Ἀλλὰ τὰ σύνορα τῆς ἐνεργείας δὲν ἦσαν εὐφύλακτα μήτε καλῶς

προσδιωρισμένα· καθότι ἡ ἀπλή θέλησις τοῦ διοικητοῦ Ἰθωμανοῦ, πολλάκις ἢ αὐθάδεια τοῦ στρατιώτου, παρεβίαζον τὰ καθήκοντα ταῦτα καὶ διέστρεφον τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν.

Ἡ ἐκλογή αὐτῶν καὶ ἡ σύστασις ἦτο περίεργος διὰ τὴν ἄκραν ἀπλότητα. Καθ' ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, περὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἀρχῶν, εἰς ἕκαστον χωρίον, εἰς ἐκάστην πόλιν ἢ κωμόπολιν, συνήρχοντο ὅλοι οἱ ἐνήλικες πολῖται ὑπὸ δένδρον πολύφυλλον ἢ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἢ ὅποια, καθὼς καὶ εἰς τὰς Ἰταλικὰς τοῦ Μεσαιῶνος πολιτείας, ἦτο στάδιον τῆς ἐνεργείας τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ἐνταῦθα χωρὶς ψηφοφορίαν, ἀλλὰ δι' ἐπιφωνήσεως ἐξελέγοντο οἱ δημογέροντες τοῦ χωρίου. Αὐτοὶ εἶχον διπλὴν ἐντολήν· πρῶτον νὰ διαχειρίσῃσι τὰ τοῦ χωρίου πράγματα· δεῦτερον νὰ ἐκλέξωσι τοὺς ἐπαρχιακοὺς προεστῶτας, μὲν μὲ τοὺς ἐκλογεῖς τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας· διότι οἱ τῶν χωρίων δημογέροντες διὰ τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς διωρίζοντο, οἱ δὲ τῆς ἐπαρχίας διὰ τῆς ἀμέσου ἐνταυτῷ καὶ ἐμμέσου. Ἀφοῦ ἐπεραιούτο ἡ ἐκλογή, παρουσιάζετο ὁ ἐκλεγθεὶς ἐνώπιον τοῦ Καδῆ, ὁ ὁποῖος τῷ ἔδιδε δίπλωμα περιέχον τὴν βεβαίωσιν, ὅτι οἱ ἐκλογεῖς τῷ ὄντι παρεχώρησαν τὴν ἀρχὴν ταύτην εἰς τὸν παρουσιαζόμενον πρὸς διαχείρισιν τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπίσης κάθε χωρίον ἐκλεγε τὸν δημογέροντά του· οἱ τῶν χωρίων τοὺς ἐπαρχικοὺς προεστῶτας· καὶ κατὰ τρίτον βαθμὸν οἱ ἐπαρχιακοὶ ἐξέλεγον τοὺς κεντρικοὺς προεστῶτας τοῦ Μωρέως καὶ τὸν βεζίλην ἢ ἀντιπρόσωπον τῆς Πελοποννήσου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ τούτου τρεῖς βαθμοὶ τῆς διοικητικῆς βαθμολογίας, ἔχοντες βάσιν τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον καὶ πολλάκις μικτὴν ἐκ τῶν δύο ἐκλογῆν.

Οἱ δημογέροντες τῶν χωρίων διεῖπον τὰ τοῦ χωρίου πράγματα, καὶ διώριζον μετὰ τῶν ἐκλογέων τῆς καθέδρας τῶν ἐπαρχιῶν τοὺς ἐπαρχιακοὺς προεστῶτας. Αὐτοὶ διεχείριζον τὰ τῆς ἐπαρχίας

καὶ συνετέλουν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βεκίλη καὶ τῶν κεντρικῶν προσετώτων, οἱ ὅποιοι εὐρισκόμενοι ἐκεῖ ὅπου ἐφέδρευεν ὁ στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου, ἐκυβέρνηον τὰ γενικά τῆς πατρίδος πράγματα· καὶ τοῦ βεκίλη, ὅστις ἀντιπροσώπευε τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου παρὰ τῆ Ὀθωμανικῆ Πόρτα καὶ παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς Ἑλλησιν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν προσετώτων ἐμειοῦτο πολλάκις καὶ ἠϋξάνετο διὰ τὸν συμβιβασμὸν τῶν κομμμάτων· ἀλλ' ἐν γένει εἰς τὰ χωρία εἰς μόνος ἦτον ὁ διοριζόμενος· εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὴν καθέδραν τρεῖς ἢ τέσσαρες τὸ πλεῖστον.

Εἰς τὴν συνοπτικὴν ταύτην ἔκθεσιν περὶ Πελοποννήσου δὲν περιλαμβάνεται ἡ ὄρεινὴ Μάνη, ἡ ὁποία πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ 1770, βοηθήσασα τὸν περίφημον βεζύρην Κιουπρουλή κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἀπελάμβανε τελείαν σχεδὸν αὐτονομίαν, ὑποσχομένη δατμὸν 4,000 γροσίων εἰς τὸν Σουλτάνον τὸν ὅποιον σπανίως ἐπλήρωνε. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ὑποταγὴ τῆς Μάνης ἦτον ἀληθεστέρα· ἀλλ' ἡ τοπικὴ διοίκησις διετήρησε τὸν πρῶτον χαρακτῆρα. Ἐκαστὸν χωρίον διώριζε δι' ἐκλογῆς καπιτάνιον εἰς ὃν ἐναπέθετε τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀρχήν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διωρίζοντο καὶ ἐπαρχιακοὶ προσετώτες· ἀλλ' ἀρχηγὸς ὅλης τῆς Μάνης ἐξελέγετο εἰς τῶν προκρίτων, ὁ ὅποιος ἐλάμβανε τὸν ἐπίσημον διορισμὸν τοῦ ἀπὸ τῆν Ὀθωμανικῆν Πόρταν.

Ἡ Χίος δις ἐκυριεύθη παρὰ τῶν Τούρκων· κατὰ πρῶτον, ἀπολέμως σχεδὸν καὶ δολίως, ὑπὸ τοῦ Πιάλ πασᾶ ἐπανεληθόντος ἀπράκτου ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς ἱπποτικῆς Μελίτης, περὶ τὸ 1566 τὴν 17 Ἀπριλίου, δεσπόζοντος τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν. Ὑστερον κατακρατηθεῖσα παρὰ τῶν Ἑνετῶν μετὰ τὰς ἐνδόξους νίκας τοῦ Μοροζίνη περὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἀττικὴν, κατεκτήθη δευτέρου ἀπὸ τοὺς Τούρκους περὶ τὸ 1695. Οἱ Χῖοι τότε ὑποκύψαντες εἰς τὴν ὄργην τοῦ Σουλτάνου, μετὰ πολλὰ παθήματα, ἐκινδύνευσαν

νά ἐξανδραποδισθῶσιν· ἀλλ' ἐξηγόρασαν ὕστερον τὴν ἐλευθερίαν τῶν διὰ πρεσβειῶν Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, καὶ διὰ καταβολῆς ἐνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων. Ὁ Κύριος Α. Μ. Βλαστός εἰς τὰ Χιακάτου λέγει, ὅτι ἡ Χίος ἀπήλαυσε πάλιν τὰ προνόμια δαψιλευθέντα κατ' ἀρχάς παρὰ τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει ποῖα ἦσαν αὐτὰ τὰ προνόμια, μήτε ἐὰν ἐνεγράφησαν ἐντὸς χάρτου, καθὼς ῥητῶς βεβαιοῦται ἐντὸς τοῦ καταχωρηθέντος Ἀκτιναμὲ τῶν Κυκλάδων.

Ἄλλὰ γραπτὰ ἢ ἄγραφα τὰ προνόμια ταῦτα ὑπῆρχον, καὶ ἡ νῆσος διωκεῖτο ἀπὸ ἀρχάς ὁμογενεῖς ἰσχυράς, εἰς τὰς ὁποίας ὑπετάσσοντο οἱ Χίοι μὲ εὐπειθειαν.

Ἡ Χίος διαιρεῖτο ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν ἀστυκὴν κοινότητα τῆς χώρας, καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς κοινότητας, περιλαμβανούσας ἐξήκοντα δύο χωρία, ἐξ ὧν τὰ τεσσαράκοντα ἐξ ὑπέκειντο εἰς τὴν χώραν. Εἴκοσι ἐν αὐτῶν, μαστιχοχώρια ὀνομαζόμενα, τιμωρούμενα διότι ἡ φύσις τὰ ἐπλούτισε μὲ τὴν γέννησιν εὐγενοῦς προϊόντος, τῆς μαστίχης, ὑποκειμένης εἰς μονοπώλιον, ἀνήκον εἰς ἐπισήμους Ὀθωμανοὺς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἷς μόνος εἶχε τὴν ἐπιστασίαν. Τρία ἄλλα χωρία, διωρισμένα νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ ὑδραγωγεῖα τῆς πόλεως ἀμίσθως, καὶ φροντίζωσι περὶ αὐτῶν, εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν διοίκησιν Ὀθωμανοῦ τινος ἐπιστάτου, Νερουλιᾶ ὀνομαζομένου, καὶ δημογερόντων ἐπιψηφιζομένων παρὰ τῶν συνεχωριῶν.

Ἐκαστον τῶν πρώτων, ἐψήφισε δύο δημογέροντας κατ' ἔτος, οἵτινες διεῖπον τὰ τοῦ χωρίου πράγματα κατὰ πρῶτον βαθμὸν, ἀλλ' οἱ τῆς χώρας δημογέροντες ἀπετέλουν τὴν ἀνέκκλητον ἐφορεύουσαν ἐξουσίαν.

Τὰ μαστιχοχώρια συγκροτοῦντα ἰδίαν περιφέρειαν, διωκοῦντο ἀπὸ ἐκλεγομένους δημογέροντας ἐκάστου χωρίου καὶ ἀπὸ δύο γενικοὺς δημογέροντας ὀνομαζομένους ἐπιτρόπους· ἡ δὲ τῶν ἐπιτρόπων ἀρχὴ περιήρχετο ἀμοιβὰδὸν εἰς χεῖρας δέκα τῶν ἐγκριτοτέρων τῆς περιφερείας ταύτης.

Ἄλλ' ἡ κυριώτερα ἐξουσία ἐνεφώλευεν εἰς τοὺς δημογέροντας τῆς χώρας. Αὐτοὶ ἦσαν πέντε, τρεῖς ὀρθόδοξοι καὶ δύο καθολικοὶ, ἐκλεγόμενοι κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Οἱ πέντε δημογέροντες συνήρχοντο μετ' εἴκοσι ἄλλων ἐγκρίτων, ἐξ ὧν οἱ μὲν ὀκτὼ ἦσαν ἐκ τῆς Ἀπλουταρίας, ὀκτὼ ἐκ τοῦ Ἐγκρεμοῦ, δύο ἐκ τοῦ Παλαιοκάστρου, καὶ δύο καθολικοί. Οἱ Δημογέροντες Ἀπλουταρίας καὶ Ἐγκρεμοῦ, ἐνεχειρίζον καθεὶς εἰς ἕκαστον τῶν ὀκτὼ συνεγχωρίων του, κλειστά γραμμάτια, τὰ ὁποῖα ἀνοιγόμενα εὐρίσκοντο τὰ δώδεκα ἄγραφα, τὰ δὲ λοιπὰ περιέχοντα τὴν λέξιν *μείνον*· καὶ μόνοι τέσσαρες οἱ κατέχοντες τὰ γραμμάτια ταῦτα, ἔμενον εἰς τὴν συνέλευσιν. Οἱ τέσσαρες μετὰ τῶν πέντε δημογερόντων, δύο καθολικῶν καὶ δύο Παλαιοκαστρινῶν, ἀπετέλουν δεκατριμελῆ ἐκλογικὴν συνέλευσιν, ἡ ὁποία συζητοῦσα περὶ τῶν ἰκανωτέρων, διώριζε πέντε, ἐγκαθιδρυμένους δι' ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς καὶ διὰ τῆς παρουσίας εἰς τὸν Μουσελίμην καὶ εἰς ὅλας τὰς τουρκικὰς ἀρχάς.

Οἱ δημογέροντες οὗτοι διορίζοντες ἄλλους ὑπαλλήλους λειτουργοὺς, εἶχον συνεργοῦντα εἰς τὰ τῆς κυβερνήσεως δύο δικαστήρια (α), τὸ μὲν ἐμπορικόν, δικάζον τὰς διενέξεις, ἐπιστατοῦν ἐπὶ τῶν χρεωκοπιῶν καὶ ρυθμίζον τὰς σχέσεις τῶν ἐμπόρων πρὸς τὸ τελώνιον· τὸ δὲ θαλάσσιον, κρίνον ἀνεκκλήτως τὰς διενέξεις μεταξύ πλοιαρχῶν καὶ ναυτῶν ἢ ναυτικῶν καὶ ἐμπόρων κλ. Παρὰ τὰ δικαστήρια ταῦτα ὑπῆρχε σύστημα αἰρετῶν κριτῶν δικάζον τὰς περὶ κληρονομιῶν καὶ περὶ ἰδιοκτησίας διαφοράς. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων τούτων ἀνετίθετο εἰς τοὺς δημογέροντας.

Οἱ δημογέροντες εἶχον ἀληθῆ κυβερνητικὴν ἐξουσίαν ἀστυνομοῦντες, διοικοῦντες, τιμωροῦντες καὶ ἐπενεργοῦντες ὄχι μόνον ἐπὶ τὰς πράξεις ἀλλ' ἐπὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, γινόμενοι τιμηταὶ ἀνένδοτοι τῶν ἠθῶν καὶ ἐπεκτείνοντες τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν. Ἐκ τούτου οἱ κατὰ τῆς πολυτελείας νόμοι· ἐκ τού-

(α) Τὰ μέλη τοῦ ἐμπορικοῦ δικαστηρίου ὠνομάζοντο πρωτομάστορες.

του ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἀποδημίας κατὰ καιροὺς ὀρισμένους, καὶ ἡ καταδίκη εἰς ἀγαμίαν ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς ἐγκαταλειπόντας τὰς νεάνιδας τὰς ὁποίας ἐμνηστεύθησαν, καὶ παρὰ θέλησίν των.

Ὡς ὄργανα κολάσεως ἢ ἀστυνομικῆς ἀπαγορεύσεως ἀδικημάτων, οἱ δημογέροντες μετεχειρίζοντο, ποτὲ μὲν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, ποτὲ δὲ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σεβομένη τὰ καθεστῶτα, ἐγένετο εὐπειθὲς μέσον ἐκτελέσεως τῶν ψηφιζομένων παρ' αὐτῶν.

Ἡ περίεργος αὐτῆ διοίκησις συνεπληροῦτο ἀπὸ τρεῖς ἀντιπροσώπους διοριζομένους μεταξὺ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπόρων Χίων, πρὸς βοήθειαν καὶ ὑποστήριξιν τῆς νῆσου παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς Ὀθωμανοῖς καὶ Ἑλλήσιν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ· καὶ ἀπὸ δύο ἐπιτοπίους συνελεύσεις, τὴν μίαν συγκειμένην ἐκ πεντήκοντα περίπου τῶν ἐγκρίτων, τὴν δὲ ἐξ ὀκτὼ ἕως δέκα πέντε τῶν πρώην λειτουργησάντων τὴν πόλιν, συγκαλουμένων ὁσάκις σιτοδεία ἠπεῖλει τὴν νῆσον ἢ ἐπρόκειτο νὰ νεωτερίσῃσι περὶ τὰς εἰσφορὰς, ἢ νὰ κανονίσῃσι νέον τι συμβεβηκός. Αἱ συνελεύσεις αὗται ἐξέδιδον ἀμετατρέπτους ἀποφάσεις.

Τὸ περίπλοκον τοῦτο κατασκευάσμα ἀπομονοῦται μεταξὺ τῶν ἐκτεθέντων ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν συστημάτων, μόνον αὐτὸ περιέχον ἀρχὰς καθαρὰς ὀλιγοκρατίας, πλησιαζούσης κατὰ τι εἰς τὰς Ἰταλικὰς τοῦ Μεσαιῶνος πολιτείας, τῶν ὁποίων τὰς ἐνθουμήσεις ἐνεφύτευσεν ἴσως, ἡ πολυετὴς τῶν Ἰουστινιάνων ἐπικρατήσις εἰς τὴν νῆσον. Πολλοὶ ἦσαν οἱ μετέχοντες τῶν ἀρχῶν ἀλλ' ἅπαντες ἦσαν οἱ ἐγκριτοὶ ἀληθῆς δὲ γνώμων τῆς ἐπικρατούσης ἐν τῷ πολιτεύματι ἀρχῆς, εἶναι τὸ ἐκλογικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον περιώριζεν αὐστηρῶς εἰς ὀλίγους τινὰς πολίτας τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν.

Οἱ λόγιοι τῶν Χίων ὕμνησαν τὸ σύστημα τοῦτο, καὶ εἶναι ἀδικον ἴσως νὰ κρίνῃ τις αὐστηρῶς αὐτὸ, ἐνῶ ὑπὸ τὴν σκιάν του ἤκμασαν τὸ ἐμπόριον, ἡ γεωργία καὶ ὁ πολιτισμός. Ἀλλὰ τὰ ὀλιγαρχι-

καὶ ταῦτα κατασκευάσματα ἔχοντα σχετικὴν τιμὰ ὡς πρὸς τὸν τόπον καὶ χρόνον ἀρετὴν, παιδαγωγοῦντα πρὸς καιρὸν τοὺς πολίτας, καὶ φέροντα εἰς ἀκμὴν τινα κατ' ἐποχὰς πρωτογενεῖς καὶ ἀθώας, ἀντίκεινται εἰς τὴν ἀπόλυτον πρόοδον, ἣ ὁποία ἀπαιτεῖ θεσμοὺς σεβομένους περισσύτερον τὴν ἀτομικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίαν καὶ χρηγοῦσαν δικαιοῦματα ἄφθονα εἰς τοὺς πολλοὺς.

Ἡ ἰσχὺς ἐν γένει τῶν ἀρχόντων τῆς δουλωμένης Ἑλλάδος ἦτον συνδεδεμένη μὲ τὴν προσωπικὴν ἐπιβρότην καὶ μὲ τὴν εὐνοίαν, τὴν ὁποίαν παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἀπελάμβανον.

Δὲν δύναται τις νὰ ἐπιφέρει μίαν καὶ μόνην κρίσιν ἐπὶ τοὺς διέποντας τότε τὰ πράγματα. Κατὰ δυστυχίαν πολλάκις κατεύθυνον τὴν σιδηρὰν τῆς τυραννίας ῥάβδον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ὁμογενῶν των, ἀλλὰ πολλάκις τὴν ἀπεσόβησαν, γενόμενοι εὐεργετικοὶ πρὸς τοὺς συμπολίτας των. Ἡ ἐξουσία εἶναι ἐταίρα διαφθείρουσα συχνὰ τοὺς πλησιάζοντας αὐτὴν κατὰ μείζονα λόγον ὅταν ἡ ἐξουσία ἐνεργεῖται ὑπὸ κυβέρνησιν πηγάζουσαν ἀπὸ κατάκτησιν, καὶ ἔχουσαν ὡς σκοπὸν ὄχι τὸ κοινὸν συμφέρον, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν τῶν κατακτητῶν ὠφέλειαν ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν κυβερνωμένων.

Ἴδιον χαρακτῆρα προβάλλουν οἱ εἰς Ἴδρα καὶ Σπέτζας τοπικοὶ θεσμοί. Ἐφόσον ἐκτείνονται αἱ σύγχρονοι ἐνθυμήσεις, ἡ Ἴδρα διωκεῖτο ἐκ δέκα τῶν πρεσβυτέρων καὶ πλουσιωτέρων οἰκοκυραίων. Αὐτοὶ ὅσάκις ὀλιγότερον, ἀποθνήσκοντος ἢ ἀποδημοῦντος κἀνενὸς αὐτῶν, παρελάμβανον συνάροντα ἐκ τῶν γεροντοτέρων πλοίαρχων. Ἡ Γερουσία αὕτη τῶν δέκα δὲν συνίστατο διὰ τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ τιμοκρατικῶς ἀνελάμβανε τὴν ἐξουσίαν, αὐτὴ ἡ ἴδια ἀναπληροῦσα τὰς ἐλλείψεις τὰς ὁποίας ὁ θάνατος ἄφηνεν. Ὅσάκις δὲ ἦτον ἀνάγκη ἐκτάκτων εἰσφορῶν, ἢ φόβος ἀναρχίας, τότε συνεκαλοῦντο εἰς συμβούλιον οἱ ἐν Ἴδρα εὕρισκόμενοι πλοίαρχοι, εἰς οὓς καθυπεβάλλοντο αἱ ἀναφύμεναι δυσκολίαι, καὶ ἐζητεῖτο παρ' αὐτῶν συμβουλὴ καὶ σύμπραξις πρὸς διευθέτησιν τῶν δεινῶν περιστάσεων.

Τὰ πράγματα διευθύνοντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, μέχρις ὅτου

ὁ φόνος τοῦ Κουντουριώτου, καὶ ἡ αὔξησις τοῦ ῥωμαλέου αὐτοῦ καὶ ἀχαλινώτου πληθυσμοῦ, κατέστησεν ἀναγκαίαν διοίκησιν καὶ ἀστυνομίαν πλέον σύντονον. Τότε ἔγινεν αἴτησις πρὸς τὸν Ναυάρχον, ὁ ὁποῖος διώρισε διοικητὴν τὸν εὐνοούμενόν του Καπιτάν Γεώργιον.

Εἰς τὰς κοινότητας τὰς αὐτονόμως σχεδὸν διοικουμένας, σπουδαῖον ἀντικείμενον ἦτον ἡ ἀστυνομία. Κατὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὅπου οἱ κάτοικοι ἦσαν ἀπόλεμοι, ὁ αὐθάδης κακοῦργος δυνάμει τῶν ὄπλων καὶ τοῦ θάρσους του, ἐκακούργει ἀτιμωρήτως καὶ καθύβριζεν ἀφόβως τὰς ἀρχάς. Εἰς Ἰδραν ἡ ἀστυνομία ἦτον δύσκολος, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν δυσάγωγοι. Οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ πλοίαρχοι ἀντὶ νὰ τιμωρῶσι τὰ ἐγκλήματα καὶ νὰ ἐκθέτῶνται εἰς πρόστιμα καὶ ζημίας ἐπιπιπτούσας ἐπὶ τὴν κοινότητα, καὶ νὰ ἐφελκύωσι συγχρόνως τὴν ἐπέμβασιν τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς, ἐπρόκρινον νὰ προλαμβάνωσι τὰ ἀδικήματα, ἀρνούμενοι εἰς τοὺς αὐθάδεις πάντα πόρον ζωῆς, διὰ τῆς μὴ ἀποδοχῆς ἐντὸς τῶν πλοίων των (α).

Εἶναι περιέργον διατὶ ἐνῶ παντοῦ ἡ ἐκλογή ἐχρησίμευεν ὡς βάσις τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν, εἰς Ἰδραν συνεκροτοῦντο αἱ ἀρχαὶ τιμοκρατικῶς.

Ἄλλ' ἡ Ἰδρα καὶ αἱ Σπέτζαι εἶναι ἀποκίαι Ἀλβανικῶν φυλῶν, φυλῶν ὀρεινῶν καθ' ἃς ἰσχύουσι πάντοτε αἱ τιμοκρατικαὶ ἐξεῖσι.

Δὲν εἶναι δὲ πιθανόν ἡ πολιτεία νὰ ἐσχηματίζετο πρὸς τὸ πλοῖον, καθὼς καὶ αἱ οἰκίαι των προσελάμβανον μορφήν νηὸς; Εἰς τὴν θάλασσαν ὁ ἄνθρωπος ἀντιτάττεται καθ' ὅλων τῶν στοιχείων συνωμοτούντων κατ' αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν τρικυμιῶν καὶ τῶν λαϊλάπων, μία μόνη φωνὴ ἀκούεται, ἡ φωνὴ τοῦ πλοίαρχου, εἰς τὴν ὁποῖαν ὅλοι ὀφείλουσι νὰ πείθωνται καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὸ ἐκφωνού-

(1) Εἰς Ἰδραν ὑπῆρχε κανονισμὸς ἔγγραφος τῆς ναυτιλιακῆς ἀστυνομίας ρυθμίζων ἀκριβῶς τὰς μεταξὺ ναυτῶν καὶ πλοίαρχων καὶ ἐμπόρων σχέσεις, σωζόμενος μέχρι τοῦδε εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ δήμου Ἰδρας.

μενον πρόσταγμα ἐπὶ ποιῆ τῆς ἰδίας καταστροφῆς καὶ τῆς ἀπωλείας ὀλοκλήρου τῆς νηΐς. Ἴσως λοιπὸν τὴν πολιτείαν τῆς νηὸς ἐμιμήθησαν αἱ ναυτικαὶ αὐταὶ φυλαὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν τοπικῶν τῶν θεσμῶν.

Ἡ σύντομος αὐτὴ ἐκθεσις φέρει ἡμᾶς ἀναγκαιῶς εἰς τὸ νὰ ἐρευνησωμεν τὴν ἰδέαν ταύτην πολλάκις ἐπαναληφθεῖσαν, ὅτι οἱ πρὸ τῆς Τουρκίας δημοτικοὶ καὶ ἐπαρχιακοὶ θεσμοὶ, ἦσαν ἐλευθερώτεροι ἀφ' ὅσους ἡ Μοναρχία εἰσήγαγε.

Πρῶτον ὀφείλομεν νὰ θέσωμεν διάκρισιν τινα, ἀναγκαιοτάτην εἰς τὴν ἀπαθῆ ἐκτίμησιν τοῦ ζητήματος. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ κυβέρνησις ἦτον ἀλλοεθνῆς, καὶ ἐθεωροῦμεν ὡς καθήκον ἱερὸν τὸ ν' ἀποξενώνωμεν αὐτήν, ὅσον τὸ δυνατόν, ἀπὸ τὴν διαχειρίσιν τῶν πραγμάτων μας. Ἀλλὰ συσταθείσης ἅπαξ κυβερνήσεως ὁμοεθνικοῦ καὶ ὁμοεθνοῦς, ποῖος ἐπιθυμεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰ καθήκοντά της τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἢ τὸ δικαίωμα τοῦ μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τὰς φορολογικὰς μεθόδους; Τὸ μέγα πλῆθος τῶν καθηκόντων τῶν ὑποδεστέρων τούτων ἀρχῶν ἀνήγγελε τὴν δυστυχίαν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, καὶ τὸ ἀλλόφυλον τῆς γενικῆς διοικήσεως!

Ἐπάρχουν δίκαια παράπονα περὶ τοῦ πολυδαπάνου τῆς τωρινῆς τοπικῆς διοικήσεως, κατ' ἀντιπαραβολὴν ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ ὀλιγοδάπανον εἶναι πολύτιμος ἀρετὴ τῶν κυβερνητικῶν καὶ διοικητικῶν διαχειρίσεων· ἀλλ' ἡ σπατάλη τῆς δημοτικῆς περιουσίας δὲν γεννᾶται ἐξ αὐτοῦ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐκ τῆς κακῆς ἐφαρμογῆς, καὶ ἐκ τῶν κακῶν ἐξέων, τὰς ὁποίας οἱ διοικηταὶ ἐπέτρεψαν νὰ ριζωθῶσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, εἰς τοὺς ἀρτιφυσεῖς δήμους τοῦ Κράτους. Οἱ νόμοι ὥπλισαν τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ καταστέλλειν τὴν κατάχρησιν· ἐὰν αὐτὴ νεκροῦται εἰς χεῖρας τῶν, ἐὰν οἱ διοικηταὶ ἀνέχονται τὴν ἀδικίαν τοῦ Δημάρχου, ἀνταποδίδοντες τὴν ἀνοχὴν τῆς ὁποίας

ἔχουσι συχνὰ καὶ αὐτοὶ ἀνάγκην, τὸ σφάλμα βεβαίως πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν ἀτέλειαν καὶ τὴν διαφθορὰν τῶν διοικητικῶν ὀργάνων καὶ εἰς τὴν κακὴν βροπὴν, ἣ ὅποια ἐδόθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν διοίκησιν. Οἱ ἐπαινέται τῶν ἀρχαίων χρόνων λησιμονοῦσιν ὅτι ἡ δημοσιότης ἀνακαλύπτει τὰ μικρότερα ἀτοπήματα, ἐνῶ ἡ σιωπὴ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐσκέπαζε μὲ κάλυμμα πυκνὸν τὰς μεγαλητέρας ἀδικίας.

Θεωρητικῶς ἐξεταζομένων τῶν παλαιῶν τούτων θεσμῶν, εὐρίσκονται τῶ ὄντι πραγματοποιούμεναι ἐν αὐτοῖς ἀρχαὶ δημοκρατικώταται, ἀποκρουσθεῖσαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον εἰς τοὺς κυβερνητικούς ὀργανισμούς μας.

Ἴδομεν ὅτι αἱ ἀρχαί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἦσαν ἐτήσιαι· καὶ εἶναι βεβαίως δημοκρατικωτάτη ἀρχὴ τὸ ὀλιγοχρόνιον τῶν ἀρχόντων, ἐπιτρέπον εἰς τοὺς ἐκλογεῖς νὰ ἐπεμβαινῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν συχνότερα εἰς τὴν μόνωσιν τῶν ἀρχῶν καὶ νὰ βαπτίζωσιν αὐτὰς ἐτησίως εἰς τὴν πηγὴν ἀφ' ἧς ἀναβρῦουσιν.

Ἄλλη ἀρχὴ δημοκρατικωτάτη ἦτον ἡ ἀνάκλησις τῆς ἐντολῆς διδομένης παρὰ τῶν ἐκλογέων, ὡσάκις οἱ ἐντολοδόχοι δηλ. οἱ ἀρχοντες κατεχρῶντο τῆς ἐξουσίας. Ὅσοι διατείνονται ὅτι ἡ κυριαρχία ἐνοικεῖ εἰς τὴν ἀχαλίνωτον θέλησιν τοῦ πολίτου, καὶ ὅτι αὐτὴ μόνη εἶναι ἀρμοδίαι νὰ δημιουργῆ τὰς ἀρχάς, θεωροῦσι παράλογον τὸ νὰ δεσμεύεται, μὴ δυναμένη νὰ καταλύσῃ ὅ,τι ἄπαξ ὠκοδόμησεν. Εἰς τοὺς θεσμούς τούτους ἡ πλέον ὀλοκρατικὴ συνέπεια τοῦ κοινωνικοῦ συναλλάγματος τοῦ Ρουσσῶ εὐρίσκετο ἐν ἐνεργείᾳ· διότι κατὰ πάντα σχεδὸν καιρὸν, ἡ ἐκλογὴ, ἐδύνατο νὰ καταστρέψῃ ὅσας ἀρχάς ἐδημιούργησε, καὶ ν' ἀνεγείρῃ ἄλλας. Δὲν εἶναι ἐπίσης ἄξιον ἐποχῆς καὶ κοινωνίας ἐλευθέρας, ἡ οὐδετερότης τῆς ἐξουσίας περὶ τὸν διορισμὸν τῶν δημογερόντων καὶ ἡ βεβαίωσις εἰς πολλὰ μέρη, τῆς θελήσεως τῶν ἐκλογέων παρὰ τοῦ Καδῆ, ἐκπληροῦντος κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν χρῆν συμβολαιογράφου; Ἡ ἐξουσία βεβαίως δὲν εἶναι παρὰ ἐντολὴ διδομένη εἰς τοὺς διοι-

κεῖντας πρὸς διαχειρίσιν τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων· ἀλλὰ σπανίως παρουσιάζεται ὑπὸ ἔποψιν τόσον ἀπλὴν καὶ ἐπιδεικνύει ἀκραιφνῆ χαρακτῆρα ἐντολῆς.

Πρὸς τούτοις τὸ σημαντικώτερον βεβαίως ὄλων τούτων, ἦτον ἡ πάνδημος ἐκλογή, τόσον μεμακρυσμένη ἀπὸ τὰς περιπλοκάς, τὰς ὁποίας τὸ 62 ἄρθρον τοῦ Δημοτικοῦ Νόμου εἰσήγαγε. Κατὰ γενικὸν κανόνα, πᾶν μέλος τῆς κοινότητος ἐνήλικον ἐδύνατο νὰ συμμεθέξῃ τῆς κοινοτικῆς ἐκλογῆς. Καὶ τοῦτο εἶναι λογικώτατον, καὶ εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, καθὼς ἐν ἐκτάσει θέλομεν πραγματευθῆ, ὅταν περὶ δημοτικῶν ἐκλογῶν ὁμιλήσωμεν.

Δὲν ἦτον ἐπίσης περιεργον καὶ ἡ ἀπεριόριστος αὐτῆ ἀρμοδιότης τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων, ἐκπληρούντων ἐνίοτε καὶ δικαστικὰ καὶ κυβερνητικὰ καθήκοντα;

Ὅλα ταῦτα εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀντιλέξεως· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει γινόμενοι φορτικοὶ ἐπαινέται τῶν δυστυχῶν ἐποχῶν τῆς Ἑλλάδος νὰ φαινώμεθα ὡς ἀνακολούθως ποθοῦντες πράγματα, τὰ ὁποῖα δικαιολογούμενα τότε ἱστορικῶς, οὐδεμίαν ἔχουν ἔννοιαν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασίν μας. Ποῖος ἐνῶ ὑπάρχουσι δικαστήρια ἐπιθυμᾷ ν' ἀναθέσῃ τὰς διενέξεις του εἰς κοινοτικούς ἀρχοντας, ἢ νὰ βλέπῃ ἐνεργούμενα τὰ κυβερνητικὰ καθήκοντα ἀπὸ αὐτούς· τὸ δὲ κράτος χωρὶς ἐνότητα, χωρὶς ὁμοιόμορφον νομοθεσίαν καὶ διοικήσιν νὰ διατέμνεται εἰς τόσας μικρὰς κυβερνήσεις, ὅσαι καὶ κοινότητες ὑπάρχουσιν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας; Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον βεβαίως περιστατικὸν τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀδικαιολογήτους καὶ γελοίους τοὺς πόθους τοῦ παρελθόντος, εἶναι τὸ ὅτι οἱ θεσμοὶ οὗτοι δὲν ἐστηρίζοντο ἀπὸ καμμίαν ἐγγύησιν, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν ἀνοχὴν τῶν κρατούντων ἐπερείδοντο. Λέγοντες ἐγγύησιν, ἐννοοῦμεν ἀρχὴν τινα ἀπὸ τὴν κυβερνήσιν ἀνεξάρτητον, ἐξασφαλίζουσαν καὶ τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὴν σύστασιν τῶν θεσμοθεσιῶν. Τοιαύτης ἐγγυήσεως, ἐμφωλευούσης εἰς τὰ Βουλευτικὰ πρὸ πάντων σώματα, στερούμεθα ἀκόμη σήμερον· ἀλλ' ὑπάρχει ἐλευθερία τοῦ τύπου κατε-

ξελέγχουσα τὰς παρανόμους ἐπεμβάσεις, ὑπάρχει ἡ πολιτικὴ αἰδώς ἢ ὁποῖα δὲν δύναται ὀλοτελῶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς κυβερνῶντας. Εἰς Τουρκίαν, ὄχι μόνον τῆς Κυβερνήσεως ἢ θέλησις, ἀλλὰ τοῦ τελευταίου ὑποδιηκητοῦ, ἀστυνόμου ἢ καὶ ἀπλοῦ χωροφύλακος τὸ αὐθαίτερον, κατέστρεφον, ὡς ἰστὸν ἀράχνης, ὅλον τὸ κατασκευάσμα τῶν κοινοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν θεσμῶν.

Δὲν ὑβρίζομεν τὸ παρελθὸν τῆς δουλωμένης Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν τὸ θυμιάζομεν μὲ πόθους καὶ μὲ ἀγενεῖς στεναγμοὺς μετανοίας· δὲν ζητοῦμεν νὰ τὸ καλύψωμεν μὲ σύνερον αἰωνίου λήθης. ἐκ τούναντιον ἀναπολοῦμεν αὐτὸ, βεβαιοῦντες διὰ τῆς ἱστορίας, ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν πλεόν στυγεράν τυραννίδα δὲν ἐστερήθημεν δικαιωμάτων καὶ ἔξεων ἐλευθέρων. Ἡ ἐλευθερία εἶναι φυτὸν εὐρῶστον βλαστάνον παντοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς γῆς ξηραينوμένης ἀπὸ τὸν φονικὸν ἄνεμον τοῦ δεσποτισμοῦ.

Ὁ Βυζαντινὸς ζυγὸς καίτοι ὁμοφυῆς καὶ ὁμόθητος ἐχαίνωσε τοὺς Ἕλληνας, ἀφῆρσεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των τὸ δραστήριον, ἀπὸ τὸ σῶμα των τὴν ῥώμην, ἀπὸ τὸν νοῦν των τὴν κατάληψιν καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν. Ἐχρειάζετο βάπτισμα ταπεινώσεως, συμφορῶν καὶ αἵματος, τὸ βάπτισμα τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως. Διὰ νὰ ὑπερασπίσωμεν ἑαυτοὺς ἐναντίον της, διὰ νὰ φάγωμεν τὸν πικρὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, διὰ ν' ἀποσεισωμεν τὸν ἀπεχθῆ αὐτὸν ζυγὸν ἐχρειάσθη μακρὰ ὑπομονή, ἐπίμοχθος ἐργασία, καὶ τελευταῖον ἥρωϊκὴ προσπάθεια διὰ τὴν ἐλευθέρωσίν μας.

Ἀλλὰ τῶρα μόλις ἀποδυθέντες τὸ φρυγικὸν κάλυμμα τῆς δουλείας, ἀποβαλόντες τὴν σοφιστείαν καὶ τὴν χαίνωσιν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, καὶ ὀρμώμενοι ἀπὸ ἐπανάστασιν καθ' ἣν τὰ παθήματα ἦσαν πολλὰ μεγάλα, δὲν θέλομεν ἀπαυδῆσαι εἰς τὴν ἐπίπονον αὐτὴν πορείαν περὶ τὸ τέλος τῆς ὁποίας θέλομεν ἀπαντῆσαι τὸν χρυσοῦν τῆς Ἑλλάδος αἰῶνα (α)!

(1) Περὶ τῆς διαιρέσεως τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως ἰδὲ Courier de la Grece 1830 No. 16, καὶ τὸ πρῶτον φυλλάδιον τοῦ Ἐρανιτοῦ τοῦ 1842.

ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΟΙ ΒΕΝΕΤΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ.

(Συνέχεια) *J

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Α΄

Ἐπιθεώρησις τοῦ Πολέμου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1683 ἐπαρρησιάσθησαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκ δευτέρου ἐνώπιον τῆς Βιέννης.

Δύω ἀφορμαὶ παρεκίνησαν πάντοτε τὰς κατακτητικὰς ἐκστρατείας, πηγάζουσαι ἀπὸ τὰς δύο σφαίρας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει — θρησκευτικὸς ζῆλος καὶ φιλαρχία· εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἦσαν ἀμφοτέρω εἰσέτι ζωηρά. Ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Δ΄, ἐπίστευεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Προφήτου, νομίζων τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἱερὸν καθήκον· εἶναι γνωστὸς ὁ Ἐφέντης, ὅστις καθημέραν ἔκαμνεν εἰς αὐτὸν ταύτην τὴν ἀνάμνησιν. Ἐπὶ τοῦ Βεζίρου Καρχ Μουσταφᾶ ἐνήργησαν ἐξ ἐναντίας αἱ κοσμικαὶ παρακινήσεις. Πολλάκις τὸν ἶδαν νὰ σπουδάζη μὲ τὸν διερμηνέα του Μαυροκορδάτον, τὸν Ἄτλαντα, δῶρον τῶν Ὀλλανδῶν· ἐβεβαιόνετο περὶ τῶν σχέσεων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, τῶν διχονοιῶν τῶν, τῆς ἐσωτερικῆς τῶν ἀδυναμίας, καὶ δὲν ἀμφίβαλεν ὅτι θέλει ὑπερβάλει ὅλους τοὺς γείτονάς του (1). Ὅταν ἐπὶ τέλους ἡ Γαλλία τὸν ἐνεθάρρυνε, νὰ προσκαλέσῃ εἰς βοήθειαν τοὺς δυσ-

*J Ἴδε Φυλλ. Α΄. Τόμ. Α΄. τοῦ Β΄. ἔτους, σελ. 36.

(1) Ἐκ τῆς Relazione dell' illustrissimo S. Cavalier e Proveditore Zuanne Morosini, ritornato da Constantinopoli σχεδὸν κατὰ τὸ 1680 χειρ.

ρεστημένους Ούγγρους και τὸ στράτευμά του ἦτο ζωηρῶς προδιατεθημένον, ἐνόμισεν ἀρμοδίαν τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐπεχείρησε. Ποῖος δύναται νὰ εἴπῃ τί ἤθελε γίνεαι, ἐὰν ἐκέρδαινε μίαν μάχην, ἐὰν ἡ Βιέννη δὲν ἐπρόσφερον ἀντίστασιν; Κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἦτο ὁμοῦ εἰς αὐτὸν ὀλεθρία ἢ ἀντίστασίς της, ἢ ἐπιδρομή, ἣτις ἐγένεν ἐνώπιόν της εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ ἡ ἦττα του. Ἦτο ἀποφασιστικὴ ἡμέρα δι' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Καθὼς ὁ πόλεμος ἐπαπειλεῖ κοινὸν κίνδυνον καθ' ὅλων τῶν γειτόνων, οὕτως ἀνέστησαν τῶρα ὁμοῦ κατὰ τοῦ νικηθέντος ἐχθροῦ. Οἱ Γερμανοὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν κατέλαβον διὰ πάντοτε. Οἱ Πολωνοὶ προσέβαλον τὴν Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, οἱ Ρῶσσοι συνέλαβον μεγάλας προσδοκίας καὶ ἐκ τῆς Βιέννης τοὺς εἶπαν ὅτι ἡ ἐρυθρὰ θάλασσα ἀνοίγει τὰς ἀγάλας της καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ Ἀσία τοὺς περιμένει· ὅπου οἱ ἠγεμόνες δὲν ἔβαλον χεῖρα εἰς τὰ ὄπλα, ἐκινήθησαν οἱ ὑπήκοοι· ἐξήκοντα πολῖται τῆς Βαρκελώνης ἀνεχώρησαν διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸν Αὐτοκράτορα εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀπίστων.

Εἰς τοιαύτην μεγάλῃν κίνησιν, ὅταν ὁ παλαιὸς ἐχθρὸς κατετροπώθη τόσον καιρίως, ὅσον ποτὲ πρὶν καὶ προσεβάλλετο πανταχόθεν, καθὼς ἐπίσης ποτὲ δὲν εἶχε γίνεαι, ἠσθάνθησαν ὡσαύτως καὶ οἱ Βενετοὶ τῶν πρὶν χρόνων τὴν πολεμικὴν ὀρεξίν. Ἡ Νεολαία καὶ ὁ Λαὸς συνεμερίζοντο τὸν ἐνθουσιασμὸν, ὅστις ἐκυρίευεν ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ συνήρπασαν τὴν βραδύνουσαν φρόνησιν τῶν φίλων τῆς εἰρήνης Βουλευτῶν. Πλέον τῶν δύο αἰώνων ἦσαν οἱ Βενετοὶ περιπλεγμένοι εἰς ἐχθροπραξίας μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς, τῶρα πρῶτην φοράν ἐτόλμησαν νὰ κηρύξουν εἰς αὐτοὺς τὸν πόλεμον.

Τῶρα ἐσήμαινε διότι εἶχον ὀδηγόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐντελῶς ἐνεπιστεύοντο· ἡ δημοκρατικὴ ζηλοτυπία ἔκαμπτει ἐνώπιόν του, ἔδωκε τὴν μεγάλῃν ὄψιν εἰς τὰς ἀποφάσεις των· καὶ ἦτο ὁ Φραγκίσκος Μοροζίνης.

Ὁ Φραγκίσκος Μοροζίνης δὲν εἶχε γηράσει, καθὼς οἱ πλειότεροι, ἀπολαμβάνων ἐκεῖνον τὸν τρυφλὸν καὶ πρᾶον πολιτισμὸν,

ὅστις διέκρινε τὴν Βενετίαν, πρωτεύουσαν τότε τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολυτελείας. Ὅλους τοὺς χρόνους τῆς νεότητος καὶ τῆς ἀπολαύσεως, ἀπὸ τὸν εἰκοστὸν μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ τρίτου, ἦτο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὑπὸ τὰ ὄπλα (1). Δὲν εἶχεν ὑψωθῆ διὰ προσωπικῶν σχέσεων, διὰ τῆς ἀμοιβαίας μεταλλαγῆς ὑπηρεσιῶν καὶ συνδρομῆς, συνήθων τότε εἰς τὴν Βενετίαν (ὠνομάζοντο Broglio) αἱ πράξεις του τὸν ἀνεβίβασαν — εἶχε καταδιώξει τοὺς πειρατὰς ἔνθεν κακειθεν ὑπὲρ κάθε ἄλλον — ὑπερέβαλε τὸν ἰσχυρότερον ἐχθρὸν ὅπου τὸν ἀπῆντησεν, ἐλαφραγώγησε τὰς ἀποθήκας του, ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλίαν τοὺς ἀκολουθοῦντες του — ἐζώγησε τὸν πλέον ἄγριον ἀρησιβησκὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολέμου στόλου ἐπὶ τῆς νικαρχίδος καὶ τὸν ἔπεμψεν εἰς τὰ δεσμωτήρια τῆς Βενετίας — ὁ Σουλτάνος προσωπικῶς ἔδειξε φόβον περὶ αὐτοῦ — ὄλαι ἀναριθμητοὶ πράξεις τόλμης καὶ τύχης, αἵτινες ἔκαμαν νὰ ὀμιλοῦν τοὺς θαυμαστάς του. Εἰς τὸν πόλεμον τῆς Κρήτης ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς δόξης. Χωρὶς ὄνομα καὶ χωρὶς νὰ σύρη προσοχὴν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἐπέστρεψεν ἐνδοξος καὶ καρυφαῖος τῆς πολιτείας. Τοῦτο μετέδιδεν εἰς αὐτὸν αἰσθημα ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτονόμου δυνάμεως, τὰ ὅποια ἔλειπαν εἰς ὅλους τοὺς συμπολίτας του. Ὅταν κατὰ τὸ 1669 ἀφοῦ ἀπῆλθον οἱ Γάλλοι ἐπίκουροὶ καὶ ἐκεῖνοι τοῦ Πάπα ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διατηρήσῃ τὸ πρόχωμα, τὸ ὅποιον τὸν ἔμενεν εἰσέτι, συνέλαβε τὸν στοχασμὸν νὰ τὸ καταστήσῃ βραβεῖον τῆς εἰρήνης· ἀναμφιβόλως εὐτυχέστατος στοχασμὸς κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ δι' ἓνα πολίτην τῆς φθονερᾶς δημοκρατίας εἰς τὸ ἄκρον τολμηρός. Ὁ Μοροζίνης ἄνευ ἐντολῆς ἔκλεισεν εἰρήνην καὶ ἂν δὲν ἔπαθε διὰ τοῦτο τίποτε, συνέβη διότι ἦτο ἀναγκαιοτάτη καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναπόφευκτος. Τοιοῦτο

(1) Antonii Arrghii de vita et rebus gestis Francisci Mauroceni libri IV Patavii 1769 καλὴ Λατ. γλῶσσα. Ὅχι κακαὶ πληροφορία, ἀλλὰ ψυχρὸν καὶ ἐπιπόλαιον σύγγραμμα.

τρόπως τώρα με τοὺς φίλους του παρεκίνησε τὸν πόλεμον· ἡ δημοκρατία ἔπρεπε νὰ κηρυχθῆ νεκρά, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ ὠφελθῆ τοιούτων βοηθητικῶν περιστάσεων. Ὁ Μοροζίνης διωρίσθη Ἀρχιστράτηγος καὶ ἐκ νέου ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ ὄπλα, τὰ ὅποια τόσον συχνὰ ἐδοκίμασεν. Ἀριστοκράτης τῆς παλαιᾶς ζύμης, εὐπροσήγορος πρὸς τοὺς μικροὺς, τῶν ὀπίωιν συνεμερίζετο ἀσμένως τὰς στερεῖσεις ἧτο ἀκάματος νὰ προβιδάξῃ τοὺς φίλους καὶ τοὺς προσήκοντάς του — πείσμων καὶ δεινὸς εἰς τοὺς ἀντιπάλους του — ἀνηλεὲς κατὰ τοῦ νικηθέντος ἐχθροῦ. Ἦτο ἤδη 66 ἐτῶν, ἀλλὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὐρεθῆ τολμηρότερός του. Ποτὲ δὲν ἐστάθμιζε τι ἔμελλε νὰ κερδήσῃ καὶ τί νὰ κινδυνεύσῃ· ὅλα τὰ ἐτόλμα καὶ διὰ τὴν εὐτελεστέραν ὠφέλειαν. Εἶχε μόνον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ τί ἐπίσημον, νὰ κατορθώσῃ τί, διψῶν ἄθλα καὶ δόξαν. Πολλάκις ἴσως ἐδοκίμασε στενοχωρίαν ἐντὸς τῶν ὀρίων, τὰ ὅποια ἐπέβαλε τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς δημοκρατίας του· τώρα ὅμως εἶχε πάλιν εὐρὺ στάδιον ἐνώπιόν του καὶ ἔδωκεν ὅλην τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν ἐπιχειρισθέντα πόλεμον.

Ὅταν ἐκλέχθη ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ πληρεξουσιότης νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἐπιχειρίσιν ὅπως ἐνόμιζεν ἀρμοδιώτερον.

Εἰς πολλοὺς ἐφαίνετο προτιμότερον μὲ ὅλην τὴν δύναμιν νὰ στραφοῦν κατὰ τῆς Δαλματίας, νὰ ὑποτάξουν ἐντελῶς τὰ παράλια, νὰ προχωρήσουν ὅσον δυνατόν εἰς τὸ ἐνδότερον καὶ νὰ κατακτήσουν δευτέραν στερεάν πέραν τοῦ Ἀδρίου. Εἰς πᾶσαν περιπτώσιν ἦτο ἡ ἀπόκτησις τοῦ ἐδάφους τῶν παραλίωιν τόπων κατὰ ὑπέρτατον λόγον ἐπιθυμητή.

Ὁ Μοροζίνης δὲν ἦτο αὐτῆς τῆς γνώμης· ὅλαι αἱ κλίσεις του ἦσαν διὰ τὸν πόλεμον κατὰ θάλασσαν. Τὸ Εὐρωπαϊκὸν συμφέρον ἀπαιτοῦσεν ἀναμφιδόλως νὰ προσβληθῆ καὶ κατὰ θάλασσαν τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, στενοχωρημένον ἤδη πανταχόθεν ἐκ τῆς ξηρᾶς. Ἐκτὸς τούτου ἴσως ἦτο διὰ τὴν φιλοδοξίαν του μεγαλιέτερον τὸ θέλητρον νὰ δοκιμασθῆ ἐκ νέου εἰς τὴν παλαιάν πατρίδα τῆς δόξης, νὰ κατακτήσῃ τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Ἀθήνας, παρά νὰ ἐξο-

δεύση τὴν τελευταίαν δύναμιν τῶν ἡμερῶν του ἐνώπιον τινῶν φρουρίων, περὶ τῶν ὁποίων ποτὲ δὲν εἶχε γίνει λόγος. Ἀρκεῖ τόσον ἡσύχως ὑπερέκαμψε τὴν ἀκτὴν τῆς Δαλματίας, τὸ Καστελνουόβον, τὸ ὁποῖον ἰδίως τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ προσβάλῃ· ἀφοῦ χωρὶς πολὺν κόπον ἐκυρίευσεν τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν, ἐστρεψε τὰ βλέμματά του εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Εἰς τρεῖς ἐκστρατείας τὴν ἐπόρθησεν.

Εἰς τὴν πρώτην, κατὰ τὸ ἔτος 1685, προσέβαλε τὰ μεσημβρινὰ παράλια. ἠλπιζε βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Μανιάτας, τῶν ὁποίων οἱ ἀπεσταλμένοι τὸν ἐπεσκέφθησαν (1) καὶ τὸν ἔδωκαν τὰς πλέον καλὰς ὑποσχέσεις. Ἀλλ' αὐτοὶ ἦσαν ἀρκετὰ περίσκεπτοι νὰ περιμείνουν ἀποφασιστικὴν ἔκβασιν. Δὲν ἦτο ἐπομένως εὐκόλῳ τὸ πρῶτον βῆμα εἰς τὸν Μοροζίνην. Ἡ Κωρώνη, τὴν ὁποίαν προσέβαλεν, ὑπερασπίσθη πεισματωδῶς ἰσχυρὸν τουρκικὸν στράτευμα προσέδραμεν εἰς βοήθειαν καὶ ἠπείλει νὰ πολιορκήσῃ τοὺς πολιορκητάς (2). Δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐν γένει ὁ χαρακτὴρ τούτων τῶν πολέμων εἶναι τοιοῦτος. Γίνεται πολιορκία καὶ μετὰ ταῦτα πρέπει ν' ἀποκρουσθῇ κατὰ παράταξιν στράτευμα ἐρχόμενον εἰς βοήθειαν. Οὕτως ἐνίκησαν οἱ χριστιανοὶ ἐνώπιον τῆς Βιέννης· οὕτω κατετροπώθησαν οἱ Τούρκοι ἐνώπιον τοῦ Ὄφεν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἠναγκάζετο καὶ ὁ Μοροζίνης νὰ μετρηθῇ μὲ τοὺς Πισάδες, οἵτινες ἐπροχώρουν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Κωρώνην καὶ εἶχον ἤδη ἀναβῆ τὰ χριστιανικὰ χαρακώματα. Ὁ Μοροζίνης ἐπέτυχεν νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου των καὶ νὰ τοὺς νικήσῃ ἐντελῶς. Δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου ἔβαλε τὸν πόδα ἐπὶ τῆς Πελοπον-

(1) Locatelli. Racconto storico della Veneta guerra in Levante. Ἡμερολόγιον τοῦ Πελοπ. Πολέμου 1684—1689 σελ. 84. Ὁ Λοκατέλης ἦτο γραμματεὺς τοῦ Μοροζίνου.

(2) Relazione della guerra de' Veneziani nell' acquisto della Morea, dal comandante degli ausiliari Fiorentini fatta per informare il Ser Gr Duca, παρασηρεῖ ἰδίως αὐτὸν τὸν κίνδυνον.

νήσου. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἔπεσεν ἡ Κωρώνη, τότε ἐκηρύχθησαν καὶ οἱ Μανιάται καὶ μὲ αὐτοὺς προσεβλήθησαν αἱ Καλάμαι. Παράδοξος σύνθεσις αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ ἀπὸ Ἰταλοῦς, Ἑλλήνων καὶ Γερμανοῦς!

Οἱ Γερμανοὶ, ὡσεπιπολὺ Βραουνσβαγοὶ καὶ Σάξωνες, ἐσχημάτιζαν ἀναμφιβόλως τὸ σημαντικώτερον ὄπλον (1). Τὸ πῦρ τῆς μουσκατερίας τοῦ γυμνασμένου Σαξωνικοῦ πεζικοῦ ὁμοῦ μὲ τὰ Βενετικά πυροβόλα ἐκ τῶν γαλέρων εἰς τὸ παράλιον ἐνήργησαν τόσον ἐπιτηδείως, ὥστε ὁ τουρκικὸς στρατός, ὅστις ἔμελλε νὰ σώσῃ τὰς Καλάμας, ἦλθεν εἰς ἀταξίαν καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν. Τὴν πτωσιν τῶν Καλαμῶν ἐπικολούθησαν τὰ μικρὰ τουρκικὰ φρούρια εἰς τὴν Μάνην Ζαρνάτα, Γιαλάφα, Πάσσαβα· ὅλη ἡ μεσημβρινὴ ἀκτὴ, τὰ λακωνικὰ ὄρη, ἡ ἀκρόπολις τῆς Πελοποννήσου, ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βενετῶν.

Ἀπὸ τὸ ἀποκτηθὲν ἔδαφος ἠδύναντο μὲ ἀσφάλειαν νὰ προχωρήσουσιν εἰς τὰ ἐντός.

Κατὰ τὸ ἔτος 1686 ἐπέπεσεν ὁ Μοροζίνης ἐπὶ τῆς παρακειμένης παραλίας· (2) εὐκολώτερον ἔργον εἶχεν εἰς τὴν δυτικὴν ὁ Σερασκιέρης ἐνίκηθη καὶ ἀλώθη τὸ Ναυαρίνον μολονότι καλὰ ἐχυρωμένον. Οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν ἤδη νὰ εὐαρεστοῦνται εἰς τὸν τόπον καὶ ὁ Μοροζίνης εὐρῆκεν εὐχαρίστησιν βλέπων τὰ παραπήγματα τῶν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης, τὰ ὅποια εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ καὶ μὲ καθαρὴν ἔστησαν, κατασκευάζοντες αὐτὰ

(1) Der neueroeffneten ottomanischen Pfarten Fortsetzung oder continuirlicher Bericht etc, etc μετὰ φρασις, τῆς ὁποίας ὁ Συγγρ. κατὰ δυστυχίαν δὲν ἐνόησε τὰ Ἰταλικὰ πρωτότυπα, τὰ ὅποια ἠκολούθησε καὶ μόνον ἔχει ἀξίαν καθόσον προσπαθεῖ νὰ διακρίνη τὰ προτερήματα τῶν Γερμανῶν καὶ ἐπανορθῶναι τὰ Γερμανικὰ ὀνόματα ἀπὸ τὰς Ἰταλικὰς στρεβλώσεις.

(2) Ἐγένετο ἀνάγκη διασκέψασθαι πρὶν φθάσῃ εἰς αὐτὴν τὴν φυσικὴν ἀπόφασιν. Garzoni Istoria della Republica Veneta in tempo della sacra lega III p 150 τὰς ἀναφέρει ἐκτεταμένως.

ἀπὸ τὰς ὠραιότερας κυπαρίσσους, δάφνας καὶ κλάδους πορτοκαλίας[†] δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἀνδρείοι διὰ τοῦτο· μετολίγον παρεδόθη καὶ ἡ Μεθώνη. Ἄλλο τόσον ἐπικίνδυνον ἐχρημάτισεν εἰς αὐτοὺς ὅμως τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ. Εἶχε φθάσει ἤδη ὁ Αὐγουστος καὶ τὸ θέρος τούτου τοῦ ἀσυνειθίστου κλίματος ἐπέφερε πωρετούς πολλοὶ ἀπέθανον, μεγαλήτερον πλῆθος ἔγινεν ἄχρηστον καὶ μόνον 4000 ἄνθρωποι ἦσαν διαθέσιμοι, ὅταν ἐφάνη τοῦλάχιστον διπλάσιος τουρκικὸς στρατὸς καὶ, βοηθούμενος ἀπὸ τὴν φρουρὰν, ἤρχισε τὴν ἐπιθεσιν. Τότε ἐδείχθη πλέον πόση τύχη ἦτο διὰ τὸν Μοροζίνην νὰ ἔχη βοηθόν του τὸν τόσον ἔμπειρον στρατηγὸν Κενιγσμάρκον. Κανεὶς δὲν ἦτο τόσον ἐπιτήδειος νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ τολμηρὰ καὶ ἀπερίσκεπτα σχέδια τοῦ Ἀρχιστρατήγου μὲ ἐπιστήμην τακτικῆς, μὲ προνοητικὴν καὶ ἀτρόμητον ἐκτέλεσιν. Ἀμέσως κατὰ τὴν ἀπόβασιν ἐγνώρισεν ὁ Κενιγσμάρκος τὸ σημαντικὸν τοῦ Παλαμηδίου καὶ τὸ ὠχύρωσε. Μόνον μὲ ὀλίγους λόχους πεζικοῦ καὶ μὲ ὀλιγάριθμον πυροβολικὸν ὑπῆγεν εἰς ἀπάντησιν ἰσχυροῦ ἰππικοῦ ἐπὶ ἐνὸς ἐδάφους διὰ τὸ ἰππικὸν ἐπιτηδεῖον, μὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ καλὴν τάξιν, ὥστε εἰς ὀλίγας ὥρας τὸ ἠνάγκασε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Οἱ Γερμανοὶ μὲν εἶναι εἰς κατὰστασιν νὰ ἐξηγήσουν τὴν νίκην των. Αὐτοὶ νομίζουσι ὅτι πανικὸς φόβος (τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι *Feldschrecken*) κατέλαβε τὸν ἐχθρόν· εἰς τὸ διάστημα μιᾶς ὥρας ἐκινδυνεύετο ἡ ἐσχάτη καταστροφὴ καὶ ἀπεκτίθη ἡ νίκη « ὄχι ἄλλως παρὰ διὰ θαυμασίου θείας ἀντιλήψεως » (1). Τὸ Ναύπλιον σερηθὲν τῆς ἐλπίδος νὰ λυτρωθῇ καὶ κυριεύμενον ἀπὸ τὸ πυροβολικόν, πηχθὲν ἐπὶ τοῦ πλησιάζοντος ὕψους, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Ὁ Φρούραρχος τὸ ὑπερασπίσθη πεισματωδῶς, καθότι μέρος περιχώρων ἦτο ἰδική του καὶ τῆς οἰκογενείας του ἰδιοκτησία. (2)

(1) Johann Just Winckelmann, Preiswuerdiger Stamm — nud Regenten — baum der durchlauchtigsten Herzoge zu Braunschweig 1688. τέταρτον παράρτ. σελ. 315.

(2) Mich. Foscarini historia della republica Veneta V. 273.

Τώρα πλέον ἔμενε μόνον τὸ ἀρκτῶον μέρος τῆς χερσονήσου. Τὸν χειμῶνα ὑπέφεραν οἱ Βενετοὶ πολλὰς κολλητικὰς νόσους καὶ πρὸ τοῦ θέρους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν θάλασσαν. Καθόσον ἐκινδυνεύετο πλέον τὸ πᾶν, οἱ Τούρκοι προετοιμάσθησαν μεῖδιαιτέρην ἐπιμέλειαν. Ἀμφοτέροθεν τοῦ στενοῦ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ὠχυρώθησαν περιμένοντες τὴν προσβολήν. Ὅχι μακρὰν τῶν Πατρῶν εἰς θέσιν νομιζομένην ἐλώδη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀπέβη ὁ Κενιγσμάρκος κατὰ τὴν 22 Ἰουλίου 1687, καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἐπροχώρησε διὰ νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῶν ὠχυρωμάτων τῶν Τούρκων εἰ δυνατόν. Ἄλλ' ἤδη καὶ αὐτοὶ ἐσηκώθησαν μετὸν ἴδιον σκοπὸν, νὰ προφθάσουν τὸν ἐχθρὸν τῶν ἀπροπαρασκευάστον.

Μετὰ τὴν πρώτην αὐγὴν συνώθησαν αἱ ἐμπροσθοφυλακαί. Οἱ Τούρκοι εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ὀλίγον πυροβολικόν, κατέλαβον τὰ ὕψη καὶ εἶχον τὴν ὑπεροχὴν καταρχάς· μετὰ πολλήν δυσκολίαν ἠδυνήθη ὁ Κενιγσμάρκος μέσα εἰς τὸ κατάφυτον ἀπὸ βάτους κοιλίωμα νὰ σχηματίσῃ τὴν γραμμὴν του. Ἐν τούτοις εὗρηκε καιρὸν νὰ τὴν σκεπάσῃ, ὅπως τότε εἰς τοὺς Τουρκικοὺς πολέμους ἦτο συνήθεια, μετὰ Ἰσπανικοὺς ἵππεῖς, καὶ ποτὲ ἴσως αὐτὴ ἡ προφύλαξις δὲν ἐδείχθη πλέον ἐπωφελής. Ἡ πρώτη ὀρμὴ τῆς προσβολῆς τοιοῦτοτρόπως ἐσυντρίφθη· ἀντετάχθη εἰς τὸν ἀνήμερον ἐχθρὸν τακτικὸν πῦρ· ἤδη ἐκλονίζοντο αἱ ἐπαπειλοῦσαι μαχαῖραι, ὅταν ἡ ἔφοδος τοῦ χριστιανικοῦ ἵππικοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, καὶ ἡ παρουσίασις μιᾶς ἑλκῆς, νομιζομένης ὅτι ἀπωλέσθη, προβαλούσης ὁμως ἐγκαίρως ἐκ τοῦ βάτου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς, ἔφερε τὸν ἐχθρὸν εἰς πλήρη ἀταξίαν 1). Αὐτὴ ἡ μάχη ἀπεφάσισε τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο ἀνεμπόδιστοι εἰσῆλθον αἱ γαλέραι εἰς τὸ στενὸν καὶ κατόπιν ἔπεσαν αἱ Πάτραι, τὸ φρούριον ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ναύπακτος καὶ τὸ φρούριον ἐπὶ τῆς Ἠπείρου. Ὁ Σερασκιέρης

1) Ἀκολουθῶ ἐδῶ κατὰ προτίμησιν τὴν περιγραφὴν τοῦ Μουάτζου, ὅστις ἦτο παρὼν, παρ' ἄλλους ἀντιγράφοντας. Ἐνταῦθα κυρίως ἀρχεταὶ καὶ ἡ διήγησις του.

ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὅ,τι ἠδυνήθη ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν ἐγκατέλιπε· τότε παρεδόθησαν καὶ αἱ λοιπαὶ θέσεις, αἵτινες ἔτι ἐκρατοῦντο ἐντὸς, καὶ ἐξαιρουμένης τῆς Μονεμβασίας ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἀνήκεν εἰς τὸν λέοντα τῆς Βενετίας.

Δὲν ἐπεριορίζοντο ὅμως εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ σκοποὶ τοῦ Μοροζίνου. Εὐρίσκοντο τῶντι ἀρκετοὶ ἄνθρωποι εἰς τὴν Βενετίαν ἐπιθυμοῦντες νὰ μείνουν ἕως ἐδῶ καὶ νὰ ἴδουν τὴν ἀποκτηθεῖσαν κατάκτησιν τούλάχιστον στερωμένην πρὶν γίνῃ βῆμα περαιτέρω· ἀλλ' ἦσαν οἱ ἴδιοι, οἵτινες εἶχον ἐκφρασθῆ κατὰ τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ Μοροζίνης δὲν ἐπρόσεξεν εἰς τὰς σκέψεις των. Ὁ Μουάτζος λέγει: « Σχέδια πλήρη τόλμης τὸν ἐφαίνοντο ἀναγκαστικῶς, διὰ νὰ » δικτηρήσουν σταθερῶς τὴν τύχην. » Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος προσέβαλε τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς ἐπόρθησε.

Βεβαίως ἦτο αὕτη κατάκτησις, τὴν ὁποίαν δύναται τις μᾶλλον νὰ ὀνομάσῃ δυστυχίαν παρὰ εὐτυχίαν. Τὰ ὠραιότερα εἰρεπία τοῦ κόσμου, τὰ λείψανα ἴσως τοῦ ἐντελεστάτου ἔργου τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ ὁποῖον ποτὲ ἐδόθη, κατεστράφησαν δι' ἀπεικταίου συμβάντος (1). Τότε ὅμως ἐφάνη ὡς βῆμα προόδου ἐπάνω εἰς τὸ

(1) Τὴν περιγραφὴν τοῦ Μουάτζου δίδω κατὰ λέξιν, διότι περιέχει περὶ ἐνὸς τόσον ἐνδιαφέροντος συμβεβηκότος νέα τινα.

« Τὰ ἐξαιρετὰ καὶ περίφημα λείψανα τῶν Ἀθηναίων, σκορπισμένα ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν εἰσδρομῶν, ἐμπεριείχοντο εἰς μικρὰν ἀλλὰ πολυάνθρωπον χώραν, φυλαγμένην ἀπὸ φρούριον κείμενον ἐπὶ ὑψηλῆς πέτρας, ὅθεν μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπεκτείνοντο τὰ διαθρυλλούμενα ἔργα. Ὀκτὼ λεύγας (milia) ἀπὸ τῆς ὄχθης ἦσαν συνθηροισμένα αἱ κατοικίαι. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ναυπλίας εἰς χεῖρας τῶν Βενετῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλήρουν 40 χ. Ῥεάλια κατ' ἔτος διὰ τὰς δαπάνας. Ἀφοῦ καὶ ἡ Κόρινθος ἔλαβε τὴν αὐτὴν τύχην ἐφοβήθησαν μὴ λαφυρογωγηθεῖν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐπαπειλοῦν ἤδη ὅτι ἤθελαν νὰ ὠφεληθοῦν διὰ νὰ μὴ ἀφήσουν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τόσον πλοῦσιαν ἀπόκτησιν. Οἱ πλέον εὐπαροὶ, διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν καταστροφήν, ποστακάλεσαν τὸν Μοροζίνην νὰ κυριεύῃ τὸ κατεχόμενον ἀπὸ

ἔνδοξον στάδιον τῆς νίκης. Μὲ ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν ἐχαιρέτησαν τὰ τρόπαια, τὰ ὅποια ἔστειλεν ὁ Μοροζίνης, ἐκείνους τοὺς

τοὺς Τούρκους φρουρίον ὥστε νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν περιουσίαν των εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ Μοροζίνης ἐνησχολήθη νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιον εἰς τὴν περίπτωσιν, καὶ φθάσας εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματα, παραταχθέντα ἀπὸ τὸν Κεγιγσμάρκον εἰς δύο στήλας καὶ ὀδηγηθέντα κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα μὲ βραδύ βῆμα διὰ νὰ στρατοπεδεύσουν ἐντὸς δάσους ἐλαιῶν ἀπέναντι τῆς ἀκροπόλεως. Περισφίξας αὐτὴν παρευθὺς μὲ μεγάλας φυλακὰς τὴν προσέβαλεν ἀπὸ τὸ ὕψος λόφου πρὸς τὴν πύλιν τοῦ μετώπου μὲ δύο πυροβόλα τῶν 50, ἀλλ' ἀνωφελῶς καθότι αὐτόθι ἦτο τὸ ἀσθενέστερον μέρος, τὸ ὅποῖον ὅμως μὲ τριπλὴν ὠχύρωσιν εἶχε προφυλάξει ἡ τέχνη ὕψωσεν ἕνεκα τούτου πρόχωμα εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ κάμῃ ἀρχὴν ὑπονόμου ἐντοσοῦτῳ μεταχειριζόμενος κατὰ τῆς φρουρᾶς $\frac{1}{4}$ τοιχοπλήτας τῶν 500. Ὑπηρετοῦντο οὗτοι ἀπὸ ἀνεπιτηδεύους πυροβολιστὰς καὶ αἱ σφαῖραι ἀντὶ νὰ πίπτουν ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἐμαστίζοναν τὴν πόλιν, ἥτις ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Κεγιγσμάρκον ἀποζημιῶσιν καὶ τὸν παρεκίνησε δημοσίως νὰ ἐπιτιμήσῃ τὸν Μοττόνην, διευθυντὴν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἀφίνων κατὰ μέρος τὴν φιλαυτίαν παρεχώρησεν οὗτος τὴν φροντίδα εἰς τὸν διοικητὴν Λεάνδρον ἀρχετὰ ἱκανόν, ἕνκα ὃ ἄλλος τὸν εἶχεν ἀφαιρέσει τὴν περίβλεπτον θέσιν του.

Αἱ μηχαναί, ὑπὸ ἐπιτηδειοτέραν διεύθυνσιν, παρευθὺς ἐτελεσφόρησαν κατὰ τῆς ἀκροπόλεως καὶ κατὰ τὴν 27 Σεπτεμβρίου τυχαίως πῶς εἰσεχώρησε μία σφαῖρα διὰ τῆς μόνης ὀπῆς τῆς κορυφῆς τοῦ Παρθενῶνος. Ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, περιβόητος διὰ τὴν ἀμίμητον ἀρχιτεκτονικὴν καὶ γλυπτικὴν του, ἐφέρτετο ἀπὸ διπλὴν σειρὰν ὑψηλοτάτων στηλῶν καὶ εὐσεβῶς διετηρεῖτο ἀπὸ τὴν φρουρὰν, ἥτις μετασχηματίσασα αὐτὸν εἰς μωσκίαν, ἐντὸς αὐτοῦ ἐφύλαξε τὰς τροφὰς, τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ πολεμεφύδια. Ἡ σφαῖρα πεσοῦσα μετέδωκε τὴν φλόγα εἰς τὴν πυρίτιδα. Ἡ ἔκρηξις ἀντήχησε καὶ διέδωσε τὸν σεισμὸν μέχρι τοῦ στρατοπέδου τῶν Βενετῶν, ἀνασπῶσα τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον ἔργον καὶ καταπλήττουσα τὴν φρουρὰν, ἥτις ἤδη κατὰ τὴν προτεραίαν εἶχε συλλάθει φόβον, βλέπουσα νὰ ὀπισθοπορῇ ἢ βοήθεια. Ὁ Κεγιγσμάρκος μὲ τὴν συνήθη

λέοντας, τοὺς ὁποίους ἀκόμη τώρα θαυμάζομεν ἐπὶ τοῦ Πυλῶνος τοῦ Ναυπηγείου.

Μετὰ τόσας ζημίας ἀπήλαυσαν ἐπιτέλους οἱ Βενετοὶ τὸ αἶσθημα τῆς εὐτυχίας, τῆς προόδου καὶ τῆς δόξης. Ἐλογίζοντο εὐτυχεῖς ὅτι ἔχουν τοιοῦτον μέγαν ἄνδρα καὶ ἐσώρευον ὅλας τὰς τιμὰς ἐπ' αὐτοῦ. Ἐβήρισαν νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πελοποννησιακοῦ, ἔστησαν τὴν προτομὴν του εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Βουλῆς τῶν δέκα καὶ χηρεύοντος τότε τοῦ ἀξιώματος τοῦ Δουκὸς, ὅλοι ἀπεσύρθησαν καὶ ὁ ἥρωα καὶ κατακτητὴς ἀνηγορεύθη πανψηφί Ἡγεμῶν.

Ὁ Μοροζίνης δὲν ἦτο ὀλίγον εὐαίσθητος πρὸς τὰ τοιαῦτα. Ἄλλαι δοκιμαίαι δὲν ἐπέτυχον ἐπ' αὐτοῦ, καθὼς π. χ. τὸν ἐφάνη παράδοξον ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Κρήτην τὸν ἐπρόσφεραν τὴν Ἡγεμονίαν τῆς Μολδοβλαχίας, ἐὰν ἤθελε νὰ λειποτακτῆσθαι πρὸς αὐτούς: « τί εἶναι ἡ Μολδαβία, τοὺς εἶπεν, τί ἡ Βλαχία; » Τόσον

του ταχύτητα, ὄχι νὰ φθάνῃ ἀλλὰ νὰ προλαμβάνῃ τὸν ἐχθρὸν, ὅστις εἶχεν εἰσχωρήσει τώρα ἀπὸ τὰ ὠχυρώματα τῆς Εὐβοίας, διεύθυνε τὸ πεζικὸν μεταξὺ τοῦ δάσους καὶ τῆς φρουρᾶς, ἄλλο μέρος παρέταξεν εἰς τὴν ὄχθην, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἵππικοῦ συμμιγμένου μὲ πεζοὺς ἐλαφροὺς καὶ Ἰλιυριοὺς ὤρμησε πρὸς ἀπάντησιν τῆς προσδραμούσης βοηθείας, καταλαμβάνων τὰς ὠφελίμουσ θέσεις. Ἀφοῦ διὰ τῆς ἀπροσδοκίτου προσβολῆς τὴν ἔκαμε νὰ σταθῇ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν πρώτην θέσιν του διὰ πλέον κρυπτῶν ὁδῶν.

Ἡ φρουρὰ ἰδοῦσα τὸ πικρὸν θέαμα ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀκροπόλεως καὶ καταπονεθεῖσα ἀπὸ τὴν ὀλεθρίαν πυρκαϊάν, ἀπηλπίσθη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς· ἐσυνθηκολόγησε νὰ παραδοθῇ μετὰ ὅ ἡμέρας διαφυλάττουσα τὴν ἐλευθερίαν νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτῆς ὅ,τι ἠδύνατο νὰ μεταφέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων.

Μετὰ τὴν προθεσμίαν ταύτην ἐξῆλθεν ἡ φρουρὰ προστατευθεῖσα μέχρι τῆς ἐπιβάσεως ἐπὶ ἀγγλικῷ δικρότου πλέοντος διὰ τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Καθ' ὁδὸν ὅμως ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ τὸ πλοῖον ὑπέφερον ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ἀρπακτικότητα καὶ μὲ τρόπον ὄχι κόσμιον ἐστερήθη τῆς ἀποσκευῆς τῆς.

ποθητότεροι ὑπῆρξαν ὁμως εἰς αὐτὸν αἱ ἀποκτηθεῖσαι εἰς τὴν πατριδα του τιμαί. Ἡδύνατο εὐκόλως νὰ ᾔηται ἡ εὐτυχεστέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς του ὅταν κατὰ τὸ 1688 μὲ τὰ παράσημα τῆς Ἡγεμονίας ἐξῆλθεν εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ στρατὸν ἐπὶ τῶν πλοίων, ὁποῖον δὲν εἶχε ποτὲ ἄλλοτε, 16,000 ἄνδρας, ἐξ ὧν 8,000 Γερμανοὶ, διὰ νέαν ἐπιχείρισιν, ἧτις ἐμελλε νὰ τὸν καταστήσῃ Ἡγεμόνα τοῦ Αἰγαίου, ἐὰν ἐπιτύγχανεν ὡς πρότερον. Μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς λέγουσιν ὅτι ἐδέχθη τὰς συγχαρητικὰς ἀνευφημίας ὄλων.

Ἦτο ἡ εὐτυχεστάτη, ἀλλὰ καὶ ἡ τελευταία εὐτυχίς του ἡμέρα. Εἰς τὴν Εὐριπον, ὅπου διευθύνθη, ἀπήντησεν ἀντίστασιν ὁποῖαν ποτὲ ἄλλοτε. Ὅχι μόνον τὸ φρούριον ἦτο εἰς καλὴν κατάστασιν προπαρασκευασμένον, καὶ ὑπερασπίζετο μὲ ἀπελπισίαν ἀπὸ τοὺς διωχθέντας ἐκ τῆς Πελοποννήσου Τούρκους, ἀλλὰ τὸ κύριον ἦτο ὅτι τὸ στράτευμα τοῦ Σερασκιέρου συναχθὲν εἰς τὴν στερεάν, ἦτο εἰς συνεχῆ σύνδεσμον μὲ τὸ φρούριον. Μέχρι τοῦδε πρῶτον προσεβάλλετο ὁ στρατὸς, τώρα ὁμως ἦτο τοῦτο ἀδύνατον, διὰ τὸ μεταξὺ δάσος. Ἐξ ἐναντίας τὸ φρούριον διὰ τῆς γεφύρας συνείχετο μὲ τὴν στερεάν καὶ διὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ πύργου Καραθαβᾶ, τὴν ὁποῖαν ἐσυμβούλευσεν ἀρνησίθρησκός τις ἐκ τῆς Γουαστάλλης (1), ἦτο ἰδίως ἐξησφαλισμένη ἡ συγκοινωνία. Ἦσαν τοιουτοτρόπως οἱ πολιορκηταὶ ἐξ ἀνάγκης θεαταὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν πληγωμένων, ἧτις ἐγένετο διὰ νυκτὸς ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς εἰσαγωγῆς νωπῶν στρατιωτῶν. Πρὸς τούτοις ἐξερράγη πολὺ πλέον ἐπικίνδυνος κολλητικὴ νόσος, παρὰ εἰς τὸ Ναύπλιον· μεταξὺ τῶν ἀξιώματικῶν, τοὺς ὁποίους ἀφήρπασεν, ἦτο καὶ ὁ Κενιγσμάρ-

(1) Girolamo Galloppo. Ἡ ὕβρις εὐγενοῦς τινος λέγεται ὅτι τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Βενετικὸν στρατὸν. Ὁ Μιχαὴλ Φοσκάρνης λέγει περὶ αὐτοῦ· *esseudo per causa del gioco incommodatosino alla disperatione* p. 388. εἶναι ἀληθὲς μὲν ταῦτα ὅτι ὑπῆρχον συγκρούσεις μεταξὺ τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀξιώματικῶν.

κος, ὁ μόνος στρατηγὸς ἀληθοῦς ἰκανότητος, τὸν ὁποῖον εἶχον. Μ' ἄλλας αὐτὰς τὰς δεινοπαθείας ὁ Μοροζίνης ἐπέμενεν εἰς τὴν ἔφοδον.

Κατὰ φυσικὸν λόγον ἀπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ. Ἡ δυσθυμία ἦτο τόσον πλέον μεγάλη, ὅσον ἡ ἐπιχειρήσεις ἦτο ὅλη ἰδικῆς του ἐμπνοίας. Δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας του, νὰ μείνῃ ἀνεκτέλεστον τὸ σχέδιόν του. Μάλιστα συνέλαβε τὸν στοχασμὸν νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα πρὸ τοῦ φρουρίου, καὶ μόνον ἡ ἀποφαστικὴ ἐναντίωσις τῶν στρατιωτῶν του τὸν ἀπέτρεψεν. Ὅταν ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ἠσθένησεν ἀπὸ βαρυθυμίας.

Ἐκτοτε χάνομεν εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον μεγαλεπήβολους ἐπιχειρήσεις καὶ ἀκόμη περισσότερον, καλῶς ὀδηγηθείσας. Ἴσως συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὅτι ἡ θέσις τῆς Εὐρώπης ἦτο πλέον ἠλλαγμένη ἀφ' ὅτου οἱ Γάλλοι ἀνενέωσαν τοὺς πολέμους των κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας· οἱ Τοῦρκοι τοῦλάχιστον ἀνέπνευσαν πλέον ἐλευθέρως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1690 ἐκυρίευσαν οἱ Βενετοὶ τὴν Μομενθασίαν· κατηναγκάσθη ὅμως μᾶλλον ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν παρά διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1692 ὁ Μοκενίγος προσέβαλε τὰ Χανιά εἰς τὴν Κρήτην, εὔρεν ὅμως τὰ ὠχυρώματα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε οἱ Βενετοὶ εἶχαν ἐγείρει μὲ πολλὴν δαπάνην καὶ μὲ ὀχυρωματικὴν δίανοιαν, πάρα πολὺ δυνατὰ διὰ τὴν δύναμιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐπαρρησιάζεσθαι καὶ εἰς τὸ πεδῖον, ἐφοβήθη παντελῆ καταστροφὴν καὶ ἐπέβη ἐκ νέου ἐπὶ τῶν πλοίων του.

Ἐφαίνετο τρόπον τινὰ ὅτι ἡ νίκη ἦτο δεδεδεμένη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μοροζίνου. Ἐκ νέου ἀνηγορεύθη αὐτὸς ὁ γέρον Δούξ κατὰ τὸτος 1693 Ἀρχιστράτηγος. Ἦτο τοῦτο ἐναντίον τῶν ἠθῶν τῆς Βενετίας, καὶ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὅταν ἐφάνη ἐντὸς τῆς εἰρηνικῆς πόλεως ἡ πολιτικὴ κεφαλὴ μὲ τὸ σκῆπτρον τῆς στρατ. ἔξου-

σίας (1). Ὁ Μοροζίνης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν στοχασμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον τὴν ἀρῆκεν. Ἐφλεγεν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀνανεώσῃ τὴν προσβολὴν του κατὰ τῆς Εὐβοίας. « Ἀποθνήσκων, λέγει ὁ Μουράτζος, μὲ τὴν τελευταίαν του ἀναπνοὴν ἤθελε καὶ τότε ὁρμήσει κατ' αὐτῆς. » Ἄλλ' ἀπέθανε πρὶν φθάσουν αἱ ἐνδυναμώσεις, τὰς ὁποίας καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐνόμιζεν ἀναγκαίας.

Ἐνῶ οἱ Βενετοὶ δὲν ἔκαμνον κάμμιαν πρόοδον συνέβη κατόπιν στρατηγήματος, εὐτυχοῦς κατὰ τὸ φαινόμενον, νὰ εὐρίσκωνται εἰς κίνδυνον.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1694 ὁ Ἀρχιστράτηγος Ζήνων ἐκυρίευσεν τὴν Χίον. Ὅλοι τὸν εἶχον ἀποτρέψει, κυρίως διότι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρουν τὴν στέρξιν τῆς νήσου, καὶ διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς ἔπρεπε νὰ προσκληθῶν εἰς ἔκτακτον δραστηριότητα. Ὁ Ζήνων ὅμως, ὅστις διὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως τῶν μικρῶν εὐγενῶν κατὰ τῶν μεγάλων ὑψώθη εἰς τοιαύτην θέσιν, ἐνόμιζε νὰ δειχθῆ ἄξιος τῆς εὐνοίας ταύτης δι' ἐνδόξου πράξεως. (2)

Συνέβη ὅμως ὅ,τι ἐπροσδοκᾶτο. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξεπλάγησαν, καὶ συνεκέντρωσαν πάλιν τὰς δυνάμεις των. Ἀπὸ δέκα Σαντζάκια ἐζήτησαν τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν τὰ ὅπλα, συνεκάλεσαν ὅλους τοὺς παῖδας τῶν στρατιωτῶν καὶ τοὺς ἀπομάχους καὶ εἰργάζοντο μὲ μεγάλην ζωηρότητα εἰς τὸ Ναυπηγεῖον. Οἱ Βενετοὶ μέχρι τοῦδε κυρίως διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν Γαλεάτζων εἶχον τὴν ὑπεροχὴν· τῶρα ὅμως τεχνῆται Εὐρωπαῖοι κατεσκευάζον εἰς τοὺς

(1) Arrighi p. 366.

(2) Περὶ τούτου ἔκαμε λαμπρὰν ἔκθεσιν εἰς τὴν Βουλῆν, ἀρχομένην οὕτω: A piedi del reggio trouo di S - ta V - ra il dominio di ampiafruttifera e popolata isola. Ὁ δυστυχῆς ἐπλήρωσε τὴν προστασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπῆλαυσε, μὲ δυσμένειαν, ἥτις ἐντεῦθεν ἐπήγαγε, καὶ μὲ τὴν φυλακὴν.

Τούρκους πλοῖα, τὰ ὅποια περιελάμβανον ἀσύνηθες πλῆθος πυροβόλων, χωρὶς νὰ εἶναι δυσκίνητα. Ὁ ναύαρχός των Μετζομόρτος ἔξευρε νὰ γυμνάζῃ τὰ πληρώματα ἐπιδεξίως. Οὕτως ἐφάνησαν οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς τὴν θάλασσαν μὲ ὑπερέχουσαν δύναμιν. Εὐκόλως ἐδίωξαν ἐκ τῆς Χίου τὴν Βενετικὴν φρουρὰν, ἣτις ἀπροσδοκῆτως κατελήφθη ἐντὸς τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀποκρέω. Γενόμενοι οὕτω κύριοι τῆς θαλάσσης οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ συλλογίζωνται τὴν ἀνάκτησιν τῆς Πελοποννήσου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1695 εἰσεχώρησαν οἱ Τούρκοι ἐκ νέου διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ ἐσκέπασαν τὸ πεδῖον τοῦ Ἄργους μὲ τὰς σκηνάς των. Ὁ Μανιάτης Λιβεράκης, ἀναγορευθεὶς Βέης τῆς Μάνης, ἦτο μετ' αὐτῶν· οἱ συγχώριοί του δὲν ἀντετάχθησαν εἰς αὐτὸν σπουδαίως· ὅστις ἐλεηλάτησε μέχρι τῆς Τριπόλεως. Ἡδὴ ἐξέπλεσεν ὁ Μετζομόρτος ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ὑποστήριξιν, ὅταν οἱ Βενετοὶ ἐπρόλαβον τὴν μόνην εὐκαιρίαν, ἣτις πλέον ἔμενεν εἰς αὐτούς. Πρὶν φθάσῃ ὁ Μετζομόρτος ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ Σερρασκέρου ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν· δὲν ἐδόθη κυρίως μάχη, ἀλλὰ τὰ ἐπιτηδεῖα στρατηγήματα τοῦ Στρατηγοῦ Σταϊναίου ἐδίωξαν τὸν Σερρασκέρην πέραν τοῦ Ἴσθμοῦ. Τότε ἀνεχώρησεν ὁ Μολῖνος εἰς ἀπάντησιν τοῦ Μετζομόρτου· δις συνεκρούσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Χίου. Οἱ Βενετοὶ δὲν ἐκατόρθωσαν τῶρα νὰ νικήσουν, ἀλλ' ἔδειξαν ἀνδρίαν. Ὁ Κονταρίνης διὰ ἐπιτηδείου ὁδηγίας, ὁ Δολφῖνος διὰ προσωπικῆς τόλμης ἀπέκτησαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων μὲ δόξαν ὀνομάτων πῶν Βενετῶν· ἀρκεῖ ὅτι ἔφεραν πάλιν τὴν ἰσορροπίαν.

Ἀφοῦ ἐπέτυχαν ν' ἀποκτήσουν τὸν Λιβεράκην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βενετίας, ἡ Πελοπόννησος ἠδύνατο ὁπωσοῦν νὰ θεωρῆται ἐξησφαλισμένη.

Ἡδύνατο ὅμως ἡ Βενετία ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων ν' ἀναγκάσῃ τοὺς Τούρκους εἰς ἐντελῆ παραχώρησιν; Μόνη δὲν ἤθελε φθάσει εἰς τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν Εὐρω-

παϊκῶν πραγμάτων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε καὶ ἐξετελέσθη ἡ ἐπιχειρήσις, ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κατὰκτησιν.

Τὰ Καισαρικὰ ὄπλα μετὰ μικρὰν διακοπὴν ἐκ νέου θριαμβευτικὰ ἐπαπείλουν τοςούτω μᾶλλον τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὅσον μετὰ τὴν σύμβασιν τοῦ Ρυσβύκ δὲν ἦσαν πλέον ἀλλοῦ ἐνησχολημένα. Δύο νέοι καὶ φιλόδοξοι ἡγεμόνες, ὁ Πέτρος ὁ Α. καὶ ὁ Φριδερίκος Αὐγούστος τῆς Πολωνίας ἐφαίνοντο ἐπικίνδυνοι γείτονες· οἱ Βενετοὶ εἶχον ἰδικὴν τῶν τὴν θάλασσαν καὶ ὁ νέος Βεζίρης ὁ Χουσεῖν Κιουπρουλῆς δὲν ἐστοχάζετο ὅτι ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῆ εἰς τόσους ἐχθρούς. Πρώτην φορὰν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐδέχθησαν τακτικὴν διαπραγματεύσειν· ἑννέα Πρέσβεις τῶν πολεμησάντων καὶ τῶν μεσιτευόντων κρατῶν ἦλθαν εἰς τὴν σύνοδον (1). Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ τόπος ν' ἀναφέρωμεν τὰ παρουσιασθέντα προσκόμματα· κατὰ τὸ ἔτος 1699 ὑπεγράφησαν αἱ συνθήκαι τῆς εἰρήνης. Οἱ Βενετοὶ δὲν κατώρθωσαν μόνον νὰ ἐπεκτείνουσι τὴν Δαλματίαν τῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρήσουσι τὴν Πελοπόννησον ὡς ἐλευθέραν κατὰκτησιν.

Δὲν ἤθελεν ἔχει τοῦτο σημασίαν οὔτε διὰ τὴν δύναμιν τῶν οὔτε διὰ τὸν κόσμον, ἐὰν δὲν ἐπεμελοῦντο νὰ προάξουσι τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν, νὰ δώσουσι εἰς αὐτὴν τὸν ἀνάλογον μὲ τὴν φύσιν τῆς διοργανισμὸν, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ τὴν ἀποκαταστήσουσι πραγματικὴν ἰδιοκτησίαν τῶν. (ἀκολουθεῖ)

(Σ. τοῦ Μ. Ἡ σύνοδος ἔγινεν ἐν Καρλοβίτζ.

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Α .

Λόγος εκφωνηθείς ὑπὸ τοῦ Γραμ. τῆς Ἀρχαιολογικῆς
Ἑταιρίας κατὰ τὴν ἑβδομῆν γενικὴν αὐτῆς
Συνεδρίασιν.

Κύριοι!

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία μικρὰ μόνον ἔχουσα νὰ διαθέσῃ κεφάλαια, καὶ ὀλίγα ἰδοῦσα εἰσέτι πραγματικά τῆς κοινῆς συμπαθείας τ' ἀποτελέσματα, ἂν καὶ πολλαχῶθεν πολλάκις ἔλαβε προφορικὰς καὶ ἐγγράφους αὐτῆς διαβεβαιώσεις, δὲν ἠθέλησε νὰ περισπάσῃ τὰς δυνάμεις τῆς, ἀλλ' εἰς ἓν μόνον περιωρίσθη, τοῦτο δὲ μέγα καὶ ἄξιον τῆς προσπάθειας καὶ συνδρομῆς τῶν φίλων τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ἀντὶ μὲν πάσης δικαιολογίας ἀρκεῖ νὰ ὀνομάσω τὸν *Παρθενῶνα*· ἀντὶ δὲ πάσης ἐκθέσεως νὰ δείξω τὰς πρὸ ὀφθαλμῶν μας ἀνεγερθείσας στήλας αὐτοῦ, ὥστε πᾶς τις ἐπευφημῶν εἰς τῆς ἑταιρίας τὴν ἐπιχείρησιν νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι μεγάλα κατώρθωσε μὲ ἐλάχιστα μέσα, καὶ ὅτι αἱ συνεισφοραὶ τῶν τῆς ἑταιρίας μελῶν καὶ εὐεργετῶν δὲν σπαταλῶνται εἰς μικροῦ λόγου ἄξια καὶ ἀνοίκεια.

Ἄλλ' ἔχοντες ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν Ἑλλάδα ἀναθάλλουσαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐλευθερίας, ἥτις ἰᾷ μὲν τὰ τραύματα, παράγει δὲ καὶ τρέφει πᾶν μέγα καὶ εὐγενές, καὶ ποδηγετομένην πρὸς τὸν θεῖον προορισμὸν τῆς ὑπὸ Μονάρχου κηδομένου ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς, δυνάμεθα χωρὶς πικρίας ν' ἀναπολήσωμεν τὴν ἐποχὴν τῆς βεβηλώσεως καὶ καταστροφῆς, ὅτε κατέπεσε τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας, διότι παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἀμεταστρεπτί· καὶ χωρὶς ταπεινότητος συναισθη-

σεως τῆς ἀδυναμίας μας νὰ ἐμβλέψωμεν εἰς τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἀνεγείρετο ὁ ναὸς οὗτος ἄξιος τῆς Ἑλλάδος ἥτις τὸν καθιέρου, καὶ τῆς θεότητος εἰς ἣν καθιεροῦτο, διότι οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι δύνανται νὰ ἐπανέλθωσιν, ἀφ' οὗ ἐπανῆλθεν ὁ πρῶτος αὐτῶν ἄγγελος, ἡ ἀνεξαρτησία.

Ὅταν αἱ Ἀθηναὶ ἐβασίλευον τῆς Ἑλλάδος, ὁ μεγαλειόβολος Περικλῆς θέλων νὰ τὰς ἐπιστέψη κατὰ τὴν ἀξίαν των, διώρισε τὸν Φειδίαν, τὸν Καλλικράτην καὶ τὸν Ἴκτινον νὰ κατασκευάσωσι τὸν βασιλικὸν αὐτῶν στέφανον, καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν ἠνωμένων παρήγαγε τοῦτον τὸν Παρθενῶνα. Ὑψωθείς δὲ, τὸ μὲν μέγεθος ὑπερήφανος, ἀμίμητος δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν μορφὴν, διέμεινε δι' αἰῶνων μαρτυρῶν πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους ὑπὲρ πάσας τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις καὶ τ' ἀπομνημονεύματα, τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ μέγεθος· καὶ μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν αἰῶνων τόσον ἄθικτος καὶ νεόκτιστος ἀκόμη ἐφαίνετο, ὥστε κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὡς νὰ ἐπέπνεεν εἰς αὐτὸν *ἀειθαλὲς τι πνεῦμα, καὶ ἀγήρωσ ψυχὴ νὰ τὸν ζωογόρει*. Ἴδου δὲ ἀκόμη αὐτὸς, ὅταν ἡ Ἑλλὰς τοσαύτας μετέλλαξε τύχας, ὅταν ἔθνη ἀνεφάνησαν εἰς τῆς ἱστορίας τὸ θέατρον, ἴστανται ὁ ἀρχαῖος προμαχὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ μόνος καὶ ἀκατάβλητος, ἂν καὶ τόσας ὑπέφερε προσβολὰς, καὶ κατατετριωμένος μὲν πανταχόθεν, ἀλλ' οἷον τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐχάραξε τοῦ Φειδίου ἡ εὐφυΐα, εἰς τὰξιν μὲν ἐμπρέποντα Δωρικὴν, περίπτερον δὲ, ἀνὰ δεκαεπτὰ ἔχοντα στήλας εἰς ἐκάστην πλευρὰν, διπλῆν δὲ σειρὰν ὀκτώ στηλῶν εἰς τὰ δύο του μέτωπα. Καὶ τὸ μὲν πάλαι ἂ ναὸς διηρεῖτο διὰ μεσοτείχου εἰς δύο, δυτικῶς μὲν τὸν ὀπισθόδομον, ὅπου ἐφυλάττοντο οἱ θεσσαυροὶ τῆς θεᾶς, ἐντεῦθεν δὲ πρὸς ἀνατολὰς τὸν πρόναον περικουμουῖντα μεγαλοπρεπῶς διὰ διορόφου περιστυλίου Ἰωνικῶν στήλων στηριζομένων εἰς Δωρικὰς ὄλον τὸ ἐμβαδόν, κ' ἐγκαταλείποντα ὑπαιθρον ἔκτασιν, τὸ Ἐκατόμπεδον, ἢ τὸν κυρίως Παρθενῶνα, ὅπου ἴστατο ἡ περίφημος χρυσελεφαντίνη Ἀθηναῖα τοῦ Φειδίου, ἡ χρυσοῦ μόνον καθαροῦ τεσσαράκοντα τάλαντα περιέχουσα, ἢ περίπου τρία

δραχμῶν ἑκατομμύρια κατὰ τὴν σημερινὴν τοῦ χρυσοῦ ἀξίαν. Πανταχοῦ δὲ ἦτον εἰς πολυτέλειαν κατακεκοσμημένος μ' ἀργυρᾶ καὶ χρυσὰ ἀναθήματα, καὶ ἡ λαμπρότης του ἐξεθάμβει ὅσον τὸ μέγεθός του κατέπληττεν.

Ἄλλ' ἰδίως τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ ἦτον ὅλον μεγαλεῖον, ὅλον συμμετρία καὶ κόσμος, ὥστε ἐρείπιον σήμερον νικᾷ ὅλα τὰ θαυμαστότερα τῆς συγχρόνου τέχνης ἀριστουργήματα. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὸν εἰσιόντα εἰς τὴν ἀκρόπολιν παρίσταται ἀμέσως οὐχὶ ἡ πλευρὰ ἢ ἔν μέτωπον τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ κατὰ σοφὴν ὀπτικὴν διάθεσιν, μία τῶν γωνιῶν του, ὥστε ἀναπτύσσονται εἰς μεγίστην μεγαλοπρέπειαν ἀντὶ μιᾶς, δύο πτέρυγες τοῦ περιστυλίου. Ἄλλὰ τῶν κοσμημάτων του τὰ καθέκαστα ἦσαν, καὶ, καθόσον σώζονται, εἶναι μεγαλητέρου ἀκόμη ἀξία θαυμασμοῦ. Καὶ ἐμπρὸς μὲν καὶ ὀπίσω, τὰ δύο αἰτώματα περιεῖχον φειδαϊκῶν ἀγαλμάτων συμπλέγματα, παριστῶντα, τὸ μὲν τὴν γέννησιν, τὸ δὲ τὴν ἔριν τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὸν Ποσειδῶνα, καλλονῆς δὲ ὄντα τοιαύτης καὶ ἐντελείας, ὥστε τὰ ἐλάχιστα αὐτῶν τμήματα συλλέγονται ἀκόμη ὡς πολύτιμοι τύποι καλλιτεχνίας. Πέριξ δ' ἐκύκλου τὸν σηκὸν εἰς ἕκτασιν 1100 πόδων ζωφόρος ἐξ ἀναγλύφων ἐξαισίου ἐργασίας, παριστῶσα τὴν Παναθηναϊκὴν πομπήν, καὶ μεταξὺ τῶν τριγλύφων ὑπῆρχον μετώπια ἀπεικονίζοντα σκηνὰς τῆς κενταυρομαχίας, ἐν ὅλοις ἀγάλματα περὶ τὰ ἑξακόσια, ὡραῖα μὲν καθ' ἑαυτὰ, ὡραιότερα δ' ἔτι φαινόμενα διὰ τῶν ζωφῶν καὶ ποικίλων χρωμάτων μὲ τὰ ὁποῖα περιεκοσμοῦντο. Καὶ τοιοῦτον μὲν εὔρε τὸν ναὸν τοῦτον ὁ Πλούταρχος, τοιοῦτον δὲ ὁ Πausanias, τοιοῦτον τέλος καὶ οἱ χριστιανοί, οἵτινες περὶ τὸν πέμπτον αἰῶνα παραλαβόντες εἰς τὴν θρησκείαν των, καὶ ὀλίγον πως μετασχηματίσαντες τῆς ἐθνικῆς Παρθένου τὸ τέμενος, καθιέρωσαν αὐτὸ εἰς ἐκκλησίαν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τὸ διετήρησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς. Καὶ τὸ μὲν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς ἀφῆρέθη φυσικῶ τῷ λόγῳ, τὴν δ' ἀρχαίαν πολυτέλειαν διεδέχθη ἄλλη ἐπὶ χριστιανῶν ὥστε μεταγενέστεροι περιηγηταὶ εὔρον τὰν θόλον τοῦ ἱεροῦ εἰς σή-

λας ἐξ ἰάσπιδος καὶ πορφυρίτου στηριζόμενον, καὶ κατὰ βυζαντινὸν τρόπον ψηφρόθετον μὲ ἐπιχρῶσας ψήφους, τῶν ὁποίων πολλαὶ εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς αὐτὰ τὰ ἐρείπια, καὶ διηγοῦντο τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου καὶ τὸν κόμπον μεθ' οὗ αἱ κυραὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀνῆρχοντο ἐπὶ τεθρίππων εἰς τὴν ἀκρόπολιν διὰ ν' ἀκούσωσι τὴν ἱεράν λειτουργίαν.

Κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὅταν αἱ Ἀθηναὶ διαφόρους μεταβαλοῦσαι ζυγοῖς, ὑπέκυψαν τέλος ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν τυραννίαν, ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου, μετεβλήθη ἐκ τρίτου εἰς προσκνητήριον τοῦ Μωάμεθ, μόνον, ὡς φαίνεται, ὑπομείνας μεταβολὴν τὴν κατὰ τὴν Μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν του προσθήκην τοῦ Μιναρῆ, τοῦ ὁποίου καὶ σήμερον σώζεται ἀκόμη ἡ ἑλικοειδὴς ἀναβάθρα.

Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην περίπου ἐσώζετο ὁ ναὸς, ἀνέπαφος κατὰ πάντα ἐκτὸς τινῶν ἀκροτηριασμῶν, ὅτε κατὰ τὸ 1682, πολιορκῶντος τοῦ Σουηκοῦ Κοινηγσμάρκου τὴν ἀκρόπολιν μετ' Ἐνετικὸν στρατεύμα, βόμβρα ἐνέσκηψεν εἰς αὐτὸν, ἀνῆψε τὴν πυρίτιδα τὴν ὁποίαν ἐφύλαττον εἰς αὐτὸν οἱ τοῦρκοι, καὶ τρομερὰ ἐκρηξίς ἐκλόμισε τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα μέχρι τῶν θεμελίων αὐτοῦ, καὶ ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ του, τοῦχοι καὶ στῆλαι κατέπεσον, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀναγλύφων τῆς τε ζωοφόρου καὶ τῶν μετωπίων καὶ τῶν ἀετωμάτων κατεκρημνίσθησαν καὶ ἐτάφησαν ὑπὸ σωρὸν ἐρείπιων, καὶ τὸ μέχρις ἐκείνου ἀκέραιον τοῦτο ἀριστούργημα τῆς ἀρχαίας οἰκοδομικῆς ἔμεινε αἴφνης ἐρείπιον ἄμορφον, σύμβολον τῆς καταστροφῆς τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἦτον ἄλλοτε σύμβολον τῆς μεγαλειότητός της, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπωκοδομήθη τὸ βάναιον τοῦτο τζαμίον, σύμβολον τῆς δουλείας της. Ἄλλ' εἶθε καὶ οὕτω τὰ ἀνάγλυφα καὶ τ' ἀγάλματα αὐτοῦ ν' ἀφήνοντο τεθαμμένα ὑπὸ τὴν κόνιν ἧτις τὰ ἐκάλυπτεν! Ἡ πιστὴ γῆ τῆς Ἑλλάδος ἤθελε διατηρήσει αὐτὰ εἰς τὸν κόλπον της, καὶ τ' ἀποδώσει ποτὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν θέσιν καὶ δόξαν των, ὡς διετήρησεν ἡ γενεὰ τῶν Ἑλλήνων τεθαμμένον τὸν σπινθῆρα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀνέπεμψεν αὐτὸν λαμπρὸν καὶ

δραστήριον πάλιν, ὅταν ἐπληρώθησαν οἱ καιροί. Ἄλλ' ἀντὶ τούτου, πρὸς κακὴν τῆς Ἑλλάδος μοίραν, διέβη δι' αὐτῆς, ὄχι τις φυλὴ Βανθάλων ἢ Γόθων, ὄχι τις ἱερόσυλος καὶ βάρβαρος στρατὸς κατακτητῶν τῆς Ἀσίας, ἀλλ' ὁ ἄκριτον ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος τρέφων ζῆλον, ὁ εἰς ἐξηυγενισμένον καὶ πεφωτισμένον ἔθνος ἀνήκων Λόρδος Ἐλγιν, πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας εἰς Τουρκίαν, ὅστις (ὡς ἔγραψε πρὸς αἰώνιον αὐτοῦ ἔλεγχον ὁ ποιητὴς τῶν μεγάλων αἰσθημάτων καὶ τῶν εὐγενῶν ἰδεῶν Βύρων) ἔπραξεν ὅ,τι οἱ Γόθθοι δὲν ἔπραξαν· διότι ὠφελοῦμενος ἀπὸ τῆν ἐπίσημον θέσιν του καὶ ἀπὸ τῆν εὐνοίαν τῆς Τουρκίας πρὸς τῆν πατρίδα του, καθ' ἣν ἐποχὴν τ' Ἀγγλικὰ ὄπλα ἀπέδιδον εἰς τὸν Σουλτάνον τῆν Αἴγυπτον, ἐπρομηθεύθη ὁ Λόρδος παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης, ἥτις ἠγνόει ποίων θησαυρῶν εἶχε τῆν παρακαταθήκην, ἄδειαν νὰ θεωρήσῃ (πρᾶγμα τότε μὴ εὐκόλως εἰς τὸν τυχόντα ἐπιτρέπομενον) ν' ἀντιγράψῃ, καὶ, ἂν πρέπη νὰ πιστεύσωμεν τοὺς μάρτυράς του, νὰ λάβῃ ἀκύμῃ μεθ' ἑαυτοῦ πέτρας τὰς ὁποίας ἠθέληεν εὐρεῖ ἀνασκάπτων περὶ τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων. Τοιοῦτο δὲ φέρων τῶν δεσποτῶν τῆς Ἑλλάδος φερμάνιον, ἦλθεν, εἶδε τὸν σεβάσμιον τοῦτον περαστήτην τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀντὶ νὰ κλίνῃ ἐμπρὸς του κανύξεως γόνου, ἀντὶ ἡ ψυχὴ του νὰ ἐκχυθῇ εἰς θυμασμὸν καὶ νὰ ὑψωθῇ εἰς εὐλάβειαν, τὸν ἐθεώρησεν ὡς πᾶν ἄλλο ἐρείπιον, ὡς λίθων σωρὸν, οὐδ' ἐνόησεν ὅτι ζῶν ἀρμονίας ἔπνεεν εἰς τὸ ἀριστούργημα τοῦτο, ὅτι δὲ ὁ καταστρέφων αὐτὴν ὁμοιον ἐξετέλει ἔγκλημα μὲ τὸν καταστρέφοντα τὸ ἀριστούργημα τῆς θεότητος, τὸν ἐμψυχον ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατεκρήμνισε καὶ ἀπήγαγεν εἰς Ἀγγλίαν διακόσια τεσσαράκοντα τέσσαρα τμήματα ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων, ἐξ ὧν πεντήκοντα ἐξ ἑκ τοῦ Παρθενῶνος, καὶ τὰ ἐπώλησεν εἰς τῆν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν ἀντὶ τρισμυρίων καὶ πεντακχιλιῶν λιρῶν, ὁ ψυχρὸς ἀρχαιοκάπηλος! Προφητικὴ τις φωνή, ἡ φωνὴ ἐκείνη ἥτις εἰς μόνας τὰς μεγάλας ψυχὰς ὁμιλεῖ, δὲν τὸν ἔλεγε καθ' ὃν καιρὸν ἐσύλει τὸν Παρθενῶνα, ὅτι τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Φειδίου τὰ τέκνα, τὰ ὅποια ἔβλεπε τότε σιγῶντα, διότι ἐφα-

μοῦντο ἀπὸ τῆς τυραννίας τὸν δάκτυλον, θέλουν μετ' οὐ πολὺ ἀνε-
 γερθῆ καὶ συνταράξει καὶ αὐτὴν τὴν ψυχρὰν κόνιν του, ἀπαιτοῦντα
 τὰ πατρικά των κληρονομήματα; Δὲν προέβλεπεν ὅτι συνέλευσις
 Ἑλλήνων ἤθελε ποτὲ ὑπ' αὐτὰς τὰς στήλας τοῦ Παρθενῶνος ζητή-
 σει ἀπὸ τὴν μνήμην του λόγον περὶ τῆς ἀπειροκάλου κολοβώσεως
 τῶν ἀριστουργημάτων τὰ ὅποια ἡ οἰκουμένη ἐθαύμαζεν; Ὅχι! οὐ-
 δὲ τοῦ μέλλοντος ἀποκάλυψις, οὐδὲ τοῦ παρελθόντος εὐλάβεια δὲν
 τὸν ἀνεχαίτισεν. Ἄλλ' ὡς διαιωρίζων τὴν μνήμην τῆς καταστρε-
 πτικῆς του παρόδου, ἢ ὡς τὸ ἀντίτιμον ἐκτίων τῶν ἀτιμῆτων θη-
 σαυρῶν τοὺς ὁποίους ἤρπαζε, ὑψωσεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀθηναϊκῆς
 ἀγορᾶς τὸν προπετῆ ἐκείνον πύργον, ὅστις μᾶλλον ἐρυθρίζει εἰς τὰ
 παρελθόντα μας δυστυχήματα, ἀπὸ τὸ Μουσουλμανικὸν τοῦτο προ-
 σκυνητήριον τὸ ἐπικαθήμενον ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος, τὸ ὅποιον ὅμως
 θεῖα δίκη κατακρημνίζει ἐνῶ ἐκείνος ἐγείρεται. Ἄφοῦ δ' ἐτελείωσε
 τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ἀφοῦ τὰ μὲν ἀφήρεσε, τὰ δὲ διέσχισε
 διὰ πρίονος, τὰ δὲ κατεκρήμνισε καὶ συνέτριψεν, ὡς ὁ ἐπεμβάνων
 νικητῆς ὁ στιγματίζων τὸν ἐχθρὸν τὸν ὅποιον κατέβαλεν, ἐνεχά-
 ραζε καὶ ὁ Λόρδος ἑαυτοῦ καὶ τῶν συμβοηθῶν του τὰ ὀνόματα εἰς
 μίαν τῶν στηλῶν τοῦ γυμναθέντος ναοῦ. Ἄλλ' ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἀνέ-
 στη διαμαρτυρομένη ἐνόπλιος καθ' ὅλων τῆς τῶν δυναστῶν, καὶ
 καθ' ὅλων τῆς τῶν ἀρπάγων, καὶ ἡ Ἀκρόπολις πολιωρκεῖτο ἀπὸ
 Ἑλληνικὸν στρατὸν ἕτις ἄρα δαίμων, ποία νέμεσις, ποῖος θεῖος
 δάκτυλος ὠδήγησε τὴν πρώτην βόμβαν τῶν Ἑλληνικῶν πυροβό-
 λων; Διότι εὐθὺς κατὰ τῆς στήλης ἐκτοξευθεῖσα, ἀπέπλυνε τοῦ
 Παρθενῶνος καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ πρῶτον αἷσχος, καὶ ἀπέκοψε πα-
 ραδόξως τοῦ Λόρδου τὸ ὄνομα.

Περὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων οἵτινες τότε ἦσαν θεαταὶ τῆς βεβηλώ-
 σεως ταύτης τοῦ Παλλαδίου των, ἀνέφερον οἱ περὶ τὸν Λόρδον Ἑλ-
 γιν εἰς τὴν βουλὴν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ἔμεινον ἀδιάφοροι καὶ ἀνάλ-
 γητοι εἰς τὸ θέαμα τοῦτο, καὶ ἐσιώπων χρηματίζοντες παρὰ τῶν
 ἐπιδημούντων ξένων. Καὶ τί μὲν ἠσθάνθησαν ἢ εἶπον οἱ τότε, ὅτε
 ὁ ἀνεξάρτητος λόγος ἐτιμωρεῖτο μὲ θάλατον, καὶ τὸ γενναῖον αἰ-

σθημα ὡς ἔγκλημα ἐθεωρεῖτο, δὲν θέλομεν νὰ τὸ ἐξετάσωμεν σήμερον, ἂν καὶ πολλοὺς ἔχωμεν μάρτυρας, ὅτι καὶ διαμαρτυρήσεις ἔντονοι ἐγίνον, καὶ πολλὰ γενναῖα ἐχύθησαν δάκρυα. Ἄλλ' ἡμεῖς, οἱ ἐλευθέραν μὲν ἔχοντες τὴν φωνὴν διὰ νὰ παρρησιαζώμεθα, ἀδυσμεύτους δὲ τὰς χεῖρας διὰ νὰ πράττωμεν, ἡμεῖς ἄς κηρύξωμεν δημοσίως, ὥστε ν' ἀκουσθῆ ἄχρις ὅπου γενναῖα καρδίαι γενναίως φρονοῦσιν ὑπὲρ Ἑλλάδος, ὅτι βαθέως συναισθανόμεθα τὴν γενομένην ἐξύβρισιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον, διότι ἐδυστύχησε πρὸ διακοσίων ἐτῶν, ἐθεωρήθη ὡς ἀπόκληρον ἢ ὡς μὴ ὄν ἐν τοῖς ζῶσιν, ὅτι μὲ φρίκην μας βλέπομεν ἀκροτηριασθῆν ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης, καὶ καταστραφῆν ἐν τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ συλλέγοντες ὡς ἀδάμαντα πάντα τοῦ λίθου, πᾶν τοῦ σύντριμμα ὡς κειμήλιον, ἄς στήσωμεν περὶ αὐτὸ διὰ νὰ τὸ ἀναστήσωμεν τὰς αὐτὰς ἐκείνας μηχανὰς καὶ τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἰκρίωματα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Α. Ἐλγιν κατέλυε τὸν ναὸν, καὶ ἡ Εὐρώπη μάρτυς τῶν ἔργων μας, ἄς κρίνῃ τίνος αἱ προσπάθειαι εἶναι εὐγενέστεραι καὶ ἀξιότεραι τῆς συμπαθείας καὶ συνδρομῆς της. Ἄλλὰ τί λέγω νὰ ἀναστήσωμεν! Ποῖα ἐπαγωγὸς ἐλπίς μ' ἀπατᾷ! Ἴδου ἡμεῖς πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, ἰδου οἱ φίλοι ὅλοι τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς τέχνης ἔτοιμοι νὰ συνεργήσωσι μεθ' ἡμῶν, ἰδου καὶ αἱ προσπάθειαι ἡμῶν μέχρι ταῦδε εὐοδοθεῖσαι, καὶ τεσσαράκοντα δύο μὲν σπόνδολοι ἀνηγερέμενοι, μία δὲ στήλη ὀλόκληρος ὑψωθεῖσα καὶ τοῦ σηκοῦ αἱ κατώτεραι δοκοὶ ἤδη τεθεῖσαι· ἀλλ' ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸν θριγκὸν, ἐκεῖ ἀνηρπάγη ἡ ζωοφόρος, καὶ ἀπὸ τ' ἀετώματα ἀνηρπάγησαν τὰ ἀγάλματα, καὶ ἀνηρπάγησαν καὶ κιονόκρανα καὶ τύμπανα τῶν στηλῶν, καὶ τὸ ἔργον μας θέλει ἴσως μείνει διὰ πάντα ἡμιτελές. Ἄν ἡ τέχνη ἢ ἡ ἐπιστήμη ὠφελεῖτο τοῦλάχιστον ἀπὸ τὴν κολόβωσιν ταύτην διὰ τὴν ὁποῖαν ἀγανακτοῦμεν! Ἄλλ' αἱ μοῦσαι ἐκάλυψαν τὸ πρόσωπόν των θρηνοῦσαι τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης αὐτῆς βεβηλώσεως. Οἱ καλλιτέχναι τῶν μερῶν ὅλων τῆς γῆς θέλουν μάτην ζητεῖν τὸ ἐξάισιον τοῦτο ὑπόδειγμα διὰ νὰ μανθάνωσι πῶς τῶν μερῶν ἢ κομψότης καὶ εὐρυθμία

συναρμολογείται εἰς τοῦ συνόλου τὴν μεγαλοπρέπειαν, ποῖον δεσμὸν ἐδανείσθη ὁ μέγας Φειδίας ἀπὸ τὰς χάριτας διὰ νὰ συνδέσῃ τὰ καθέκαστα ταῦτα ἀριστουργήματα πρὸς ἀπαρτυσμὸν τοῦ μεγάλου καὶ ἀμιμήτου ἀριστουργήματος! Τί ἤθελεν εἰπῆ φρίττουσα ἡ Εὐρώπη, ἂν εὐρών τις εἰκόνα τοῦ Ῥαφαήλου ἢ τοῦ Ἀπελλοῦς καὶ ἀδυνατῶν νὰ τὴν μετακομίσῃ, ἤθελε κόψει χεῖρας αὐτῆς ἢ πόδας ἢ κεφαλάς; ἤθελε προφέρει ἀράς ἐναντίον του! ἤθελε τὸν κηρίξει νέον Ἡρώστρατον! Ἄλλ' ἄς σεβασθῶμεν τοῦ τάφου τὸ ὄριον, καὶ ἄς εὐφημῶμεν πρὸς τεθνεῶτας, διότι (καὶ τοῦτο πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Παρθενῶνος), πρό τινων μηνῶν ὁ Λόρδος Ἔγγλιν ἀπέθανε, καὶ ἐνῶ ἴσως εἰς τὸ μήνυμα τοῦτο ἐξῆλεσῆται ἡ ἐνταῦθα ἐπιπλανωμένη σκιά παρωρισμένου τοῦ Περικλέους, ἄς μὴ μνησικακῶμεν ἡμεῖς πρὸς ὅσους εἴτε χαιρεκάκως εἴτε ἀκουσίως μᾶς ἐβλάψαν, ἀλλ' ἄς χαίρωμεν βλέποντες τὸν Παρθενῶνα μετρῶντα τὴν ἡλικίαν του μὲ μυρίας ἀνθρώπων ζωάς, καὶ ἀνεγειρόμενον ἀφοῦ ὡς ἀφρὸς χειμάρρου παρῆλθον καὶ ἐσβέσθησαν εἰς τοὺς πόδας του αἱ γενεαὶ τῶν καταστρεπτῶν του. Καὶ ἡμεῖς μὲν ὡς ἐπισημοτάτην διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ἱεροσύλου καταστροφῆς του ἀνεγείρωμεν αὐτὸν σήμερον ἐκ τῶν ἐνόνητων ἐρειπίων αὐτοῦ, ὡς ἀνεγείρωμεν τὴν ἀρχαίαν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐκ τῶν ἐνόνητων λειψάνων τῆς.

Ἡ δὲ τῶν μεγάλων πράξεων φίλη Ἀγγλία, ἂν δὲν δύναται νὰ μεταφέρῃ ὁλόκληρον τὸν ναὸν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν τῆς, καὶ μετ' αὐτοῦ δὲ νὰ μεταφέρῃ καὶ τὸν κυανοῦν οὐρανὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου καταλευκὸς διαγράφεται, καὶ τὴν διαφανῆ ἀτμοσφαῖράν μας εἰς ἣν λούεται, καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιόν μας ὅστις τὸν ἐπιχρυσοῖ, εἰς τὸ ὑπερβόρειον κλίμα τῆς, τότε, ὡς ἄλλοτε βασιλεῖς καὶ λαοὶ ἐσεμνύοντο πέμποντες ἀπὸ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἀναθήματα εὐλαθείας εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ τὴν ἀκρόπολιν, ἄς πέμψῃ καὶ αὐτὴ ὡς φόρον τοῦ σεβασμοῦ τῆς πρὸς τὸ λίκνον τοῦτο τοῦ πολιτισμοῦ τὰ ἀρπαγέντα κοσμήματά του, τὰ ὁποῖα μακρὰν αὐτοῦ ἔχουν μικρὰν μόνον καὶ μερικωτάτην ἀξίαν, ὡς καὶ αὐτὸς χωρὶς ἐκείνων

μένει κολωδῶς καὶ ἄμορφος· ἄς συντελέσῃ δὲ, γενναιότερον μᾶλλον ἢ ἰδιοτελέστερον ἐννοοῦσιν τὰ ἀληθῆ τῆς τέχνης συμφέροντα, ἄς συντελέσῃ ὥστε ὁ κλῶς οὗτος νὰ ἀποδῆ καὶ πάλιν παγκόσμιον τῶν ὑποσώφων τεχνῶν σπουδαστήριον, καὶ γενικὸν ὑπόδειγμα τοῦ καθόλου καλοῦ, ὅθεν οἱ καλλιτέχναι ν' ἀρῶνται τὰς ὑψηλότερας ἐμπνεύσεις των. « Πῶς » ἔψαλλεν ὑπὲρ τῶν ἀθανάτων αὐτῶν ἔργων ὁ Βύρων εἰς στίχους ὡς αὐτὰ ἀθανάτους, « Βρετανικὴ γλῶσσα θέλει προφέρει ποτὲ ὅτι τὸ "Ἄλβιον ἐντροφᾶ εἰς τῶν Ἀθηνῶν τὰ δάκρυα; . . . ἢ θλασσοκράτωρ ἐλευθέρᾳ Βρετανία ἀρπάζει τὰ ἔσχατα πενιχρὰ λάφυρα τῆς ψυχροῦραγούσης Ἑλλάδος! » (*) Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς οὗτοι λόγοι οἱ ὅποιοι ἀντιχοῦσιν εἰς παντὸς Ἄγγλου καρδίαν, θέλουσιν βλαστῆσαι ποτὲ τὸν ὠραῖον καρπὸν των, καὶ ἄς πιστεύσωμεν ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνεγέρσεως εἰς τὰς ὁποίας τόσον ἐπιτυχῶς ἀσχολούμεθα, θέλουσιν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐπιταχύνει καὶ καταστήσει πιθανὴν τὴν πλήρωσιν τῶν θερμότερων εὐχῶν καὶ ἡμῶν καὶ τῶν φίλων ὅλων τῆς τέχνης.

Ἀποπερατῶν ἤδη τὸν λόγον χρεωστῶ νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὰ μῦσα τῆς ἐταιρίας μας εἶναι ἀκόμη δυσανάλογα πρὸς τὸ μέγεθος τῶν σκοπῶν τῆς, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ὅμως χωρεῖ ἀδιστακτικῶς καὶ πεποιθότως. Καὶ τὰ μὲν τακτικὰ μέλη αὐτῆς εἶναι κατὰ τὸ ἐνεστὸς ἔτος 391 τὸν ἀριθμὸν, τὰ δ' ἀντεπιστέλλοντα 170. Αἱ ΑΛ. ΜΜ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Δανίας καὶ ὁ τῆς Πρωσίας, προσέτι δὲ καὶ ἡ Α. Β. ὑψηλότης ὁ διάδοχος τῆς Βαυαρίας ἐτίμησαν αὐτὴν δεχθέντες τίτλον ἐπιτίμων προέδρων. Ἐκ τῶν καθηκόντων μου μὲν εἶναι ν' ἀπαριθμῶ τὰ ὀνόματα καὶ τινὰς ὀλίγων παραιτηθέντων. Ἀλλὰ προτιμῶ νὰ τ' ἀποσιωπήσω, μήπως κινήθῃ κατ' αὐτῶν ἡ ὑπόνοια ὅτι δὲν ἠρηθήσαν τὴν ἐλαχίστην ταύτην συνεισφορὰν των ἀπὸ αἰτίας τινὰς αἰτινες ἄκοντας τοὺς ἠνάγκαζον, ἀλλ' ἀπὸ ἑλλειψιν πάσης ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ ἀξιοκατάκριτον ἀδιαφορίαν πρὸς αὐτὰ τὰ προσφιλέστατα τοῦ ἔθνους συμφέροντα.

(*) Childe Harold, Canto II . . .

Καὶ ἡ μὲν ἀπὸ τὰς τακτικὰς συνεισφορὰς συναχθεῖσα ποσότης ἀναβαίνει, ἐκτὸς τῶν καθυστερημάτων, εἰς δρ. 1895, 50 λεπτ. ἀπὸ καθυστερήματα δὲ τῶν ἄλλων ἐτῶν 336 λεπτ. 60, πώλησιν ἀρχ. ἐφημερίδων 122, καὶ τὰς μεινάσας πέρυσιν εἰς τὸ κιβώτιον 456 δρ. 79 λ., συμποσοῦται ὅλον τὸ τακτικὸν ἔσοδον εἰς 2811,7.

Ἀπὸ δὲ τὰς ἐκτάκτους συνεισφορὰς συνήχθησαν ὡς ἀκολούθως.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Ὀλλάνδης, καὶ γενναῖος τῶν τεχνῶν προστάτης, ἐπεμψεν ὡς δῶρον εἰς τὴν ἑταιρίαν τὴν ποσότητα

δρ. 454

Ἡ Α. Ε. ὁ Κ. Στρατφ. Κάννιγκ ἐπρόσφερε δρ. 300

Ἡ Α. Ε. ὁ Κ. Λαγρενὲ 100

Ὁ Κ. Τσιστίνιας Ἑλληνικὸς ἐν Μασσαλία πρόξενος 130

Ὁ Κ. Ἀνέστης Χατζόπουλος 100

Ὁ Κ. Χίλλ Ἄνδλεϋ Ἄγγλος 50

Ὁ Κ. Ἐδουάρδος Οὐάτμαν, Ἄγγλος 56, 24

Ὁ Κ. Κιρπατρίκιος 44

Ὁ Κ. Γίβες 44, 40

Ὁ Κ. Γ. Λεῖβουργ 30

Ὁ Κ. Φραγκίσκος Γουιλέλμος Ἴρς 24

Ὁ Κ. Ἐδουάρδος Ἐδερέτος 60

Ἐν ὅλοις 1382, 64 ὥστε τὸ ὅλον ἐτήσιον ἔσοδον συμποσοῦται εἰς 4203, 71.

Προσέφερον δ' ἀκόμη εἰς τὴν ἑταιρίαν

Ὁ Κ. Σιλιμάνος ἐξ Ἀμερικῆς 5 τόμους τῆς ἐπιστημονικῆς ἐφημερίδος τὴν ὁποίαν συντάττει.

Ὁ Κ. Ραθγέβερ τὸ σύγγραμμά του περὶ Ὀλυμπίων.

Ὁ Κ. Ἄλ. Κράφτ τὸ περὶ Ἀραβικῶν χειρογράφων.

Ὁ Κ. Δὲν Τέζ, τὸ σύγγραμμά του τῆς Μουσικῆς κατὰ Πλάτωνα.

Ὁ Κ. Μορέλλης τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Νεαπόλεως.

Ὁ Κ. Planche ἐν φυλλάδιον τῶν χρονικῶν τῆς Γεωργικῆς.

Ὁ Κ. Β. Βιλλεροῦ 3 ἀντίτυπα τοῦ πονήματός του περὶ τῶν στηλῶν τοῦ Παρθενῶνος.

Ἐδαπανήθησαν δὲ

Εἰς γραφικὰ μὲν ἔξοδα, ἐνοίκιον, πληρωμὴν κλητῆρος 556, 32.
 Εἰς τὴν ἀνέγερσιν 42 σπονδύλων, ἐνὸς κιονοκράνου καὶ 28 δοκῶν τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος 2291, 58· εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἱκρωμάτων καὶ προμήθειαν τοῦ ὑλικοῦ αὐτῶν 1126, 18. Εἰς τὴν μετακόμισιν ὠραίου καὶ μεγάλου ἀναγλύφου, τὸ ὁποῖον κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον, καὶ ἄλλας μικρὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας ἐντὸς τῆς πρωτεύουσῆς δρ. 190 λεπτ. 29· ἐν ὅλοις ἔδαπανήθησαν δρ. 4162, 37, ὥστε μένουσιν μόνον εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐταιρίας δραχ. 39, 34. Πέποιθεν ἴσως αὕτη ὅτι διὰ τοῦ πατριωτικοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς ζήλου καὶ τῶν γενναίων συνεισφορῶν τῶν ξένων φίλων τῆς ἀρχαιότητος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς πεφωτισμένης συνδρομῆς καὶ προστασίας τῆς Β. Κυβερνήσεως, οὐ μόνον τοῦ Παρθενῶνος θέλει ἀποπερατώσει τὴν ἀνέγερσιν, ἀφοῦ ἔγειναν ἤδη ὅλαι αἱ πολυδάπανοι προπαρασκευαστικαὶ αὐτῆς ἐργασίαι, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ καὶ ἐδῶ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος διεσπαρμένα μεγάλα λείψανα θέλει ἀνακαινίσει, καὶ μετὰ τῶν συντελεσάντων ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἀρχαίας πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος θέλει μνημονεῦσθαι καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὡς πρωτουργὸς τῆς παλιγγενεσίας τῆς ἀρχαίας αὐτῆς μεγαλοπρεπειας.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ.

Ο ΠΡΟΥΣΣΙΑΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ.

§. I.

Εἰσαγωγή.

Ἡ περιγραφή τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ Προυσσιακοῦ στρατοῦ, ἡ ἐξέτασις τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ἰδιοτήτων αὐτοῦ εἶναι ἴσως ἀκατάλληλος καὶ ὀλίγον ὠφέλιμος εἰς τὸ Κοινόν: ἀκατάλληλος μὲν ἐπειδὴ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι οἱ πρῶτοι χαρακτῆρες τοῦ διοργανισμοῦ τούτου εἶναι ὅπως οὖν γνωστοὶ εἰς αὐτὸ, ὀλίγον δὲ ὠφέλιμος, ἐπειδὴ δὲν θέλει κινήσει εἰμὴ μόνον τὴν περιέργειαν τῶν ἰδίως εἰς τοῦτον ἀσχολουμένων. Μ' ὅλα ταῦτα αἱ δυσκολίαι αὗται ἐξαλείφονται ἀπὸ τὴν σημαντικότητα αὐτὴν τοῦ ζητήματος. Πολλοὶ εἶναι οἱ ἔχοντες γνῶσιν ἐντελῆ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὅχι ὅμως ὀλίγοι οἱ ἔχοντες ἰδέαν πολλὰ σκοτεινὴν καὶ συγκεχυμένην, καὶ περιγραφή τις, ἂν καὶ σύντομος τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ Προυσσιακοῦ στρατοῦ ἡμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς εἰδήμονας καὶ βασίμως σπουδάζοντας αὐτὸν νεώτερόν τι, τὸ ὅποιον ἴσως τοὺς διέφυγε κατὰ τὰς προηγουμένας ἐρεῦνας των. Πρὸς τούτοις δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ παρόντος δὲν θέλει περιορισθῆ εἰς μόνους τοὺς εἰς τὰ στρατιωτικὰ καταγινομένους. Τὰ στρατεύματα ἑνὸς Κράτους, ἐξεταζόμενα ἰδιαίτερος καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὰ Κράτη ἢ σχετικῶς, ἀλλάζουσιν ὅλως διόλου μορφήν. Ὁ στρατὸς συγκείμενος ἄλλοτε ἀπὸ ξένους ἢ αὐτόχθονας στρατιώτας, τοὺς ὁποίους ἢ ταλαιπωρία καὶ ἢ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀποστροφή ἠνάγκαζε νὰ καταφεύγωσιν ὑπὸ τὴν προστατεύουσαν αὐτοὺς σημαίαν τῆς πατρίδος των, πολέμιος ἢ ἐχθρὸς τοῦ ἔθνους,

τοῦ ὁποίου διήγειρε πάντοτε τὴν ἀντιπάθειαν διὰ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ βαρείας καταπιέσεώς του, σύγκειται τώρα ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῆς πατρίδος, οἵτινες ἀφοῦ ἐκπληρώσωσι τὸ πρὸς αὐτὴν χρέος των ἐπανέρχονται εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον καὶ ἀποτελοῦσι μέρος σημαντικὸν τοῦ ἔθνους. Ἡ τάξις αὕτη οὔσα ἢ αὐτὴ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἰσχύει περισσότερον παρ' εἰς τὰ ἄλλα εἰς τὴν Προυσίαν, ὅπου ὁ στρατὸς σύγκειται ἐκ τῶν πολιτῶν. Ὁ στρατὸς ἐνταῦθα εἶναι πολιτικὸν σύστημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ ὑπαρξις τοῦ Κράτους, καὶ ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ ὁποίου δὲν δύναται τις νὰ κρίνῃ κατὰ βάθος τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν αὐτοῦ.

Πρὶν ἔμβωμεν εἰς λεπτομερεῖς ἐξετάσεις τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ ἐνεστώτος Προυσιακοῦ στρατοῦ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν των. Εἰς τὸν Φριδερίκον τὸν μέγαν χρεωστῆ ἡ Προυσία τὴν ἀποκατάστασίν της ὡς κράτος πρώτης τάξεως μεταξὺ τῶν ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης. Πρὸ τούτου ἡ ἐπιρροή της ἦτο δευτερεύουσα καὶ ἀδύνατος. Διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Σιλεσίας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πολωνίας ἀπέκτησεν ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἀπορασιστικὴν ψῆφον εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Γερμανίας, ἥτις ἐγνώρισεν ἔκτοτε εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτὸν τὸν κύριον καὶ ἀρμόδιον ὑπερασπιστὴν της καὶ τὸν μόνον δυνάμενον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καθημερινὴν ἐπαύξεισιν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Αὐστριακοῦ Οἴκου.

Ὁ Φριδερίκος ἐνόησε κάλλιστα ὅτι ἐχρεώσται τὴν ὑπεροχὴν ταύτην τόσον εἰς τὸν στρατὸν του, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐξοχὸν εὐφυΐαν του: « Ἐπὶ τοῦ στρατοῦ ἐπερείδεται τὸ Κράτος, εἶπεν ὁ ἴδιος, ὡς » ὁ κόσμος ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ Ἄτλαντος » γνώμη τῆς ὁποίας ἢ ἀλήθεια ἀναφαίνεται ἐνὸς ὁ διοργανισμὸς τοῦ στρατοῦ συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐποχὴν. Ἄλλ' ὁ Προυσιακὸς στρατὸς ἦτο τότε μηχανή, διὰ τῆς ὁποίας χάριν τῶν μεγάλων του προτερημάτων καὶ τῆς ἐκτάκτου ὑπεροχῆς του ἠξιώθη ὁ Φριδερίκος τῶν λαμπροτέρων ἀποτελεσμάτων, καὶ τὴν ὁποίαν διέβηεν ὑπ' αὐτὸν μία

τάξις ἀνωτέρα, χαίρουσα μόνη ὄλα τὰ προνόμια, ἡ εὐγένεια. Παρῆλθον οἱ χρόνοι καὶ ὁ στρατὸς τῆς Προυσίας, μένων εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Φριδερίκος τὸν ἄφησε κατὰστασιν, εὐρέθη ἐξάιφνης ἐκτεθειμένος, ἐνώπιον τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐνώπιον δηλαδὴ ιδέας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ, πεποιθὼς ἀπὸ ἀφροσύνην μᾶλλον εἰς τὴν σταθερὰν ὑπεροχὴν του καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν του γνώσεων! Αἰδυστυχίαι τὰς ὁποίας ὑπέφερον ὁ Προυσσιακὸς στρατὸς εἰς τὴν πάλην του ἐναντίον τῆς ἐπαναστάσεως Γαλλίας δὲν ἐξήρκεσαν διὰ ν' ἀποδείξωσιν εἰς αὐτὸν ὅτι αἱ ἐποχαὶ δὲν ἦσαν πλέον αἱ αὐταὶ, ἀλλ' ὅτι ἀπῆτουν διοργανισμὸν ἕον ἐπιστηριζόμενον ἐπὶ κανόνων ἀναλόγων μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ αἵωνος· κακῶς ἐξηγοῦντες τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας των καὶ ἀποδίδοντες αὐτὰ εἰς λάθη τῆς διοικήσεως τῶν στρατευμάτων, εἰς τὴν βραδύτητα τῶν συμμάχων, εἰς τὴν ἀκρασίαν τοῦ καιροῦ καὶ εἰς ἄλλους ἀπερισκέπτους λόγους, οἱ πιστοὶ ὀπαδοὶ τῶν κανόνων τοῦ Φριδερίκου καὶ τῆς Τακτικῆς ἔμπειροι στρατηγοὶ ἐξηκολούθουν ν' ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ὑποκύπτωσι καθ' ἑκάστην εἰς ἀπάτας. Ὁ στρατὸς, πιστὸς πάντοτε εἰς τὰς παλαιὰς του προλήψεις, καὶ μὴ στέργων κατ' οὐδένα τρόπον νὰ τὰς ἀποβάλλῃ, ἔμεινεν εἰς τὴν αὐτὴν στάσιν ἕως ὅτου τὸ μέγα μάθημα τῆς Ἰένας, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Τιλσίτ, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Βασιλέως τῆς Προυσίας, καὶ ἐδίδαξε διὰ τρομερῶν παραδειγμάτων, ὅτι οἱ παλαιοὶ ἰδιοργανισμοὶ, ὡς καὶ ἡ παλαιὰ Τακτικὴ, δὲν ἦσαν σύμφωνα πλέον μὲ τὰς νεωτέρας ἐποχάς. Ἡ εἰρήνη τοῦ Τλοῖτ κατέστησε πάλιν τὴν Προυσίαν Ἐπικράτειαν δευτέρας τάξεως· τὸ ἥμισυ τῶν ἐπαρχιῶν τις ἦτο κυριευμένον καὶ ὁ Ναπολέων ἐπέβαλεν εἰς αὐτὴν νόμον καταστρεπτικόν, ἀπαγορεύοντα τὴν ὑπαρξιν στρατοῦ ὑπερβαίνοντος τὰς 40 χιλ. ὅστις ὁμως ὑπῆρξεν ἀνελπίστως ἡ βῆσις τοῦ νέου διοργανισμοῦ. Ἡ Προυσία ἐδυστύχει μεγάλως, καὶ ἐκ τῶν μεγάλων δυστυχιῶν της ἐκατάλαβε τέλος ὅτι ἡ σωτηρία της ἐξῆρτητο ἀπὸ ἑνα νέον διοργανισμὸν τοῦ στρατοῦ κατάλληλον μὲ τὰς

ἐνεστῶσας ιδέας. Ὁ στρατηγὸς Σαρνχόρστος ἐνόησε πρῶτος τὴν κατεπείγουσαν ταύτην ἀνάγκην, καὶ πεποιοῦς εἰς τὰς περιστάσεις περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του, ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ νόμου τοῦ Ναπολέοντος, δύο ἄλλους νόμους, οἵτινες ὑπάρχουν ἀκόμη τὴν σήμερον, καὶ συνίστανται ὁ μὲν εἰς, εἰς τὸν συνεχῆ ὄπλισμόν τοῦ ἔθνους ὅλου, ὁ δὲ ἕτερος εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἀπεκλείοντο τῶν βαθμῶν πολλαὶ τάξεις τῶν πολιτῶν. Τὸ σημαντικὸν τοῦ συνεχοῦς καὶ γενικοῦ τούτου ὄπλισμοῦ τοῦ ἔθνους ἐξέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ Ναπολέοντος, ἡ ἐξαιτὴς δὲ εἰρήνη, διαρκέσασα ἀπὸ τὰ 1807 μέχρι τῶν 1813 ἐστάθη ἐπωφελεστάτη διὰ τὴν Πρωσσίαν, ἥτις ἔκαμε τόσον ἐπωφελῆ χρῆσιν τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, ὥστε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Γάλλων, ἐπαρουσιάσθη ὡς ἐκ θαύματος εἰς τὸ θέατρον τῆς μάχης μὲ στρατὸν πολυάριθμον καὶ καλῶς γυμνασμένον, ὅστις αὐτὴν τὴν φορὰν, χάρις εἰς τὴν ἐξαιτῆ εἰρήνης καὶ εἰς τοὺς παραδεχθέντας νεωτερισμοὺς, δὲν ἦτο πλέον ἀπλῆ μηχανή, ἀλλὰ σῶμα ἰσχυρὸν, συνθεμένον ἀπὸ τὴν ἐκλετὴν μερίδα τοῦ ἔθνους καὶ ἐμψυχωμένον ἀπὸ τὴν σταθερὰν καὶ μόνην ἰδέαν τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας.

§. II.

Στρατολογία.

Εἶδομεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν κατὰ τίνα ἐποχὴν ὁ Πρωσσιακὸς στρατὸς ἤρχισε νὰ σχηματίζεται ἀπὸ ἀνδρας πολίτας. Ἐκτοτε ὅλοι οἱ πολῖται εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ὑπηρετῶσι προσδιωρισμένον τινὰ χρόνον, ἐξαιρουμένων τῶν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ἀφιερωμένων νέων, καὶ τῶν δι' ἀσθένειαν τινὰ κατασταθέντων ἀνικάνων διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἢ τῶν δυναμένων ν' ἀποδείξωσι τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τῆς εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των παρουσίας των. Εἶναι περιττὸν γὰρ ἐξετάσωμεν διὰ ποίων διοικητικῶν μέτρων γίνεται ἡ στρατολογία, περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὸ νὰ εἰπώμεν ὅτι δι' ἕκαστον σύνταγμα ὑπάρχει καὶ προσδιωρισμένη τις

ἐπαρχία, ἣτις προσφέρει εἰς αὐτὸ κατ' ἔτος τοὺς ἀναγκαίους νεοσυλλέκτους. Ἡ Κυβέρνησις λαμβάνει ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, διὰ νὰ ἡμπορῇ ἕκαστος νέος φθάσας εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ν' ἀρχίζῃ τὴν ἀπαιτουμένην ὑπηρεσίαν του. Ἡ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν διαμονὴ διαρκεῖ πέντε ἔτη, διὰ τοὺς στρατιώτας τῆς γραμμῆς, ἀλλ' ἢ ἐνεργὸς ὑπηρεσία διαρκεῖ μόνον δύο ἢ τρεῖς ἔτη κατὰ τὸ Σῶμα καὶ τὰς περιστάσεις, τὰ δὲ λοιπὰ οἱ στρατιῶται ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἐφεδρείας τοῦ πολέμου, δηλαδὴ εἶναι πάντοτε διαθέσιμοι καὶ ἀναγκασμένοι χρείας τυχοῦσης νὰ καταταχθῶσι πάλιν εἰς τὰ συντάγματα των.

Οἱ εὐρωστότεροι ἄνδρες κατατάττονται εἰς τὸ ἵππικὸν καὶ πυροβολικόν. Τὸ μηχανικὸν σχηματίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἐργάτας, τὰ δὲ σώματα τῶν ἀκροβολιστῶν καὶ εὐζώνων σύγκεινται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ ἀνθρώπους ἔχοντας ἐξ ἐπαγγέλματος μεγάλην ἔξιν τοῦ ὄπλου τοῦ πεζικοῦ, ὡς δασοφύλακας κτλ. Διὰ δὲ τὴν βασιλικὴν φρουρὰν δὲν ὑπάρχουν προσδιωρισμέναι ἐπαρχίαι, ἀλλὰ ἐτησίως ἐκλέγουν ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Κράτους τοὺς ὠραιότερους καὶ γενναιοτέρους ἄνδρας. Οἱπρὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐθελονταὶ εἰσερχόμενοι νέοι, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ σύνταγμα.

Οἱ διατρέχοντες τὸ στάδιον τῶν ἐπιστημῶν χαίρουσι διάφορα προνόμια. Οὗτοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀναβάλλωσι τὴν κατάταξιν των μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, ἐποχὴ καθ' ἣν ἀποπερατώσαντες τὰς ἀκαδημαϊκὰς των ἐργασίας, διαμένουσιν ἕν μόνον ἔτος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο τὰ ἔχουσι γενικῶς ὅλοι οἱ σπουδάσαντες εἰς γυμνάσια καὶ δυνάμει νὰ καθυποβληθῶσιν εἰς ἐξετάσεις ἀναλόγους μὲ τὰς σπουδᾶς των. Οἱ νέοι οὗτοι ὀνομαζόμενοι, ἐθελονταὶ ἐνὸς ἔτους, μεταβαίνουν μετὰ ταῦτα ὡς ἀξιωματικοὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν.

Διαρκούσης τῆς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν γραμμὴν, δὲν ἀπολαμβάνου-

νον κἀνενα μισθόν, καὶ εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ προμηθεύωνται ἐξ ἰδίων των ὄλα τὰ ἀναγκαιοῦντά εἰς τὸν ὅπλισμόν των.

Τὰ συντάγματα πέμπουν ἐτησίως εἰς τὴν ἐφεδρείαν τοῦ πολέμου τὸ τρίτον σχεδὸν τῶν στρατιωτῶν των, οἱ ὅποιοι ἀντικαταστικίνονται ἀπὸ τοὺς νεοσυλλέκτους. Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν γίνεται ἡ νεοσυλλεξία, προσδιορίζεται μὲ τρόπον, ὥστε οἱ στρατιῶται νὰ ᾔηται καλῶς γυμνασμένοι εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ὅπλων πρὶν ἀρχίσωσιν οἱ μεγάλοι κατὰ τὸ φθινόπωρον γινόμενοι ἐλιγμοί.

Δὲν ἤμποροῦμεν ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι ὁ διοργανισμὸς οὗτος τοῦ Προυσσιακοῦ στρατοῦ, δὲν βαρύνει τὰ μέγιστα τὴν Προυσσίαν, ἀλλ' ἂν ἐξετάσωμεν τὴν γεωγραφικὴν θέσιν της, καὶ τὸν βαθμὸν τὸν ὁποῖον κατέχει μετὰ τῶν μεγάλων ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης, θέλομεν καταλάβει εὐκόλως, ὅτι ὁποιοσδήποτε ἄλλος διοργανισμὸς ἤθελεν εἶσθαι παντάπασιν ἀνωφελής. Πρὸς τούτοις ἡ ὀλιγοχρόνιος διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας, ἡ δικαία διανομὴ τοῦ βάρους τούτου, μετὰ τῶν ὄλων τῶν πολιτῶν, ἡ εἰς τὸ ἴδιον μέρος παντοτεινὴ διαμονὴ τῶν σωμάτων, καὶ πλησίον τῶν οἰκογενειῶν των, (ἥτις μ' ὄλα ταῦτα, θεωρουμένη ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν ἐποψίν της παρουσιάζει πολλὰ ἐλαττώματα), ἡ καλὴ κατάστασις τῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζονται οἱ ἀρχηγοὶ μὲ καλὸν τρόπον, ἡ ὠφέλεια τέλος τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουν ἐκ τούτου αἱ κατώτεροι τάξεις ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοητικῶν δυνάμεων, ἐλαττόνουσι πολὺ τὸ βῆρος τοῦτο· καὶ τὸ ἔθνος ἐπαίρεται δικαίως διὰ αὐτὸν τὸν κυρίως στρατιωτικὸν καὶ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον μοναδικὸν διοργανισμόν.

§. III.

Προβιασμός.

Θεωροῦμεν τὴν λέξιν αὐτὴν εἰς τὴν γενικωτέραν της σημασίαν καὶ ἐξετάζομεν ὄχι μόνον τὸν προβιασμόν τῶν ἀξιωματικῶν, ἀλλ' ἀκόμη τὴν στρατιωτικὴν κατάστασιν ὄλων τῶν βαθμῶν τῶν ἀνωτέρων τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου, καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν φυσικωτέραν τάξιν ἀρχίζομεν ἀπὸ τοὺς ὑπαξιωματικούς.

Ὁ διορισμὸς τῶν ὑπαξιωματικῶν γίνεται ἀπὸ τὸν συνταγματάρχην, ὅστις τοὺς ἐκλέγει κατὰ σύστασιν τῶν λοχαγῶν. Ἐνας στρατιώτης καταγραφόμενος ἐκ νέου μετὰ παρέλευσιν τῶν τριῶν ἐτῶν τῆς ἀπὸ τὸν νόμον προσδιορισμένης ὑπηρεσίας του, διορίζεται σχεδὸν πάντοτε ὑπαξιωματικός. Ὁ βαθμὸς τῶν ὑπαξιωματικῶν εἰς ἓνα λόχον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητά των: καθεὶς αὐτῶν ἠμπορεῖ νὰ ἐκτελέσῃ ἀλληλοδιαδόχως τὰ χρέη σιτιστοῦ ἢ λοχαγοῦ τῶν ὄπλων (ὑπαξιωματικοῦ ἐπιφορτισμένου τὴν διατήρησιν τῶν εἰς τὸν λόχον ἐν χρήσει ὄπλων). Ὁ λοχαγὸς διορίζει αὐτοὺς τοὺς ὑπαξιωματικούς καὶ ἐκλέγει διὰ ἐπιλοχίαν τὸν ἱκανότερον, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀρχαιότητα· ἀλλ' ἡ ἔξωσις ἑνὸς ἐπιλοχίου καὶ γενικῶς ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ὑπαξιωματικοῦ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκτελεσθῇ, εἰμὴ κατὰ συνέπειαν δικαστικῆς ἀποφάσεως ἑνὸς στρατιωτικοῦ Συμβουλίου.

Περιττὸν νομίζομεν νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῆς σημαντικότητος τῶν εἰς τὸν στρατὸν ὑπαξιωματικῶν. Αὐτοὶ σχηματίζουν στοιχειῶν τι ἀναπόφευκτον· ὁ ὑπαξιωματικός δὲν χρησιμεύει μόνον ὡς προγυμναστής τοῦ στρατιώτου, μὲ τὸν ὁποῖον συζῆ, συμμερίζεται τοὺς κόπους, καὶ χρεωστεῖ νὰ ᾔναι πάντοτε εἰς αὐτὸν τὸ παράδειγμα, ἀλλ' ἀπ' αὐτὸν ἐξαρτᾶται ἀκόμη ἡ εὐσχημος ἐνδυμασία, ἡ πρακτικὴ δεξιότης τοῦ στρατιώτου καὶ ἡ ἀναγκαία πνευματικὴ ἀνάπτυξις αὐτοῦ. Ἡ ἐπίπνος αὕτη ἐργασία, ἥτις συνοδεύει τοὺς ὑπαξιωματικούς ὅλους, εἶναι ἐπιπονωτέρα εἰς τὴν Προυσίαν. Ἡ ὀλιγοχρόνιος διάρκεια τῆς εἰς τὸν Προυσσιακὸν στρατὸν ὑπηρεσίας ἀποκατασταίνει αὐτὸν σχολὴν παντοτεινήν, τῆς ὁποίας αἱ μεγαλύτεραι φροντίδες ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ὑπαξιωματικούς. Ἄς προσθέσωμεν εἰς τοῦτο ὅτι ὅταν τὸ σύνταγμα εὐρίσκεται ἐντὸς τινὸς φρουρίου, ἡ μεγίστη αὐστηρότης τῆς ὑπηρεσίας τῶν φρουρίων ἐνόνεται μὲ τὰς καθημερινὰς του ἐργασίας.

Ποίαν ἀμοιβὴν λαμβάνουσιν οἱ ἄνδρες οὔτοι, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον παρουσιάζει τόσας δυσκολίας· ποίαν ἄλλην ἀμοιβὴν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζωσι διὰ τὴν ἀφωσίωσιν των παρὰ τὸν προβιβασμὸν,

ἀλλ' ἐλπὶς τοιαύτη δὲν πραγματοποιεῖται ποτὲ ἢ πολλὰ σπανίως· καὶ ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον τὸ περὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν κεφάλαιον εἶναι τὸ ἀτελέστερον τοῦ Προυσσιακοῦ στρατοῦ. Θέλομεν ἐξηγήσει μετὰ ταῦτα, ὅποια εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ νόμου, ὅστις συγχωρεῖ εἰς ὅλας τὰς τάξεις νὰ φθάσωσιν εἰς βαθμοὺς ἀξιωματικῶν. Κατὰ τὸ παρὸν περιοριζόμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ μεγαλύτερος βαθμὸς, εἰς τὸν ὅποιον ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ ἓνας ὑπαξιωματικὸς, εἶναι ὁ τοῦ ἐπιλοχίου. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι κλεισμένη, ὄχι ἀπὸ τὸν νόμον, ἀλλ' ἀπὸ τὰς περιστάσεις, τὰς ὁποίας θέλομεν ἀναπτύξει μετ' ὀλίγον. Ποία δὲ ἡ συνέπεια αὐτῆς τῆς διατάξεως; ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἔχων κάποιαν ἀξίαν, ἀποποιεῖται ἐπάγγελμα παρουσιάζον μὲν κόπους μεγάλους, ὠφέλειαν δὲ καμμίαν. Τῷ ὄντι οἱ στρατιῶται, οἵτινες ἐγγράφονται ἐκ νέου εἰς τὸν στρατὸν, εἴτε δὲν ἔχουν ἄλλον τρόπον τοῦ ζῆν, εἴτε μένουσιν εἰς τὸ στρατιωτικόν, ὄχι τόσον ἀπὸ κλίσειν πρὸς τὸ στάδιον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολαύσουσιν μετὰ δωδεκαετῆ ὑπηρεσίαν θέσιν τινὰ πολιτικὴν ἀπὸ τὰς ἐπίπηδες προσδιορισμένας εἰς τὴν Προυσίαν διὰ τοὺς παλαιοὺς ὑπαξιωματικούς. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ Προυσία πάσχει ἔλλειψιν ὑπαξιωματικῶν, μ' ὅλον ὅτι τιμῶνται πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς καὶ ἔχουσι μισθὸν ἀρκετόν.

Ἄς μεταβῶμεν τώρα εἰς τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ ἄς ἐξετάσωμεν τίνι τρόπῳ γίνονται οἱ διορισμοὶ αὐτῶν. Καθὼς προεῖρηται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἡ εὐγένεια δὲν κατέχει πλέον εἰς τὴν Προυσίαν ἀποκλειστικῶς ὅλας τὰς θέσεις τῶν ἀξιωματικῶν δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ 1808 ἰσχύοντος ἀκόμη τὴν σήμερον. Αἱ θέσεις αὗται ἀποκτῶνται διὰ τῆς ἀνδρίας ἐν καιρῷ πολέμου καὶ διὰ τῶν γνώσεων ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ἡμπορεῖ δὲ τις ν' ἀποκτήσῃ τὰς ἀπαιτούμενας ταύτας γνώσεις διὰ τῶν τριῶν διαφορετικῶν ἀκολουθῶν τρόπων· 1. διὰ ἰδιαίτερας σπουδῆς· 2. εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῶν παιδῶν τοῦ στρατοῦ (Cadets). 3. εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς μοιραρχίας (écoles de division).

Εἰς τὸ περὶ στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς ἐπόμενον κεφάλαιον θέλο-

μεν ὁμιλήσει περὶ τῶν δύο ρηθέντων καταστημάτων ἐνταῦθα δὲ περιοριζόμεθα νὰ εἰπωμεν μόνον ὅτι ὑπάρχουν πέντε σχολαὶ τῶν παίδων τοῦ στρατοῦ (Corps des Cadets), εἰς τὰς ὁποίας εἰσέρχονται νέοι, ὅλοι σχεδὸν υἱοὶ ἀξιωματικῶν ἀποροί, ὅπου ἀνατρέφονται ὡς ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως μέχρι τοῦ 17 ἔτους τῆς ἡλικίας των καὶ ἐξέρχονται τέλος εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἀνθυπασπισταὶ ἢ ἀνθυπολοχαγοὶ κατὰ τὰς προόδους καὶ τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὰς προηγουμένας σπουδὰς των. Εἰς ἐκάστην Μοιραρχίαν ὑπάρχει μία σχολὴ ἐντὸς τῆς ὁποίας οἱ ἀνθυπασπισταὶ προετοιμάζονται διὰ νὰ ἐξετασθῶσι τὰς ἀναγκαίας ἐξετάσεις κατὰ συνῆπειαν τῶν ὁποίων λαμβάνουν τὸν βαθμὸν ἀξιωματικῶν. Ὑπάρχει πρὸς τούτους καὶ μία ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ διορισθῶσιν ἀνθυπασπισταί. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιτροπῆς ἡ ἐξετάσεις ἐμβαίνει εἰς τὸ σύνταγμα ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης καὶ ἡμπορεῖ, ἂν ἡ διαγωγή του ᾖ καλὴ, νὰ γενῆ ἀνθυπασπιστὴς μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἢ ἕξ μηνῶν. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸν ἡ ἀκολουθήσῃ τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς ταύτης ἢ νὰ σπουδάσῃ ἰδιαιτέρως πλὴν κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίστασιν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ μένῃ εἰς τὸ σύνταγμα νὰ ἐκτελῇ τὴν ὑπηρεσίαν του ὡς ὑπαξιωματικὸς. Οὗτος ὅταν νομίσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἱκανὸν νὰ καθυποβληθῆ εἰς τὴν ἐξέτασιν τὴν διορισμένην διὰ τοὺς ἀξιωματικὸς ἐξετάζεται προηγουμένως ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν ἣτις ἀποφασίζει ἂν ᾖ τῶ ὄντι ἱκανὸς νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τῆς γενικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς διαμενούσης εἰς Βερολίνον. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τὴν πρώτην αὐτὴν ἐξέτασιν εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ καθυποβληθῶσιν καὶ εἰς μίαν ἄλλην εἰς τὴν Σχολὴν τῶν δύο τούτων σωμάτων.

Ἐς ἐπανάθλωμεν τώρα εἰς τὴν προλαβοῦσαν παρατήρησιν καὶ περὶ τοῦ προβιθασμοῦ τῶν ὑπαξιωματικῶν. Εἶπομεν ὅτι ὑπάρχουν δύο ἐξετάσεις, ἡ μὲν μία διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ καὶ ἡ ἄλλη διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, ἐξετάσεις ἀπαιτούσαι γνώσεις ἐπιστημονικάς. Ὁ ὑπαξιωματικὸς ὅστις ἔχει τὴν

ὕπηρεσίαν του δὲν εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ν' ἀποκτήσῃ αὐτὰς τὰς γνώσεις, ἐπομένως ὁ προβιβασμὸς εἶναι εἰς αὐτὸν ἀδύνατος, καὶ δὲν ἔχει κάμμίαν ἐλπίδα νὰ διορισθῇ ἀξιωματικὸς παρὰ ἐν καιρῷ πολέμου. Ὁ νόμος δὲν ἀπαγορεύει τὸν προβιβασμὸν τῶν ἀξιωματικῶν, ἀλλὰ τοὺς παρουσιάζει ἐμπόδια λίαν ἰσχυρὰ τὰ ὅποια δὲν δύνανται σχεδὸν ποτὲ νὰ υπερβῶσιν.

Ὁ προβιβασμὸς τῶν ἀξιωματικῶν γίνεται μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ πυροβολικοῦ διὰ νὰ γίνωσι λοχαγοὶ καθυποβάλλονται πάλιν εἰς ἄλλην ἐξέτασιν. Οἱ προβιβασμοὶ τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι πολλὰ περιορισμένοι καὶ διὰ δύο λόγους σημαντικούς· πρῶτον ἐπειδὴ εἰς ἕκαστον σύνταγμα ὑπάρχουν 17 λοχαγοὶ ὀλιγώτερον παρ' ὅ,τι εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ δεύτερον ἐξαιτίας τῶν μεγάλων μισθῶν τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν ὑπάρχει προβιβασμὸς εἰς τὴν Προυσίαν καὶ ἡ θέσις τῶν ἀξιωματικῶν κατωτέρων βαθμῶν εἶναι ἐξαιτίας τούτου ἀθλιωτάτη. Σχηματιζομένου ἀκαταπαύστως τοῦ στρατοῦ ἀπὸ νεοσυλλέκτους καὶ μὴ ὑπαρχόντων καλῶν ὑπαξιωματικῶν οἱ ἀξιωματικοὶ ὑποφέρουν ὅλον τὸ βᾶρος τῆς ὑπηρεσίας· πρὸς τούτοις ὁ μισθὸς των εἶναι πολλὰ ἀσήμαντος καὶ ὁ προβιβασμὸς των λίαν περιορισμένος, ἐπειδὴ μετὰ εἴκοσι μόνον χρόνων ὑπηρεσίαν ἠμπορεῖ ἓνας ὑπολοχαγὸς νὰ προβιβασθῇ λοχαγός.

Ἐπάρχει πρὸς τούτοις ἕκτακτὸς τις περίστασις καθ' ἣν ἐπιταχύνεται ὁ προβιβασμὸς τῶν ἀξιωματικῶν, ἡ αἰτία τούτου εἶναι ἡ ἀκόλουθος. Ὁ ἡγεμὼν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πληροῖ τὰς κενὰς θέσεις τῶν αὐτοχειρῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἐξωσθέντων ἐξαιτίας τῆς κακῆς διαγωγῆς των, δικαίωμα μὲ τὸ ὅποιον ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν πρὸς ποινὴν τῆς κακῆς πράξεως τοῦ ἐνόχου καὶ θεωρεῖ τρόπον τινὰ ὑπευθύνους ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ σώματος. Δυνάμει τοῦ δικαιώματος τούτου ὁ Βασιλεὺς δύναται νὰ προβιβάζῃ κατ' ἐκλογὴν τοὺς ἀξιωματικούς τοὺς ὁποίους ἔχει εἰς τὴν εὐνοίαν του χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀρχαιότητα αὐτῶν.

§. IV.

Στρατιωτικαὶ Σχολαί.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι οὐδεὶς ἀγνοεῖ πόσον προχωρημένη εἶναι εἰς τὴν Προυσσίαν ἡ παιδεία εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις· ἡ πρόοδος αὕτη χρεωστεῖται ἐξ ἑνὸς μὲν μέρους εἰς τὰς ἐκτάκτους τῆς Κυβερνήσεως φροντίδας, ἐξ ἄλλου δὲ εἶναι συνέπεια τῆς ἀνάγκης, ἥτις, βιάζει ὅλας τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν νὰ ὑπηρετήσωσι τὸ κράτος; Τῷ ὄντι διαρκούσης τῆς ὑπηρεσίας του, ὁ στρατιώτης ἠμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ τὰς ἀναγκαιότερας ἀρχικὰς γνώσεις. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσυστήθησαν αἱ σχολαὶ τοῦ τάγματος καὶ συντάγματος. Εἰς τὰς σχολὰς ταύτας διδάσκονται ὅσοι τῶν στρατιωτῶν εἶναι πάντων ἀπειροὶ μὴν ἔχοντες κἀνὲν εἶδος γνώσεως. Οὗτοι δὲν εἶναι βιασμένοι ν' ἀκολουθήσωσι τὰ μαθήματα μάλιστα γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ὅταν ἡ διαγωγή των ᾖ κατὰ πάντα καλὴ. Εἰς τὰς σχολὰς ταύτας γυμνάζονται εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀνάγνωσιν καὶ εὐανάγνωστον γραφὴν καὶ διδάσκονται τὰ στοιχεῖα τῆς ἀριθμητικῆς. Εἰς τὰς σχολὰς τῶν συνταγμάτων εἰσέρχονται οἱ πλέον προχωρημένοι στρατιῶται καὶ ὑπαξιωματικοί. Εἰς ταύτας διδάσκονται ἀκόμη καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας, καὶ οἱ ὑπαξιωματικοὶ ἀποκτοῦν ἄλλας τινὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι τοὺς χρησιμεύουν ἀκολουθῶς ὅταν κατέχωσιν πολιτικὴν τινὰ θέσιν.

Ὅμιλήσαμεν ἤδη περὶ τῶν σχολῶν τῶν παίδων τοῦ στρατοῦ (Cadets) ἀριθμήσαντες αὐτάς. Εἰς ταύτας τὰς σχολὰς ἀνατρέφονται μ' ἐξοδα τῆς Κυβερνήσεως τὰ ἄπορα τέκνα πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων. Ἡ ἡλικία τῶν εἰσερχομένων νέων εἶναι προσδιωρισμένη καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπερβῇ τοὺς ἑνδεκα χρόνους. Ὁ διοργανισμὸς τῶν σχολείων τῆς μοιραρχίας εἶναι ὁ αὐτὸς, ὁ σκοπὸς των ἀνεπτύχθη προηγουμένως. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καὶ ἡ σχολὴ τοῦ μηχανικοῦ καὶ πυροβολικοῦ διὰ τοὺς ἀξιωματικούς τούτων τῶν σωμάτων καὶ ἡ σχολὴ τοῦ γερμανικοῦ πολέμου διὰ

τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὰς ὑψηλὰς ἐπιστήμας. Ἐκαστος ἀξιωματικὸς μετὰ τριῶν χρόνων ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἐξέτασιν, ἤμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σχολὴν ταύτην εἰς τὴν ὁποίαν διαμένει τρία ἔτη καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχεται ὡς καθηγητῆς ἢ ἀξιωματικὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν.

Ἐκ τούτων ὅλων βλέπομεν ὅτι ἡ Πρωσσία ἔχει πολλὰ καὶ πολλῶν εἰδῶν στρατιωτικὰ καταστήματα, καλῶς διωργανισμένα καὶ κατάλληλα μὲ τὴν στρατιωτικὴν κατάστασίν της, τὰ ὅποια ἂν καὶ μὴ φθάσαντα ἀκόμη εἰς τὴν τελειότητά των καὶ μὴ δυνάμενα νὰ παραβληθῶσι μ' αὐτὰ τὰ εἰδικὰ καταστήματα τῆς Γαλλίας κατέχουν ὁμῶς βεβαίως τὸν πρῶτον βαθμὸν μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν καταστημάτων τῆς Γερμανίας.

§. V.

Περὶ μισθοδοσίας καὶ Συντάξεως (Retraite).

Εἶπομεν ἤδη ὅτι οἱ μισθοὶ τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν εἶναι πολλὰ μικροὶ εἰς τὴν Πρωσσίαν, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσωμεν αὐτοὺς εἰς γενικὸν κατάλογον διὰ νὰ γενῆ ἐντελῶς γνωστὴ ἡ διαφορὰ ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν μισθῶν τῶν κατωτέρων καὶ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, ἠμποροῦμεν δὲ νὰ θεωρήσωμεν τοὺς μισθοὺς τούτους ὡς διωρισμένους γενικῶς δι' ὅλον τὸν στρατὸν ἐπειδὴ τὰ τῶν ἀξιωματικῶν ἐπιμίσηια τῶν εἰδικῶν σωμάτων εἶναι πολλὰ ἀσήμαντα.

Francs, centimes.

Ὁ ἀπλοῦς στρατιώτης λαμβάνει κατὰ μῆνα	9	50
Ὁ ὑπαξιωματικὸς	15	20—26 60
Ὁ ἐπιλοχίας	38	
Ὁ ἀνθυπασπιστῆς	30	
Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς	107	
Ὁ ὑπολοχαγὸς	136	
Ὁ λοχαγὸς 2ας τάξεως	228	
Ὁ λοχαγὸς 1ας τάξεως	433	
Ὁ ταγματάρχης καὶ ἀντισυνταγματάρχης	627	
Ὁ συνταγματάρχης	1026	

Κάνεν κράτος δὲν προσφέρει εἰς τοὺς παλαιούς στρατιωτικούς τόσα πλεονεκτήματα, ὅσα ἡ Πρωσσία, πολλαὶ πολιτικαὶ θέσεις εἶναι προσδιορισμέναι δι' αὐτοὺς κατὰ τὸν βαθμὸν των, ὅποια τὰ τελωνεῖα, ἡ χωροφυλακὴ, ἡ ἀστυνομία, ἡ διεύθυνσις τῶν τηλεγράφων καὶ τὰ ταχυδρομεῖα. Οἱ πεπαιδευμένοι ἀξιωματικοὶ ἠμποροῦν νὰ κατέχωσιν θέσεις ὑψηλοτέρας ἀλλ' εἰς ἐκάστην θέσιν ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἐξέτασις ἀνάλογος μὲ τὴν σημαντικότητά αὐτῆς. Μετὰ δώδεκα χρόνων ὑπηρεσίαν, ἓνας ὑπαξιωματικὸς, καὶ δεκαπέντε, ἓνας ἀξιωματικὸς, ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσωσι μίαν τοιαύτην θέσιν ἢ νὰ τεθῶσιν ὑπὸ σύνταξιν.

Ὁ ἀκόλουθος πίναξ προσδιορίζει τοὺς μισθοὺς ἀναλόγως μὲ τὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἔτη.

Θέσεις.	μισθοί.		μετὰ 30 ἐτῶν ὑπηρεσίαν ὁ μισθολογισμὸς ἀναλογιστὴν ὡς ἀκολουθεῖ.
	μετὰ 15 ἕως 20 ἐτῶν ὑπηρεσίαν.	μετὰ 25 ἕως 30 ἐτῶν ὑπηρεσίαν.	
Ἀνθυπολοχαγὸς κατ' ἔτος	456	684	1,008
Υπολοχαγὸς	590	855	285
Λοχαγὸς ἀ. τάξεως	950	1,425	475
" " " " " " "	1,325	2,128	703
Ταγματάρχης καὶ ἀντισυνταγματάρχης	1,900	2,850	1,050
Συνταγματάρχης	2,660	3,990	1,330
Υποστράτηγος	3,320	5,130	1,740
Ἀντιστρατήγος	5,225	9,828	2,600
Στρατηγὸς	9,500	14,250	4,750

§. VI.

Στρατιωτικὴ Διαδικασία.

Ἐπάρχει μίᾳ γενικῇ πρόληψις διὰ τὴν ὁποίαν νομίζουσιν πολλοὶ ὅτι μεταχειρίζονται εἰς τὴν Πρωσσίαν τοὺς στρατιώτας μὲ μέγαν σκληρότητα ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι πάντῃ ἐσφαλμένη. Ὅτι γὰρ

εἶναι αὐστηροί, ἀλλὰ εἰς κἀνὲν κράτος τῆς Εὐρώπης δὲν ἐκτίθονται οἱ στρατιῶται ὀλιγώτερον εἰς τὸ αὐθαίρετον τῶν ἀρχηγῶν, ὡς εἰς τὴν Προυσσίαν. Ὁ στρατιωτικὸς κώδικξ ὀνομάζεται ἄρθρα τοῦ πολέμου (Kriegsartickiel)· ἂν τυχὸν ὁ κώδικξ οὗτος δὲν ἐξαρ-
κῆ, δικάζουσι κατὰ τὸν γενικὸν προυσσιακὸν κώδικα (allgemeines Landrecht).

Διὰ τοὺς στρατιώτας καὶ ὑπαξιωματικούς ὑπάρχουν δύο εἶδη στρατιωτικῶν Συμβουλίων· τὸ ἐν διὰ τὰ συνήθη πταίσματα (Standgericht) σύγκειται ἀπὸ ἓνα λοχαγὸν ὡς πρόεδρον, δύο ὑπολοχαγούς, δύο ἀνθυπολοχαγούς, δύο λοχίας καὶ δύο δεκανεῖς καὶ ἀπὸ ἓνα ἀπλοῦν στρατιώτην, ἂν ὁ ἔνοχος εἶναι στρατιώτης. Αἱ ἀποφάσεις κυροῦνται ἢ ἀκυροῦνται ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Μοιραρχίας.

Ὅλα τὰ σημαντικὰ ἐγκλήματα δικάζονται ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸν συμβούλιον (Kriegsgericht), τὸ ὁποῖον σύγκειται ἀπὸ ἓνα ἀνώτερον ἀξιωματικόν, ὡς πρόεδρον, καὶ ἀπὸ τρία μέλη ἐκάστου βαθμοῦ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ κατηγορουμένου. Αἱ ἀποφάσεις ἐπικυροῦνται ἀπὸ τὸν Ἡγεμόνα. Οἱ εἰσηγηταὶ τῶν στρατιωτικῶν συμβουλίων εἶναι νομικοί, οἱ δὲ τῶν ἄλλων συμβουλίων (Standgericht) εἶναι ἀπλῶς ἀξιωματικοί.

Αἱ ποιναὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν συνίστανται εἰς τὸν φυλακισμὸν, τὴν κατάταξιν εἰς τὸν λόγον τῆς ποιηῆς (Compagnie de discipline gtrafsection) τὴν ἐξωσιν ἀπὸ τὸν στρατὸν, καὶ κατὰ συνέπειαν αὐτῆς εἰς τὴν καταδίκην εἰς δεσμά. Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν ποινῶν, αἵτινες προσδιορίζονται ἀπὸ τὰ συμβούλια, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μικρότεραι διὰ τὰ συνήθη πταίσματα. Ἡ μεγαλητέρα ποινή τὴν ἑποῖαν ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ ἓνας λοχαγὸς εἶναι τριῶν ἡμερῶν φυλακισμὸς καὶ 15 ἡμερῶν ἓνας συνταγματάρχης. Αἱ μεγαλήτεραι ποιναὶ ἀπαιτοῦσι τακτικὴν δίκην.

Διὰ τοὺς ἀξιωματικούς ὑπάρχει παρομοίως ἐν στρατιωτικῶν συμβουλίων (Kriegsgericht) τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἀναλόγως μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἐνάχου.

Αἱ ποιναὶ τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι ὁ περιορισμὸς, ἡ φυλάκισις εἰς φρούριον καὶ ἡ ἐξώσις. Ὁ περιορισμὸς συνίσταται μόνον εἰς τὸ νὰ μένη τις εἰς τὸν οἶκόν του ἐπὶ λόγῳ τιμῆς· αἱ ἐπισκέψεις τῶν φίλων εἶναι συγχωρημέναι. Ὅταν ἕνας ἀξιωματικὸς καταδικάζεται νὰ μένη διὰ μερικὸν καιρὸν εἰς ἓν φρούριον στερεῖται τοῦ ἡμίσεως τοῦ μισθοῦ του, διατηρῶν τὴν ἀρχαιότητά του· ἀλλὰ ἂν τύχη ἡ σειρά του νὰ προβιβασθῇ ἐνῶ εὐρίσκεται εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἀφίουν κατὰ μέρος καὶ προβιβάζουσι τὸν μετὰ ταῦτα ἀρχαιότερον. Κατὰ συνέπειαν δὲ τῆς ἐξώσεως ἕνας ἀξιωματικὸς δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν στρατόν· ἡ σημαντικότης τῆς ποινῆς ἐξαρτᾶται τότε ἀπὸ τὴν βαρύτητα τοῦ ἐγκλήματος. Αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ εἶναι σπανιώταται διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ οὐδεὶς ἀρχηγὸς ὅποιοιδήποτε βαθμοῦ ἠμπορεῖ νὰ διορίσῃ περισσότερον ἀπὸ ἐξαήμερον περιορισμὸν, καὶ αὐτὸ μόνον ἐπὶ ἐπαναλήψει τοῦ πταίσματος.

Τὰ συμβούλια τῆς τιμῆς (Ehrengericht) δικάζουσι τὰ πταίσματα, τὰ ὅποια δὲν προείδεν ὁ νόμος καὶ τὰ ὅποια προσβάλλουσι τὴν τιμὴν ἐνὸς ἀξιωματικοῦ. Πᾶς ἀξιωματικὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν σύστασιν ἐνὸς συμβουλίου τιμῆς, διὰ νὰ κρίνῃ τὴν διαγωγὴν ἐνὸς συναδελφοῦ του. Αἱ ποιναὶ τὰς ὁποίας δίδει τὸ συμβούλιον τῆς τιμῆς εἶναι αἱ ἐξῆς. Πρόσκαιρα ἐμπόδια προβιβασμοῦ, μετὰθεσις ἀπὸ ἐνεργητικὴν ὑπηρεσίαν εἰς ὑπὸ σύνταξιν καὶ ἔξωσις τέλος ἀπὸ τὸν στρατόν. Ὁ Βασιλεὺς ἐγκρίνει ἢ ἀπορρίπτει τὴν ἀπόφασιν, ὁ ἔνοχος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ ἔκκλησιν τῆς ὑποθέσεώς του εἰς ἓν ἄλλο σῶμα ἀξιωματικῶν.

§. VII.

Ἐθνικὴ Φρουρὰ (Landwehr).

Μᾶς μένει τώρα νὰ ἐξετάσωμεν τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ Προυσσιακοῦ στρατοῦ, τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν, ἣτις διαφεύεται εἰς φρουρὰν πρώτης καὶ δευτέρας προσκλήσεως (Landwer ersiten und zweiten Aufgebotes). Ἡ φρουρὰ τῆς πρώτης προσκλήσεως σχη-

ματίζει την κυρίως ἔθνικὴν φρουράν. Μέλλοντες νὰ ἐξετάσωμεν ἕκαστον σῶμα μερικῶς, ἄς κάμωμεν τινὰ παρατήρησιν, ὅτι πᾶς στρατιωτικὸς, μετὰ πέντε χρόνων ὑπηρεσίαν εἰς τὴν γραμμὴν καὶ τὴν ἐφεδρείαν τοῦ πολέμου, φθάσας δηλαδὴ εἰς τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐμβαίνει εἰς τὴν ἔθνικὴν φρουράν καὶ διαμένει εἰς αὐτὴν ἕως τὸ 32 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ πάντοτε εἰς τὸ ἴδιον σῶμα.

Εἰς τὸ πεζικὸν τῆς ἔθνικῆς φρουρᾶς ὁ ἀριθμὸς τῶν συνταγμάτων εἶναι ὁ ἴδιος καθὼς καὶ εἰς τὴν γραμμὴν. Ἡ σύνθεσις, ἡ διαίρεσις, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων δὲν διαφέρουν διόλου. Ἡζήρομεν ὅτι ἕκαστον σύνταγμα τῆς γραμμῆς δέχεται τοὺς νεοσυλλέκτους ἀπὸ μίαν προσδιωρισμένην ἐπαρχίαν, ἡ ἴδια ἐπαρχία προμηθεύει τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν τῶν νεοσυλλέκτων διὰ τὸ ἀτιστοιχοῦν σύνταγμα τῆς ἔθνικῆς φρουρᾶς, δηλαδὴ οἱ ἀποπερατώσαντες τὴν ὑπηρεσίαν των εἰς τὸ σύνταγμα τῆς γραμμῆς εἰσέρχονται εἰς τὸ σύνταγμα τῆς ἔθνικῆς φρουρᾶς. Ἐκτὸς τούτου ὅσοι ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας (οἱ ἐβελονταὶ π. χ.) εἶχαν ἐλλέξει ἐν ἄλλο σύνταγμα τῆς γραμμῆς, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν ἔθνικὴν φρουράν τῆς ἐπαρχίας των.

Ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἕκαστον τούτων προμηθεύει τοὺς ἀναγκαίους νεοσυλλέκτους πρὸς σύστασιν ἑνὸς τάγματος. Ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς οἱ μόνοι, οἵτινες εἶναι μόνιμοι καὶ πάντοτε εἰς ἐνέργειαν εἶναι ὁ ταγματάρχης καὶ ὁ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ θέρος οἱ στρατιῶται τῆς ἔθνικῆς φρουρᾶς εἶναι βιασμένοι νὰ παρουσιάζωνται τὰς κυριακάς μὲ ἔνδυμα πολιτικὸν εἰς τὴν γενικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν λόχων. Τὸ φθινόπωρον τὰ συντάγματα σχηματίζονται καὶ ἔχουν γυμνάσια 15 ἡμερῶν τὰ ὅποια ἐξαρκούσι διὰ στρατιώτας ὑπηρετήσαντας ἤδη 3 ὀλοκλήρους χρόνους. Ὅταν ὁ στρατιώτης τῆς φρουρᾶς ἦναι εἰς ἐνέργειαν πληράνεται καὶ τρέφεται καθὼς ὁ στρατιώτης τῆς γραμμῆς. Ἡ στολὴ εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ.

Ἐκαστος ἵππεὺς εἰσβαίνει εἰς τὸ ἵππικὸν τῆς φρουρᾶς, τὸ ὅποιον

σύγκειται ἀπὸ συντάγματα λογχιστῶν. Τὸ ἵππικὸν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς διαιρεῖται μόνον εἰς ἴλας καὶ ἔχει ὡς τὸ πεζικὸν ἐν ἐτήσιον γυμνάσιν 15 ἡμερῶν. Αἱ ἐπαρχίαι προμηθεύουν τοὺς πρὸς τὰ γυμνάσια ταῦτα ἀναγκαίους ἵππους καὶ ἡ Κυβέρνησις πληροῖ 4 φρ. τὴν ἡμέραν, εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας αὐτῶν διὰ ἕκαστον ἵππον. Ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ δὲν ἔχει πυροβολικὸν ἐπειδὴ ἕκαστος πυροβολιστῆς μένει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς κανονοστοιχίας του μέχρι τοῦ 32 ἔτους τῆς ἡλικίας του. Τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων ὄπλων συντίθεται καθὼς καὶ εἰς τὴν γραμμὴν. Σχηματίζεται πρὸς τούτους ἐν μέρει ἐκ παλαιῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἐν μέρει ἐξ ἐθελοντῶν. Ὅταν ὁ στρατιώτης τῆς φρουρᾶς ἐκτελῇ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν του ὑπόκειται εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς νόμους, ἐκτὸς δὲ τῆς ὑπηρεσίας του εἰς τοὺς πολιτικούς. Ὁ μισθὸς τῶν ὑπαλλήλων ἀξιωματικῶν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέσιν του.

Ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ τῆς δευτέρας προσκλήσεως σχηματίζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς στρατιώτας τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς τῆς πρώτης προσκλήσεως, τοὺς φθάσαντας εἰς τὸ 32 ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἡ ὑπηρεσία των συνίσταται εἰς μίαν ἐτήσιον παρουσίαν, ἐν καιρῷ πολέμου σχηματίζονται ὡς ὁ λοιπὸς στρατὸς καὶ χρησιμεύουν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν φρουρίων, ἐνῶ ἡ φρουρὰ τῆς πρώτης προσκλήσεως ἀκολουθεῖ τὸν στρατόν.

Δὲν ἔχομεν ἄλλο τι νὰ προσθέσωμεν ἀναφερόμενον εἰς τὸνδ ἰοργανισμὸν τοῦ προϋσιακοῦ στρατοῦ· ἐλπίζομεν ὅτι ἡ περιγραφὴ αὐτῆ ἂν καὶ πολλὰ σύντομος καὶ ἐλλειπὴς οὔσα θέλει δώσει μίαν μικρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ὁ διοργανισμὸς οὗτος ἔχει τὰ ἐλαττώματα καὶ πλεονεκτήματά του, ἕκαστος στρατιωτικῶς βλέπει τὰς ἐλλείψεις του αἰ ὅποια συνίστανται α. εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ὑπαξιωματικῶν β. εἰς τοὺς προβιβασμοὺς γενικῶς καὶ γ. εἰς τὴν μονιμότητα τῶν σωμάτων, συνέπεια ἐπιβλαβῆς προκύπτουσα ἐκ τοῦ συστήματος τῆς νεοσυλλεξίας κατ' ἐπαρχίαν.

Ἀλλὰ θεωρούμενος ὑπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐποψίαν

ὁ διοργανισμὸς οὗτος εἶναι μοναδικὸς καὶ ὁ καταλληλότερος διὰ τὴν Προυσσίαν, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους καὶ ἐκανονίσθη κατ' αὐτάς. Ὅλαι αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν κατὰ τοῦ γενικοῦ τούτου ὀπλισμοῦ μηδενίζονται, ἂν παρατηρήσωμεν τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον. Τῷ ὄντι ἡ Προυσσία ἔχουσα τὴν πλέον δυσάρεστον θέσιν, διηρημένη εἰς δύο διαφορετικὰς μερίδας, περικυκλωμένη ἀπὸ ἰσχυρὸν γείτονα, καὶ μὴ ἔχουσα ἐν ἐσωτερικὸν σημεῖον κατ' εὐθείαν ἀπέχον ἀπὸ τὰ σύνορα περισσώτερον 16 μιλίων, δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἄλλον τρόπον τοῦ νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἐλλείψεις τῆς παρὰ ἔχουσα πάντοτε ἱκανὸν καὶ ἔτοιμον στρατόν.

Ἄν πρὸς τούτοις παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ Προυσσία, μολοντί βιασμένη νὰ ἔχῃ πάντοτε μεγάλον στρατόν, διατηρεῖ μ' ὄλον τοῦτο στρατόν ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας σημαντικὰς ἐπικρατείας τῆς Ἡπείρου, καὶ ὅτι αὐταὶ αἱ δυνάμεις ἐξαρκοῦσι διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας, θέλομεν καταλάβει πόσον καλὸν εἶναι τὸ σύστημα τοῦτο.

Ἡ Προυσσία ἐξοδεύει, λέγουσιν, διὰ τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον ὑπερόγκους ποσότητας· ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ σήμερον πόσης δαπάνης χηρίζουσι τὰ μόνιμα στρατεύματα. Μόνη ἡ Προυσσία δὲν ὑποφέρει τὸ βάρος τοῦτο. Κατὰ ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον δαπανᾷ 40|100 τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Κράτους, ἐνῶ εἰς ἄλλα Κράτη τὰ ἐξοδα τοῦ στρατοῦ ἀπορροφοῦν τὸ ἥμισυ καὶ περιπλέον τῶν εἰσοδημάτων.

Ὅσον διὰ τὴν ὀλίγην διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἠμπορεῖ τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ὁ στρατὸς δὲν εἶναι καλῶς γυμνασμένος, ὅστις παρευρέθη εἰς γυμνάσια τῶν προυσσιακῶν σωμάτων, θέλει ὁμολογήσει εὐκόλως, ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη δὲν ἔχει καμμίαν βᾶσιν καὶ ὅτι οἱ ἐλιγμοὶ καὶ αἱ κινήσεις αὐτῶν εἶναι ἴσως ἀπεναντίας λίαν προὑπολογισμένοι καὶ συμμετρικοί.

Ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ παρουσιάζει μεγάλα πλεονεκτήματα εἰς τὴν Προυσσίαν. Ὅποια πλεονεκτήματα, ὁποίας ὠφελείας παρουσιάζει

κατὰ γενικὸν τρόπον πᾶσα ἐθνικὴ φρουρὰ, τίς εἶναι ὁ καταλληλό-
 τερος διοργανισμὸς αὐτῆς δι' ἐν Κράτος, εἶναι ζητήματα σπουδαῖα,
 τῶν ὑποίων ἢ λύσις ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις μας, παρατηροῦμεν
 μόνον, ὅτι ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐνὸς Κράτους κατάστασις,
 τὰ δύο τῆς κοινωνίας στοιχεῖα, πρέπει νὰ συνδέωνται μεταξύ των
 διὰ τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς, ἀπαράλλακτα ὡς συνδέονται οἱ λίθοι θό-
 λου διὰ τοῦ φυράματος τῆς ἀμμοκονίας.

N. M.

Π Ο Ι Κ Ι Α .

Κατασκευὴ τοῦ ὄξους ἤτοι ξιδίου.

Τρία τινα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ὄξος τὰ πνευματώδη ὑγρά· πρέπει 1. νὰ εὐρίσκωνται εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ αἰέρος· 2. νὰ ἔχουν θερμότητά τινα· 3. νὰ περιέχωσι ζύμην τινα. Ὅσον περισσότερο εἶναι ἀναπεπταμένα τὰ περιέχοντα τὸ ὑγρὸν ἀγγεῖα, τόσον καλῆτερα ἐκπληροῦνται τὸ πρῶτον. Καταλληλοτέρα θερμότης εἶναι ἢ τῶν 30 μέχρι 35 βαθμῶν τοῦ ἑκατοβάθμου θερμομέτρου. Ὡς ζύμην δὲ συνήθως μεταχειρίζονται προζύμιον ὄξυνόν τῶν ἀρτοποιῶν, ἄρτον νωπὸν βρεγμένον μὲ ὄξος δριμύ, ὄξικὸν ὄξύ.

Τὸ ὄξος γίνεται ἐκ διαφόρων ὑγρῶν πνευματωδῶν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ οἴνου ὄξος εἶναι πάντων ἄριστον.

Πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὄξους μεταχειρίζονται πίθους δρυίνους ἔχοντας εἰς τὴν κορυφὴν δύο ὀπὰς· ἡ μία, ἔχουσα παλαιστῆς διάμετρον χρησιμεύει, εἰς τὸ νὰ γεμίζεται καὶ κενοῦται ὁ πίθος· ἡ μικροτέρα καὶ παρὰ τὴν πρώτην κειμένη παρέχει εἴσοδον εἰς τὸν αἶρα, ὅταν ὁ πίθος γεμίζεται.

Πρὶν ἐγχύσωμεν τὸν οἶνον εἰς τὸν πίθον, πρέπει νὰ τὸν καθαρίσωμεν· τοῦτο δὲ γίνεται βαλλομένου τοῦ οἴνου εἰς δοχεῖα πλήρη τεμαχίων φηγοῦ (hétre) συμπεπιεσμένων, ἐφ' ὧν κατακάθηται ἡ ἰλύς· ἀφ' οὗ ὁ οἶνος μείνει ὀλίγον καιρὸν, τὸν σύρουν διὰ σωλῆνος προσαρμοζομένου εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ δοχείου.

Μετὰ ταῦτα ἀνοίβιθου εἶναι νεοπαγεῖς, βράζουσι ὄξος δριμύτατον καὶ πληροῦσι τὸ τρίτον αὐτῶν καὶ τὸ ἀφήνουν ἐβδομάδα μίαν ἡσυχον·

ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ ὄξους προσθέτουν διαδοχικῶς τὸν οἶνον. Συνήθως ἐγγέουσιν οἶνον καθαρισμένου ὡς εἴρηται δέκα λίτρας· μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας, ἄλλας τόσας καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἀπὸ ὀκτὼ εἰς ὀκτὼ ἡμέρας ἐγγέονται ἀνὰ δέκα λίτραι ἕως οὗ νὰ πληρωθῇ ὁ πίθος μέχρι τοῦ ἡμίσεως· τότε μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἐξάγουσι 40 λίτρας, καὶ τὰς ἀναπληροῦσι πάλιν μὲ δεκαλίτρους ἐγγύσεις οἴνου καθ' ὀκταημερίαν γινομένης, καὶ πάλιν μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἐξάγουσι 40 ἄλλας λίτρας καὶ προχωροῦσιν οὕτως ἐξάγοντες καὶ ἀναπληροῦντες ἀδιακόπως. Ἐπειδὴ ὅμως κατακάθεται πάντοτε μέρος ἰλύος καὶ τρυγὸς καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀναζύμωσιν, ἀνάγκη εἶναι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ κενοῦται ἐντελῶς ὁ πίθος διὰ νὰ καθαρίζεται.

Γνωρίζει τις ἂν ἔγινε τὸ ὄξος, βυθίζων εἰς τὸ ὑγρὸν ράβδον λευκὴν καμπύλον ἔχουσαν τὸ ἄκρον καὶ ἀνέλκων αὐτὴν ὀριζοντιῶς· ἂν ἔχη ἀφρόν λευκὸν καὶ πυκνὸν σημεῖον ὅτι τὸ ὄξος ἔγινε.

Οἱ νέοι οἶνοι δὲν εἶναι τόσον ἐπιτήδειοι εἰς ὀξοποιῖαν ὅσον οἱ παλαιότεροι.

— *Διόρθωσις πτερῶν συντεθλασμένων.* Εἰς ὑποδηματοποιὸς τοῦ Μανδουσεδέου ἔκαμε τὴν τύχην του εὐρῶν τὸν τρόπον νὰ διορθῶν τὰ συντεθλασμένα πτερὰ καὶ νὰ τὰ φέρῃ εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν κατάστασιν· ἠγόραζε χαλασμένα δέρματα πτηνῶν καὶ εἰς ὀλίγας στιγμὰς τὰ κατέστνε λαμπρὰ καὶ ἀλώβητα· κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐπροόκισε τὸ ταμεῖον τῆς φυσικῆς ἱστορίας μὲ πλῆθος πτηνῶν τὰ ὅποια ἐρρίπτοντο ὡς ἄχρηστα. Τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι ἀπλούστατον· λάβε πτερόν γραφίδος, σύνθλασέ το καὶ συμπιέσε το ἐντὸς τῆς παλάμης σου, ρίψον ἔπειτα τὸ πτερόν τοῦτο εἰς ὕδωρ θερμὸν καὶ θέλεις τὸ ἰδῆ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ διορθούμενον· ἄφες το νὰ ξηρανθῇ καὶ τὸ πτερόν γίνεται ὡς ὅτε ἦτον εἰς τὴν πτέρυγα τοῦ πτηνοῦ ἀφ' οὗ ἀφρέθη.

Αἱ καλλωπίστρια δύνανται νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὴν ἐπίνοιαν ταύτην πρὸς διόρθωσιν τῶν κοσμητικῶν πτερῶν.

— *Νέος τρόπος μεταξοκλωσίας.* Εἰς ἰατρὸς κατώρθωσε

νά αντικαταστήσῃ εἰς τὴν μεταξοκλωσίαν τὸ ψυχρὸν ἀντὶ τοῦ θερμοῦ ὕδατος, μιγνύων εἰς τὸ ὕδωρ τοῦτο διαλυτικόν τι ἰκανὸν νά διαλύσῃ τὸ περιεχόμενον εἰς τὰ κουκούλια κόμμι· βεβαιούσιν ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου, οἰκονομουμένης τῆς καυσίμου ὕλης, ἡ ἐξαγωγή τῆς μετάξης εἶναι ὀλιγοδαπανωτέρα· μὲ ἓν δοχεῖον περιέχον τὸ διαλυτικὸν ὑγρὸν νέθει τις ὄλην τὴν ἡμέραν· τὸ ἐσπέρας θολοῦται τὸ ὑγρὸν ἀλλὰ δὲν μεταβάλλεται καὶ γίνεται πάλιν χρῆσιμον καθαριζόμενον διὰ σταλαγμοῦ· λέγουσι δὲ ὅτι ἡ οὕτω νηθουμένη μετάξη εἶναι λαμπροτέρα καὶ δυνατωτέρα, καὶ τὸ ἐργαστήριον ὑγιεινότερον.

— *Σωλῆνες ὑδραυλικοὶ ἐξ ὑέλου.* Πρώτινος καιροῦ ἀντὶ ξυλίνων, χωματίνων, μεταλλίνων κλ. σωλῆνων διενεθῆθησαν νά μεταχειρισθῶσιν εἰς τὰ ὑδραγωγεῖα ὑελίνους σωλῆνας· ὁ Κ. Βρεμέντος, ὑελοποιὸς εἰς τὸν ἐλθετικὸν νομὸν Φριδοῦργον, ἐφήρμοσε τὸ σύστημα τοῦτο· οἱ ὑέλινοι σωλῆνες εἶναι ὡς οἱ λοιποὶ κατὰ τὸ σχῆμα, τιμῶνται δὲ δύο περίπου δραχμὰς τὸ γαλλικὸν μέτρον.

— *Καταστροφή σφηκῶν καὶ μηρμύκων.* Ὅλοι γνωρίζουν ὅτι τὰ ἄτομα φεύγουσι τὸ ἔλαιον τῆς τερεβύνθου· θελήσας νά δοκιμάσω ἂν δὲν προξενῇ καὶ θάνατον εἰς αὐτὰ ἐπέθηκα εἰς καρπὸν τινα πεπτωκότα, τὸν ὁποῖον σφῆκες πολλοὶ περιστοιχοῦν, ποτήριον περιέχον βαμβακίου πόκον τερεβυνθωμένον· αἱ σφῆκες περιεβόμβησαν ὀλίγας στιγμὰς περὶ τὸ ποτήριον καὶ εἰς δέκα ἢ δώδεκα λεπτά δεύτερα ἀπέθανον ἐξ ἀσφυξίας. Εἰς φωλεὰν σφηκῶν ἔχουσα ῥακοπότερον τερεβύνθου καὶ τὴν ἔφραξα μὲ πανὶ βρεγμένον εἰς τερέβυνθον καὶ μὲ χῶμα. τὴν ἐπιούσαν σφῆκες τινες αἱ ὁποῖαι εἶχον μείνει ἐξω τῆς φωλεᾶς ἐπροσπάθουν περιτριγύρουσαι τὸ χῶμα νά ἐλευθερώσουν τοὺς συνοίκους των· ὅταν ὁμως ἤγγισαν εἰς τὸ τερεβυνθωμένον πανίον, ἔφυγον παραιτηθεῖσαι τοῦ ἔργου· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξήλειψα ὅλας τὰς σφῆκας· αἱ ὁποῖαι εἶχον φωλεὰς εἰς τὸν κῆπὸν μου καὶ ἄλλα ἔντομα.

(Ἐνὸς γεωπόνου παρατήρησις.)

(Ἐκ τῆς Γαλ. ἐφημερίδος τῶν κοινοφελῶν γνώσεων)

— Μία τῶν ἡμερησίων τῆς Τεργέστης ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ἔκθεσιν τῶν πράξεων τῆς ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας τοῦ Λούδ κατὰ τὸ 1841, γενομένην ἐντὸς συνελύσεως τῶν μετόχων τὴν 18 Μαΐου, ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ Κ. Καρόλου Βρούκ. Ἐκτὸς τῆς ἐκθέσεως ταύτης ὁ Κ. Βρούκ ἀναγγέλει ὅτι ἡ ἑταιρία εἰρίσκεται εἰς κατάστασιν νὰ διατηρήσῃ τὰς γραμμὰς τὰς ὁποίας ἤδη διαπλεύουσι τὰ ἀτμόπλοια τοῦ Λούδ, ὡς καὶ νὰ κανονίσῃ ὀριστικῶς τὴν μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Συρίας, ἧτις ἄχρι τοῦδε ἐδούλευε τρόπον τινὰ μόνον ἐκδιαλειμμάτων.

Πρὶν ἐπέμβῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γενομένων ἐπιχειρήσεων, ὁ Διευθυντὴς ἄρχεται λέγων ὅτι τὰ καλὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἔρχεται νὰ ἐκθέσῃ ἐνώπιον τῶν μετόχων, χρεωστοῦνται κυρίως εἰς τὴν πλήρη ζήλου ἐνέργειαν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἑταιρείας, Κ. Σαίφερ, καθὼς καὶ εἰς τοὺς Κ. Κ. πράκτορας τῆς ἑταιρείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐπομένως ἀναφέρει ἡ προκειμένη ἔκθεσις τὰ ἑξῆς.

Τὰ διάφορα ἀτμόπλοια τοῦ Λούδ, κατὰ 232 διάπλους τοὺς ὁποίους ἐξετέλεσαν εἰς διάφορα μέρη ἐντὸς τοῦ 1841, μετεκόμισαν 35141, ἐπιβάτας, 100,370 ἐπιστολάς, 56882 στάσεις πραγματειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων, 19,125 δέματα μικρᾶς ἀξίας. Ὅλα τὰ ἔσοδα ἀνέβησαν εἰς 717,288 φλωρ. ἀφαιρουμένων δὲ τῶν ἐξόδων ὅλων ἔμεινε περίσσευμα 111,839 φλωρ, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν μέρος μὲν εἰς τὴν οἰκονόμησιν τοῦ ἐλλείποντος 1840, μέρος δὲ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας τῶν δέκα ἀτμοπλοίων τὰ ὁποῖα ἤδη ἔχει ἡ ἑταιρία καὶ εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προστεθῶσι σήμερον δύο ἄλλα νεόκτιστα.

Ἡ ἔκθεσις ἀναφέρει ἐπὶ τέλους ὅτι συμφέρει εἰς τὴν ἑταιρίαν νὰ συστηθῇ ἐκ νέου ὁ μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως διάπλους, διακοπὴς πρό τινος καιροῦ, ἐπειδὴ θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ τελιοποιήσιν τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς ἑταιρείας.

— Ὁ Κ. Πάβερν, ἰατρὸς Γάλλος διαμένων ἐν Λονδίῳ ἔκκιμεν

εσχάτως σημαντικὴν ἀνακάλυψιν πρόκειται περὶ πειράματος ὑποθαλασσίας τὸ ὅποιον ἐξέτελεσε, τὴν τελευταίαν παρασκευὴν, ἐπὶ παρουσία ἀνδρῶν ἐπιστημόνων. Ὁ ἰατρός ἠθέλησε ἢ ἀποδείξει ὅτι δύναται τις νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τὸ νερὸν, ἄνευ συγκοινωνίας μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος· κατέβη ἐντὸς τοῦ βαπτιστοῦ λεγομένου κώδωνος τῆς πολυτεχνικῆς Σχολῆς, καὶ ἔμεινεν ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὰς 9 ὥρας μέχρι τῆς μεσημβρίας. Ὅτε δὲ ἀνέβη πάλιν ὁ ἰατρός δὲν ἐφαίνετο διόλου πάσχων ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐπιχειρήματος. Ὅλοι οἱ παρευρεθέντες εἰς τὸ ἀξιόλογον ταῦτα πείραμα συνεχάρισαν τὸν ἰατρὸν, ὁ ὅποιος ἅμα λάβῃ τὸ δίπλωμα θέλει ἐφαρμόσει τὴν ἐφευρέσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ναυαγιομαρτυρίαν καὶ ὑποθαλασσίας ἐρεῖνας.

Ὁ Κ. Πάυερν κατεσκευάσεν ἐπίσης νέαν μηχανὴν διὰ τοὺς σιδηροδρόμους· ἡ μηχανὴ αὕτη, δυνάμεως 40 ἵππων, θέλει προβαίνει μὲ πολλὴν ταχύτητα ἄνευ ἀτμοῦ, ἄνευ λέβητος, ἄνευ πυροδόχης, ἄνευ ὕδατος· εἶναι δὲ καὶ ἀδιάφρηκτος. Μετ' ὀλίγον θέλει γίνῃ ἡ ἀπόπειρα τῆς μηχανῆς. »

(Ἐκ τῆς Ἀμαθειας.)